

A magyar irodalmi nyelv kezdeti szakaszának néhány
sajátsága

/A Bécsi és a Székelyudvarhelyi kódex. azonos
szövegeinek vizsgálata/

Bölcsészdoktori értekezés

Pálfalvi Etelka

1966

Szeged

Bevezetés

A dolgozat célja az, hogy a bibliai Judit könyve két különböző időből származó fordítását összevetve a nyelv fejlődésére, eszközeinek — elsősorban a szókincsnek — csiszolódására, bővülésére adatokat szolgáltatasson.

A vizsgálódás módjait és eredményeit meghatározza az a tény, hogy latinból való fordítással van dolgunk. Célszerűnek látszott, hogy külön foglalkozzam az egyszerű, egy latin szónak egy magyar szóval, ill. egy latin szószerkezetnek egy magyar szószerkezettel való / $a = a$, $a + b = a + b$ / fordításától eltérő esetekkel: és, a vagy, azaz kötőszóval kapcsolt kettős fordításokkal /kötőszó nélküli kettős fordítás egyik kódexben sem fordul elő/, a bővítés, a szabad, latinos és hibás fordítás eseteivel. — Az egyszerű $a = a$ fordítást szótárszerűen a dolgozat második részeként közlöm. Ebből az anyagból is sok tanulság vonható le: hogyan alakul egy fogalom elnevezése, hogyan válogat a fordító a rendelkezésére álló nyelvi anyagból.

A szöveg névanyagát, mint az egyéb szóanyagtól eltérő jellegűt, külön tárgyalom. A névmások idesorolása azért indokolt, mert a SzékK. a névmásokat — ritka kivételtől eltekintve — személynévvel fordítja, vagy bővíti.

Hogy miért ezt a szöveget — bibliai történetet választottam vizsgálódásom tárgyául, nem igényel különösebb magyarázatot. Nyelvünk fejlődésének korai szakaszából igen kevés emlék áll rendelkezésünkre, s ami van, az vallásos tárgyú, egyházi jellegű. Ha nem akarunk lemondani nyelvünk XVI. sz. előtti történetének megismeréséről, el kell fogadnunk a kínálkozó anyagot, s azokat nyelvi tanúként vallatóra fogni.

A Judit könyvét a huszita bibliafordítást részlegesen tartalmazó Bécsi Kódexben és a nála mintegy száz évvel fiatalabb Székelyudvarhelyi Kódexben találjuk / a Guary kódexben " az zent imadfnag nac dixerete es v neki nag haznalatta" című fejezetben az imádság "heted haznalatta"-ról szólva rövidre fogva olvashatjuk Judit könyvét; megtalálható még Káldi György bibliafordításában, annak minden későbbi átdolgozásában/. A két szöveg összehasonlításában a latin eredetiből indultam ki; a bővebb, hiányos, hibás stb. megjelölések nem a két fordításnak egymáshoz, hanem a latinhoz való viszonyát jelölik. A két szöveg eredetijét, a fordítandó szöveget mindkét esetben azonosnak tekinthetjük; a Hieronymus-féle fordítás szolgált forrásaként leg több /vagy valamennyi/ magyar bibliafordításnak. A Bécsi Kódex latin forrásának a Mészöly Gedeon kiadta BK. latinját tekintjük. Összehasonlításként egy 1804-es, velencei kiadású Vulgatát használtam. Egy helyen a SzékK. bővítésnek látszó adatáról, egy helyütt eltérő fordításról mutatható ki, hogy a tridentinai zsinat szentesítette, a BK. latinjától kissé eltérő Vulgatával szószerint egyezik. — A BK. fordítása idején a különböző latin kódexekben különböző variánsok forogtak közkezen, ezek okoztak — nem lényeges — eltéréseket. Mindenütt, ahol föltehető, hogy az eredeti latin szöveg különbözősége okozza a vizsgált két magyar szöveg között az eltérést, erre külön utalni fogok.

A kettős fordítások

A kódexirodalom érdekes problémáját jelentik az ún. kettős fordítások: ugyanannak a/z egy/ latin szónak két /esetleg több/ szóval való visszaadása. A két magyar szó vagy kötőszó nélkül, vagy és, avagy, azaz kötőszóval kapcsolva következik.

Mi az indítéka ennek az eljárásnak? Hogy az okhoz eljussunk, el kell választanunk latinból való fordítás és a magyarból történő másolás eseteit.

1/ Másolás

A másoló olyan — régies — szavakra bukkan a szövegben, amelyeket megért ugyan, de olvasójáról kisebb műveltséget, a régi szövegekben való járatlanságot tételiz fel, s ezért "modernebb, korszerűbb" kifejezésekkel is megtold, mintegy megmagyarázza. Így ír erről Mészöly Gedeon a Margit Legenda kiadásának bevezetőjében: "Középkori codex-törlítő papjaink és apácáink legtöbbszörben nem szóról szóra másoltak, hanem változtattak és újítottak is. A változtatás szokott módja az volt, hogy oly helyeken is, ahol a szent célú és tiszteletben tartott szövegen javítani akartak is, meghagyták az ott lévő régibb szót vagy kifejezést, de mellé írták "avagy", "azaz" stb. kötőszóval vagy kötőszó nélkül azt a maguk szavát vagy kifejezését is, mely koruk és egyéniségük ízlésével jobban egyezett. Így a régibb szövegek újjá-íróivá, magyar nyelvművelőkké váltak". /Nép és Nyelv 1,18/

A másoló glosszázásáról Horváth János is nyilatkozik A magyar irodalmi műveltség kezdetei c. művében: "Sok esetben a másoló szaporítja, kettőzteti ömlengve a szót..." /i.m.276.1./

2/ Fordítás

Hogy a fordító is lehet oka, forrása a kódexek kettős fordításainak, erre nézve az idézett két szerző már nem vall ilyen egybehangzó nézeteket. Horváth János előbb idézett művében a kolostori irodalom nyelvéről és versformáiról szólva a következőket mondja: "Mindez /ti. az ismétlések, kettőzések/ azonban...nem pusztán negatívum: nem egyszerű formátlanság, hanem hajlam és dispositio a halmozás iránt. Forma a halmozás is — még pedig legeggyetemesebb stilisztikai formája e primitív irodalmi nyelvnek". /i.m. 267/" A latin példa nevelte bele e kezdetleges irodalmi nyelvbe a parallelizmus ösztönét...Legfeltűnőbben nyilvánul meg ebbeli hajlamuk a szó-variálásban, a halmozás rendszerének a legkisebb egységre, a szóra is kiterjesztésében...E vagylagos fordítások, szó-ikerítések és halmozások egy része megmagyarázható a fordítóknak ... nem annyira az egész szövegre, mint inkább csak egyes szavak tolmácsolására irányított gondjával, másfelől pedig olvasójukhoz való különleges viszonyukkal. Mintha úgy értelmeznék feladatot, hogy ők nem szövegírók, hanem csak magyarázói az idegen szövegben foglalt szavaknak; másfelől a társalgás formái közé képzelik magukat a közlik, hogy az a latin szó, amely éppen most soron van, magyarul így vagy úgy mondható; nem "írók", hanem eleven szótárak s hivatásuknak érzik a latin szó több lehetséges megfelelőjét is közölni, pl. "kik avagy melyek",... "hercege vezére". Vagylagos fordításaik e szerint nem szabatos átültetések, hanem "magyarázatok", szinonimákkal való glosszázások. Megértjük ezt, ha oly teljesen kifejtett glosszázásokra gondolunk, minő emez: "mert az angyal magyaráztatik követhek, hírviselőnek és követségben járónak"./I.m.275-276/

Mészöly erről a kérdésről más nézeteket vall. Az előbb idézett előszóban ezeket írja: "Irodalomtörténetíróink középkori magyar codexeink rokon — vagy azonjelentésű szavainak kettőzését, hármazását hajlandók gyakran a fordítónak tulajdonítani és abban ősi magyar parallelismust látni. Ez tévedés. Soha nem a fordítótól, hanem m i n d i g a kész fordítást vagy átdolgozást másoló újjáírótól való a kettőzések egyik-egyik szava. Soha nem a szájról-szájra szálló költemények színeinek tükrözése a codexeknek e szómagyarázó tulajdonsága, hanem m i n d i g: az írott könyvek nyelvének lelki haszon végett kifejezőbbé tételére való törekvése. A magyar codexíróknak azt a bátorságot, hogy a másolt szövegbe világosító és gazdagító szavakat toldjanak be, a latin szövegek latin glossái adták." /Nép és Nyelv 1, 18-19/

Mielőtt választanánk a két álláspont közül, nézzük meg, melyik milyen mértékben érvényes két kódexünkre, ill. azok kettős fordításaira, elsősorban a SzékK. kettős fordításaira!

Mészöly abból az ismertetett állításból kiindulva, hogy "Soha nem a fordítótól, hanem mindig a kész fordítást vagy átdolgozást másoló újjáírótól való a kettőzések egyik-egyik szava" /Nép és Nyelv 1, 18/, így nyilatkozik a SzékK. Judit könyvéről, mint önálló fordításról: "Ha ... a fordítást összehasonlítjuk a Vulgatával, azonnal szemünkbe tűnik, hogy András barát sok helyen egy-egy latin szónak fordítására két magyar kifejezéssel is próbálkozik... Ha ezeket a helyeket összeszedjük, látjuk, hogy András barát nemcsak a "diáki bötüt" figyelte, hanem segítségül vett munkájához egy régibb bibliafordítást is, még pedig azt is meg tudjuk mondani, melyiket" /MNY. XIII, 71/. — A következőkben bemutatjuk a

SzékK. kettős fordításai közül azokat, amelyeknek egyik szava BK. megfelelő helyén található, számszerint 24-et. Ezt követően öt olyan esetet ismertet, ahol a kettős fordítás egyik szava sem egyezik a BK-ben levővel. A felhozott példák-
ból ~~abba~~ a következtetésre jut, hogy az a régebbi bibliafor-
dítás, melyet Nyujtódi András munkájában felhasznált, nem
Tamás és Bálint eredeti ószövetségfordítása, ill. annak a
BK-ben ránkmaradt részlete volt, hanem ez utóbbinak egy át-
dolgozása.

Itt két megjegyzést szeretnék tenni. Az egyik: a SzékK.
fordítója nem okvetlenül a BK. átdolgozását használta, hasz-
nálhatta éppen az összöveg valamely más leszármazását is.
Ilyenféle áttételt enged meg Mészöly, amikor Tamás és Bálint
újszövetség-fordítása és Komjáti Szent Pál Levelei közé nem
a MünchK-et, hanem az összöveg egy másik folytatását, "Tamás
és Bálint sz. Pál fordításának átdolgozása a DöbrC-beli lec-
tionarium közvetlen forrásának szerzőjétől" meghatározású
közvetítő elemet iktat be.

A másik megjegyzés: használt-e egyáltalán korábbi magyar
fordítást Nyujtódi András a Judit könyve tolmácsolásához?
Hogy a SzékK. nem másolatban, hanem eredetiben ránk maradt,
latinból készült fordítás /legalábbis a Judit könyve, ill. a
Nyujtódi Andrástól írt részek/, eddig még senkitől kétségbe
nem vont tény. A SzékK. Nyujtódi Judit tövisi beginának olyan
személyes használatára készült kódex, mint amilyen "névre
szóló", meghatározott személy számára: Kinizsi Pálné Magyar
Benigna számára készült a Festetics és Czech-kódex — tehát
nem másolat. Hogy a Judit könyve latinból készült fordítás,

ezt elég világosan látjuk a Nyujtódi Judithhoz intézett "utószóból", melyet részben Mészöly is idéz: "...megh yrtam az dyaky bötvról, ez magyar nélvre... Ne nézed kedég ... ez yrafnak az o paraszt voltat, hanem az o ygaz ertelmét kyben hamyf-fat nem lelhecz".

Elképzelhető-e, hogy: 1/ ha nem latinból fordítja, hanem csak magyarból másolja a Judit könyvét, a fenti közlést ten-né Nyujtódi András? 2/ ha előtte feküdt egy érthető, jó magyar szöveg, nem azt másolná, hanem azt félrevetve újra neki-fogna fordítani, s csak alkalomadtán kölcsönözne onnan egy-egy szót? — Az első kérdésre határozott nemmel kell felel-nünk, s a másodikra is bajos igennel válaszolni. Azt állíta-ni azonban, hogy Nyujtódi András egyáltalán nem ismerte a Judit könyvének a BK.-szel valamiféle rokonságban lévő fordí-tását, szintén nehéz, s talán lehetetlen is.

Nézzük végig a SzékK. kettős fordításait, s azután pró-báljunk válaszolni a fölvetett kérdésekre.

Az azaz, avagy kötőszóval kapcsolt kettős fordítások szá-ma a SzékK. Judit könyvében összesen 38 — Mészöly 24 egyező, 5 eltérő adatot idéz. A fönymaradó 9 adatot sem árt szemügyre venni. Sorrendben következik itt mind a 38 példa, mindegyik-nél megjegyzem Mészöly véleményét, ill. azt, ha nála az ille-tő adat nem szerepel.

1:2 latitudine: zéléffégét /BK. 11/ ~ zéleffegyt, awagy temerdekfeghit /Szék. 1/

M.: egyezés

2:16 occidit in ore gladii: még oló tozn^c zaiaban /BK. 13/ ~ megh olé tornek torkaval (az az elyvel) /Szék. 5/

M.: különbség

3:10 excipientes eum: fogáduan otèt /BK. 14/ ~ vévén otet

(az az be foghadvan)/Szék 8/

M.: egyezés

3:10/b cum...lampadibus: di.ézèteckèl /BK 14/ ~ lampafok-
val (az az zövetnekekvel) /Szék 8/

M.: különbség

4:1 timuerunt: mégféléménç /BK 15/ ~ megh félémének
(azaz megh yedenek) /Szék 10/

M.: egyezés

4:5 perquos viae transitus esse poterat: kikén által
mēnet lèhètuala /BK 15/ ~ kyknek általlok az vtnak
menety, awag yarafa lehet vala /Szék 12/

M.: egyezés

5:10 rex Aegypti: Egiptōnac kizala /BK 18/ ~ az kyrall
(azaz egyptomnak kyrala) /Szék 19/

M.: egyezés

5:13 In quo loco: Ki hēlen /BK 18/ ~ mely hēlen (az az
vgyan azon tengeren)/Szék 20/

M.: egyezés

6:7 traderent: adnac /BK 21/ ~ adnayak (az az arwlnak)
/Szék 29,30/

M.: egyezés

6:8 accipientes eum: véuēc ötèt /BK 21/ ~ meg fogak ötèt
(az az Akhyort) /Szék 30/

M.: nem említi

6:12 propter hoc verbum: èz ígeièt /BK 21/ ~ ez ygéért
(azaz ez bezédert) /Szék 33/

M.: egyezés

6:13 et ipsum Achior: Achior²t es /BK 22/ ~ otet² (azaz,
ez Akhyort)/Szék 32/

M.: nem említi

6:15 faciem sanctorum tuorum attende: te scētidn² ozcái-
at figèlmèzièd /BK 22/~ az te zentydnek o orczayok-
ra v'gekezzyel (azaz abrahamnak, yfaknak es iakobnak,
az te hyw zolgaydnak, az m²v ataynknak o zolgalatok-
ra teken²) /Szék 33/

M.: nem említi

6:19 coenam magnam: nag va²ozat /BK 22/ ~ nag² va²orat
(az az nag² vendéégféget) /Szék 36/

M.: egyezés

6:21 omnis populus: mēd ānēp /BK 23/~ mynden néép (azaz
mynd az kōzōnfeeg)/Szék 35/

M.: egyezés

6:21/b intra ecclesiam: az éghazban /BK 23/~ az éghazban
(azaz, az fynagogában, awag², az g²vlekezetben) /Szék 35/

M.: egyezés

7:6 aquaeductum illorum: o vizekn² folafat /BK 23/~
az o vyzeknek menetyt (az az folafat)/Szék 37/

M.: egyezés

7:17 qui longior efficitur: ki hoziab lēzen /BK 25/~
hog² mel² (azaz, az m²v végezetv²nk)hozyabb léēzen
/Szék 42/

M.: nem említi

7:24 abscindet: èlmècc²i /BK 25/~ el zakazta (az az el-
hagga² es el mwla²) /Szék 44/

M.: különbség

8:2 vir eius fuit: 9 fezie vala /BK 26/ ~ vra wala (az az feerye) /Szék 45/

M.: egyezés

8:8 Dominum: iftènt /BK 26/ ~ vrath (az az yftent) /Szék 47/

M.: egyezés

8:20 quaecumque: valamellec /BK 28/ ~ kyk, awag, melek /Szék 50/

M.: egyezés

8:21 anima: lelkec /BK 28/ ~ lelkek (az az akaratok) /Szék 50/

M.: egyezés

8:34 abierunt: èlmenènç /BK 29/ ~ el meenenek (azaz Iwdithtol) /Szék 54/

M.: nem említi

9:8 abyssus: melfég /BK 30/ ~ az méélféég (azaz az wereff tengher) /Szék 57/

M.: egyezés

9:9 qui confidunt ...in contis ... suis: kic biznac...9 /BK 30/ ~ kyk byznak... az 9 kééthwéégheéról hegezeth, fvtotth elv fa kéépekben, awag karoyokban. Merth az vdogben egféle || fégwerek ylyen vala az 9 wydalokban, hog mynt az doctorok yryak, karoth hegeznek wala megh mynd az keth végheh felől ygen megh élefytwéén es megh fvttyk vala az hegeth, erofb woltaeerth. ezfele, fok vala az olofernes hadaban kykben byznak vala az affy-rofok. de kovetkezyk meges az yras: /Szék 57/58/

M.: nem említi

9:13 in me: èn bennèm /BK 30/ ~ een raytam (az az, engemeth latwan az Olofernes) /Szék 60/

M.: nem említi

10:3 lavit corpus suum: mēgmofa 9 tēftēt /BK 31/~ megh
mofa az 9 tēfteeth (azaz megh feredeh) /Szék 62/

M.: egyezés

10:15 animam tuam: te lelkedēt /BK 33/~ az te lelkedeth
(az az ééletedet) /Szék 68/

M.: egyezés

11:12 consumere: mēgtokēllēni /BK 34/~ megh eméézteneék
m (az az megh ennék || es megh ynnak) /Szék 71/72/

M.: különbség

12:1 de convivio suo: 9vëndēgfegēből /BK 35/~ az 9 la-
kodalmabol (az az éétkeyből) /Szék 73/

M.: különbség

13:21 Confitemini: Vallatoc /BK 39/~ annak okaerth ymar
wallaft tegetek (azaz dyééretéth) /Szék 80/

M.: egyezés

16:8 dissolvit: feité[ne] mēg /BK 45/~ meg feytée azaz meg
gőzéé /Szék 94/

M.: egyezés

16:22 ut purificati sunt: hog mēgtiztoltatanac /BK 46/~
hog megh tyztulanak (az az megh mofodanak, az 9
törwéének zeréénth) merth az fydoknak törwéének az
gakorta valo mofodas meegh ez may napeeghes, yeiefen
az yfteny aldozatnak ydeyen, kyröl zol yth az zenth
yras /Szék 96/

M.: egyezés

16:25 magna facta est: nagga l9n /BK 46/~ igen nag' l99n,
az az, nag' tyzteffegre magoztateek az 9 varofaban
/Szék 98/

M.: egyezés

16:25/b praeclarior erat: fenefb vala /BK 47/ ~ yelef b vala,
az az, tyzteletefb, mynden azzoñallatoknak felette
/Szék 98/

M.: nem említi

16:27 Erat ... procedens cum magna gloria: nag diuoféggel
iazuala /BK 47/ ~ vala maganak nag' dñuoféégvel ||
vyfeloye. (az az tyzteletefféégel yar vala yoknak
tarfafagaban, es alkalmas oltozetekben mynd az 9 ne-
pevel) /Szék 98/99/

M.: nem említi

16:28 dimisit liberam: zabadon èzèztè /BK 47/ ~ zabadon
hagaa (az az megh nemefyte) /Szék 99/

M.: egyezés

Az azaz, avagy kötőszóval kapcsolt kettős fordítások után
meg kell említenünk az és kötőszóval kapcsolt eseteket is, a-
melyek szintén sok tanulsággal szolgálhatnak. Ez a csoport
méginkább a halmozás lelki-stilisztikai indítékait mutatja,
nem logikai — magyarázó a második alak. Ebben a csoportban
találjuk különben a BK.e szakaszának egyetlen kettős fordítá-
sát is — elgondolkoztató, hogy noha a BK.nem eredeti kézirat,
hanem másolat, mégis oly ritkán fordul elő benne kettőzés.

Az és-sel kapcsolt 14 kettős alak közül egyezés csak
négy esetben figyelhető meg, egy alkalommal a BK.kettőz, s
vele a SzékK. egyetlen szava áll szemben, 9 esetben különbö-
zik a SzékK. mindkét szava. Úgy gondolom, ez is azt bizonyít-
ja, más jellegű és indítéku a halmozásnak ez a formája.

3:7 in virtute magna: nag tètètféggel /BK 14/ ~ nag' ha-
talomval, es nag' erövel /Szék 7/

3:13 ut... exterminaret: ki iztana /BK 15/ ~ el torneye

- es el vezteneye /Szék 9/
- 4:4 congregaverunt: gvyten^c /BK 15/ ~ zerezenek, es
gvytenek /Szék 11/
- 4:6 ut obtinerent: megfoglalnac /BK 15/ ~ el foghlalnak,
es mégh allanayak /Szék 12/
- 4:15 exhortationem: onzollattaza /BK 16/ ~ yntefére, es
tanayara /Szék 15/
- 5:17 insultaret: kazomlatot ~ mèuètét tennè /BK 18/~
megh nyomorgathatta volna /Szék 22/
- NB! A BK.kettőz!
- 5:18 in praedam: ragadatba /BK 18/~ predaba, es nerefég-
re /Szék 22/
- 5:19 poenituerunt se recessisse a cultura Dei sui: meg-
bātac elfozdoltokat o iftènékn^c zolgalattatol /BK 19/~
az o yftenektől valo el teresről, es az o tyztéléfé-
ről valo el zakadafrol penitenciat tartanak /Szék 22/
- 5:24 iniquitas: hamiffagoc /BK 19/~ bvne es véétety
/Szék 24/
- 5:24/b subiugati erunt: alaztattac lèzn^c /BK 19/ ~ adat-
nak es foglaltatnak /Szék 24/
- 5:25 opprobrium: bozzofagaban /BK 19/~ zegenfegvñkre es
galazatwnkra /Szék 25/
- 6:18 conversaris: nayiafkoggal /BK 22/ ~ èèl, es nayaf-
koggal /Szék 34/
- 7:9 sine congressione pugnae: viadalba mènèfnèlkül /BK
24/~ vtközetnéélkvì, es viadalnalkvì /Szék 38/
- 8:7 eleganti aspectu nimis: igen dzagalatos zinq /BK 26/~
yeles, es ygen eekes tekééntetre /Szék 46/

8:27 minora: küffèb /BK 28/ ~ kewefeknek es ky-nyndedek-
nek /Szék 52/

Valamennyi példa ismeretében megkísérelhetjük az egye-
zéseket típusok szerint csoportosítani.

1/ A SzékK. első szava egyezik a BK. szavával, a második szó
eltérő.

		BK.	SzékK.
Ilyenek: 1:2	latitudine	zeléffégét	zéleffegyt, avagy temerdekfeghit
4:1	timuerunt	mégfélémén?	megh félémének azaz megh yedenek
6:7	traderent	adnac	adnayak az az arwlnak
6:12	propter hoc verbum	ez igeiét	ez ygéért az az ez bezédert
6:19	coenam magnam	nag valorat	nag' valorat az az nag' vendéégféget
6:21	omnis populus	mēd ānēp	mynden néép azaz mynd az közönfeeg
6:21/b	intra ecclesiam	az éghazban	az éghazban azaz az fynagogában, awag', az gvlekezetben
8:21	anima	lelkéc	lelkek az az akaratok
8:34	abierunt	ēlmenēn?	el meenenek azaz Iwdithtol
9:8	abyssus	mēlfég'	az méélféégh azaz az wereff tengher

10:3 lavit corpus suum megmofa o tēftēt megh mofa az o
tefteeth azaz megh
feredeh

10:15 animam tuam te lelkedēt az te lelkedeth az az
ééletedet

13:21 Confitemini Vallatoc wallaft tegetek azaz
dyééretéth

16:8 dissolvit feité[he] mēg megh feytée azaz
meg gőzéé

16:22 ut purificati sunt
hog megtiztoltatanac
hog' megh tyztulanak
az az megh mofodanak..

16:25 magna facta est nagga lon igen nag' lon az az
nag' tyzteffegre ma-
goztateek az o varo-
faban

16:28 dimisit liberam zabadon ezèztè zabadon hágaa az az
megh nemefyte

Az és kötőszóval kapcsolt kettős fordítások közül ide csu-
pán egy adat sorolható:

4:6 ut obtinerent megfoglalnac el foghlalnak, es
megh allanayak

Úgy látszik, hogy az esetek nagy többségében a második
szó tartalmi kiegészítés funkciójú, a szó általános vagy el-
ső jelentése mellé közli a beszédhelyzetben szükséges szűkebb
vagy átvitt értelmét is /6:7, 6:21/b, 8:21, 9:8, 10:15, 13:21,
16:8, 16:28/. Hogy erre valóban szükség lehet, arra a 8:21 és
a 10:15 szembeállítás szolgáltatt bizonyítékot: az anima = lé-

lek fordítás nem kielégítő: az egyik esetben akarat, a másik esetben élet a mondatbeli jelentése.

Érdekes a 6:21/b értelmezése: talán azért egészíti ki a pontos és közérthető egyház szót a zsinagóga, gyülekezet szavakkal, hogy rámutasson: nem keresztény egyházzal, hanem valami másról, a zsidók gyülekezetéről, zsinagógájáról van szó. Az is lehet azonban, hogy ez a példa már a másik csoporthoz vezet át bennünket — abban a csoportba, ahol a második szóval való kiegészítés pusztán pontoskodás, nem pontosság. Ilyen szükségtelennek tetsző kiegészítések a következők: 1:2, 4:1, 6:12, 6:19, 6:21, 10:3, . A 8:34 azaz szava egyáltalán nem az előtte állót értelmezi, látszatmagyarázat, egyszerűen közöl, bővíti. A 16:22 azaz kötőszava hosszas magyarázatot vezet be, a szinonima csak ürügy, hogy a fordító közölhesse ismereteit.

2/ A SzékK. második szava egyezik a BK-ével, az első elem tér el:

		BK.	SzékK.
3:10	excipientes eum	fogaduan otet	vévén otet az az be foghadvan
7:6	aquaeductum illorum	9 vizekn9 folafat	az 9 vyzeknek menetyt az az folafat
8:2	vir eius fuit	9 fezie vala	vra wala azaz feerye
8:8	Dominum	iftent	vrath az az yftent

A 8:8 fordítása a SzékK-ben értelmező, a BK-ben tulajdonképpen nem szószerint pontos. Figyelmet érdemel a 7:6, az aqaeductus fordítása — egyik kódex fordítója /ill. fordítói/

sem tud jó szót ennek visszaadására; talán magával a fogalommal sem voltak tisztában. A szavak összezsengése lehet véletlen műve is, de erre az adatra a két kódex viszonyának meghatározásakor még utalnunk kell. A 3:10 egyezése talán az 1/ csoportban már említett konkrét — elvont megfelelés lehet, a 8:2 talán inkább a szinonima halmozás esetei közé tartozik.

A második szó egyezése és kötőszó esetén:

4:4	congregaverunt	gvyten ^c	zerezenek, es gvytenek
6:B	conversaris:	nayiafkoggal	éél', es nayafkoggal
7:9	sine congressione	pugnae viadalba ménéfnékül	vtköznetnéélkvl, es viadalnalkvl
8:27	minora	küfféb	kewefeknek es kylyndedeknek

3/ A következő példákat Mészöly az egyezés eseteiként tartja számon, de mindegyikük külön figyelmet érdemel.

4:5 perquos viae transitus esse poterat: kikén által
ménet lehétuala — kyknek általlok az vtnak menety,
awag^a yrafa lehet vala

A SzékK. két kifejezése közül az első az, amelyet Mészöly a BK.fordításával egybehangzónak lát, méghozzá a ménet — menety megfelelés alapján. A SzékK. fordítása nem könnyen érthető, nem magyaros, valószínűleg nem értette a fordító. Ezen a helyen nem keresnék egyezést a két kódex szövege között; az egyezés az egész kifejezésnek csak kis részét érinti.

5:10 rex Aegypti: Egiptōnac kizala — az kyrall az az egyptomnak kyrala

Az azonosság itt kézenfekvő, hiszen bajos lenne a "rex Aegypti"-t másként fordítani, mint Egyiptom királyának. A SzékK. adata mégis érdekes: úgy látszik, mintha az azaz itt alkalmas bevezetése lenne egy kihagyott szó gyors pótlásának.

5:13 In quo loco: Ki hēlen — mely hēlen az az vgyan azon tengeren

Mivel a ki-t és a mely-et nem tekinthetjük azonosnak, ezt a példát tévesen idesoroltnak kell vennünk.

8:20 quaecumque: valamellec — kyk, awag, melek
Ezt az idézetet is az előbbihez hasonlóan ítéhetjük meg.

4/ Mészöly öt esetet sorol fel, ahol a két fordítás közül /a SzékK. két fordítása közül/ egyik sem egyezik a BK. adatával. Ezeket olyan sorrendben mutatom be, ahogyan ő azt a MNy. XIII, 73-74. lapján közli.

a/ 2:16 in ore gladii: tōrnec zaiaban — tōrnec torkaval,
/az az elyvel/

b/ 7:24 indignationem suam abscindet: ēlmèccí qharagiat —
az q haragyat el zakazta /az az elhagga es elmwla/

c/ 12:1 de convivio suo: qvendegfegebol — q lakodalmabol
/az az eetkeybol/

d/ 3:10 cum coronis et lampadibus: koronackal es diweretec-
kel — koronakval es lampasokval / az az zqvete-
nekekvel/

e/ 11:12 haec... volunt consumere: ezeket akariac meg-
tōkjelleni — azt gondoltak hog megh emeeztjeneek
/az az megh ennek es megh ynnak/

A BK.szövegétől való ilyen fokú eltérést, különösen a két utóbbi példát, ahol a BK.hibás fordításának a SzékK-ben helyes fordítás felel meg, Mészöly azzal magyarázza, hogy a SzékK. fordítója nem magát a BK-et, hanem annak átdolgozását használta segédeszközü.

Az idézett öt példán kívül azonban még van néhány kettős fordítás, amelyben egyik alak sem egyeztethető a BK megfelelő szavaival. Ezek a következők:

6:8 accipientes eum: vèuéc ȝtèt — meg fogak ȝtet /az az Akhyort/

6:13 et ipsum Achior: Achiozt es — ȝtet es /azaz, ez Akhyort.

Az első példa /6:8/ összevethető a 8:34-gyel, ahol szintén tartalmi — névvel való — bővítés bevezetésére szolgált az azaz kötőszó. A második az 5:10-nek lehet párja: látszólagos az azonosítás, a kihagyott szót iktatja így a szövegbe a fordító.

6:15 faciem sanctorum tuorum attende: te fcētīdn? oꝛcāiat figēlmezied — az te zentydnē ȝ orczayokra vgekezzyl /azaz abrahamnak, yfaknak es iakobnak, az te hyw zolgaydnak, az m̃v ataynknak ȝ zolgalatokra teken/

Az azonosítás itt is, mint a 16:22-ben hosszabb magyarázatot vezet be, de itt jóval indokoltabban: a képes kifejezést magyarázza, amelyet az olvasó valószínűleg másként nem értett volna meg.

7:17 qui longior efficitur: ki hoziab lèzen — hog' mel /azaz, az m̃v végezētvnk/ hozyabb léezen

A magyarázat a névmást tölti meg tartalommal —
ezzel az eljárással a névanyag vizsgálatakor fo-
gunk találkozni.

9:9 qui confidunt...in contis...suis: kic biznac ... o
— kyk byznak...az o kééthwééghéról hegezeth, fvtotth
elv fa kéépekben, awag karoyokban...

A BK-ből hiányzik a contus fordítása /L: a hi-
ányos fordításoknál/, a SzékK. sem egy szóval
fordítja, mivel föltehetőleg sem a tárgy, sem el-
nevezés rá nem volt ismeretes. A körülírás azon-
ban elég kimerítő, s az utána illesztett magyará-
zat: karó már nemigen mond többet. A karó a NySz.
adatai között nem szerepel contus jelentéssel,
de a kép 'venabulum' jelentéssel igen /JordC, Hel-
tai/; a fa-kép ~~xxx~~ viszont csak "statua lignea"
értelmezéssel. Itt is hosszú magyarázat követi a
fordítást ill. értelmezést, mint a 16:22-ben ill.
a 6:15-ben.

9:13 in me: èn bennem — een raytam / az az, engemeth lat-
van az Olofernes/

16:25/b praeclarior erat: fenefb vala — yelefb vala, az az,
tyzteletefb; mynden azzonallatoknak felette

16:27 Erat... procedens cum magna gloria: nag dípfeggél
iazuala — vala maganak nag dípféégvel vyfeloye. /az
az tyzteletefféégel yar vala yoknak tarfafagaban, es
alkalmas oltozetekben mynd az o nepevel/

Mindhárom idézet második kifejezése magyarázó
jellegű; bővebben kifejti az első kifejezést, a
harmadik példa esetében logikailag szükségtelenül.

5/ Az és kötőszóval kapcsolt kettős fordítások közül a BK. szavával egyezett öt példa, a többi kilenc ill. nyolc esetben nincs megfelelés a SzékK. és a BK. adatai között:

- 3:7 in virtute magna: nag' tēhētfeggel — nag' hatalomval, es nag' erővel
- 3:13 ut exterminaret: ki iztana — el tōrneye es el vezteneye
- 4:15 exhortationem: onzollat'faza — yntefére, es tanalyara
- 5:18 in praedam: ragadatba — predaba, es nerefégre
- 5:19 poenituerunt se recessisse a cultura Dei sui: megbātac
élfozdoltokat o iftēnékn? zolgalat'fatol — az o yfte-
nektől valo el teresről, es az o tyztéléféről valo el
zakadafrol penitenciat tartanak
- 5:24 iniquitas: hamiffagoc — b'vne es véétety
- 5:24/b subiugati erunt: alaztat'fac lézn? — adatnak es foglal-
tatnak
- 5:25 opprobrium: bozzofagaban — zegenfegv'nkre es galazatwnkra
- 8:7 eleganti aspectu nimis: igén dzagalatos zino — yeles,
es ygen eekes tekééntetre

Itt kell megemlíteni a BK. egyetlen kettős fordí-
tását /a Judit könyvéből/, amelynek egyik szava
sem egyezik a SzékK. fordításával:

- 5:17 insultaret: kazomlatot a mēuētēft tēnnē — megh nyomor-
gathatta volna

Számszerűen a következő képet mutatja az adatok összesítése:

1/ A SzékK. <u>első</u> szava egyezik a BK. szavával:	18
2/ A SzékK. <u>második</u> szava egyezik a BK.-ével:	8
3/ <u>Mészöly által felsorolt, de kétséges egyezés</u>	4

Egyezés összesen: 30

4/ a Mészöly szerint nem egyezik:	5
b További nem egyező adat:	8
5/ <u>És</u> kötőszóval kapcsolt, nem egyező adat:	9+1

Különbözik összesen: 22+1

Kettős fordítás összesen: 51+1

Ezek után meg kell kísérelnünk választ adni a fölvetett kérdésekre:

- a/ milyen indítékúak a kettős fordítások?
- b/ használta-e Nyujtódi András segítségül a BK.valamilyen szövegváltozatát?

Mészöly szerint mindig a másoló, soha nem a fordító a kettős fordítás létrehozója, Horváth János szerint mindkettő megtoldhatja a szoros értelemben vett fordítást. — Az indokolásban a két nézet közelebb áll egymáshoz: "az írott könyvek nyelvének lelki haszon végett kifejezőbbé tételére való törekedés" hozza létre a kettős formákat /Mészöly: Nép és Nyelv I, 18/; "a vagylagos fordítások, szó-ikerítések és halmozások egyrésze megmagyarázható a fordítóknak...egyes szavak tolmácsolására irányított gondjával, másfelől pedig olvasójukhoz való különleges viszonyukkal...Sok esetben a másoló szaporítja, kettőzteti ömlengve a szót; máskor a fordító, egy korábbi fordításra támaszkodván, átveszi az abban találtat, de nagyobb világosság kedvéért meg is toldja valamely rokonértelmmel, mi az ő nyelvérzékének jobban megfelel. Néha tanácstalanság... adhatja meg eljárása magyarázatát. /Horváth J.: A magyar irodalmi műveltség kezdetei, 275 és kk./

A felsorolt példák alapján Mészöly megállapítását korri-

gálnunk lehet: az általa hangsúlyozott mindig szót föl kell cserélnünk a "gyakran" szóval.

Az első kérdésre tehát így hangzik a válasz: a kettős fordítások származhatnak a fordítótól és a másolótól egyaránt. — A fordító a szavak között válogatva néha kettőt is alkalmaz — tágabb és szűkebb jelentésűt —, magyarázó, glosszáz az olvasóra való tekintetből; régi fordításra emlékezve, vagy épp használva a maga munkáját azzal nyomósítja, hitelesíti. — A másoló kettőzésének oka az, hogy egyes szavakat régiesnek, már nem közérthetőnek tartva újabbakkal megtold, kiegészít; esetleg a szöveg ill. tartalma iránti lelkesedésből érzelmileg telítettebbel megpótól. — Ha a kétfajta glosszázást összevetjük, azt mondhatjuk, hogy a fordító glosszázása inkább logikai, a másolóé a logikai mellett érzelmi-stilisztikai indítékú.

A második kérdésre nem egyszerű a válasz. Az egyezések, amelyek a két kódex valamilyen érintkezésének bizonyításául szolgálnak, lehetnek — sok esetben — véletlen előidézte egyformaságok. Egy-két eset mégis a rokonság gondolatát erősíti meg: pl. az aquaeductus ügyetlen, de épp ügyetlenségében is hasonló fordítása, az és-sel kapcsolt fordítások egy része. A két kódex egymáshoz való viszonyát helytelen lenne csupán erre a kissebb és nem mindig megbízható adatra építve meghatározni, az egész szókincs összevetése ennél meggyőzőbb bizonyítékokat is szolgáltatathat. Ilyen bizonyíték pl. az ézfek "aquilo" előfordulása mindkét kódexben. Ez a szó a NySz. adatai szerint csak a BK-ben és a SzékK-ben fordul elő, sehol másutt. Valóban nehéz elképzelni, hogy ne lenne egymáshoz semmi köze ennek a két szövegnek, ha ez a szokatlan hangalak mindkét kódexben egyformán található. Az érintkezés módja, mértéke nem je-

lölhető meg pontosan — vagy régebbi olvasás, vagy egy kéznél lévő szöveg befolyásolta munkájában Nyujtódi Andrást.

Bővítések

Bővítésnek tekintem a SzékK. Judit könyvének azokat a nyelvi elemeit, amelyek nem latinból való fordítások /a kettős fordítások kivételével/.

A bővítéseknek több típusa van.

- 1/ A fordító közbeszól a szöveg tolmácsolása közben — nem magyarázat- vagy bővítésképp, célja — láthatólag — a hosszú szöveg egyhangúságának megtörése /8:21, 9:10, 16:20/.
- 2/ Tartalmilag bővebben fejti ki a mondanivalóját, hozzátesz /16:20, 16:23/.
- 3/ Tulajdonképpen nem szerves része a Judit könyvének az utószó, számunkra mégis rendkívül becses. A közel négy kódexlapnyi terjedelmű szöveg közli a kódex keletkezési idejét, a kódexíró nevét, s hogy kinek készült a munka; indokolja, miért szükséges olvasmány a Judit könyve, s hivatkozik Hieronymusnak a Judit könyvéhez írt előszá- vára, sőt részben idézi is.
- 4/ Kisebb terjedelműek s talán kisebb jelentőségűek azok a bővítések, amelyek csak egy-egy jelzővel vagy határozó- val toldanak meg egy-egy szót, vagy személynévvel teszik pontosabbá az igét vagy névmást. Erre a fajta bővítésre található a legőbb példa.
- 5/ Sajátos csoportot képeznek a megszólítások — ezek még- inkább, mint a jelzők, az érzelem magas fokát mutatják /pl. 5:24, 9:7, 9:11/. /Megjegyzendő, hogy a bővítésnek ez utóbbi két formája a BK-ben is megtalálható./

A 5. pontban elősoroltak, s a jelzővel való bőví- tés néhány esete föltétlenül a Horváth János is- mertette /i.m. 267. kk./ "divina dulcedo"-t jut-

tatja eszünkbe — az érzelmi azonosulás, lírai magatartás nyelvi kifejezése itt a szöveg ilyen-fajta gazdagítása.

- 3:10 az /Nabvgodonozor/ Olofernefnak elötte /Szék. 8/
5:2 az Olofernes ... fel gheryede /Szék. 16/
5:22 es nem yaranak, de el tértek vala /Szék. 23/
5:24 ha bñnben leendnek /Szék. 24/
6: 1 az hannagok, az akhiornak ellenne /Szék. 27/
8:21 Meghes towabba monda Iwdyth vñan ezen keeth pepnak /Szék 51/
9:10 Nywyta meeges Ivdith az kñnrgée || féeeth wr yftenhez
mondwan: /Szék. 58-59/
10:3 es megh zerzée éékfen /Szék 63/
11:12 melyek az yfteny aldozatra valanak adatvan /Szék. 71/
16:20 előtt: kñnrféeégenek elötte, kyk mondatnak yzrahel fyaynak,
es ez ygéeékben: yntée azokat az hala adafra, mel'el tar-
toznak vala vr yftennek ylen nag' yo téétéérth. de mégis
tovaba monda: /Szék. 95/
16:23 az olofernes feyevel, [béada az] templomba, [orókéh
való emlekezethre,] hog' foha el ne feleytetneeyek el
ylen nag' yfteny fegéeédféeégh, mel'et tñn Ivdithnak keze-
vel vr az yzrahel fyayval, /Szék. 97/
16:31 után! Ezen zerent vegeztetyk az zent Iwdyth azzoñnak o
kñnve az dereek zent yrafnak bñtñye zerenth az mñv bodog
zent atanknak padvay zent antalnak eftyn vrvnk Cryftvs
Iefvfnak, az zñv marya mehetol zñvletefenek || vtanna, ezer
öt zaz hvzon hatod eztendöben. Demaga mykeeppen ez kñnñ
felöl zenth yeronymvs yrvala az keeth zent apaczyanak,
azaz az özveg' pavlanak es az zñv evñtokhyvmnak mynth
elől ez kñnñ előth el kezdettñk vala vegezzñk el. merth

vég' yra 9 nekyk, yme megh yrtam ez könyvet. megh győzet-
tetwén az tv' hozzatok valo tyzta zeretetnek myatta,
nem lak az ^{ygeket} ygeékre magrazvan, de az éértelmet az ygaz
ertelemre hozvan, az kaldeos nelwról dyaky nelwre.
végétek azért, oh pawla es ewftokhyom, ez özveg' Iv-
ditoth tyztafagnak feñes peldayath || es gőzedelem véé-
telnek, orokkéé valo dyleretével ötet hyrdeffétek.
Merth az vr yften ez Ivditot nem lak azzonyallatoknak,
deh főöth méégh ferfyaknakés tanofagyl adá. mel' vr
yften, az 9 nemes tyztafaganak lon meg ayandokozoya,
ky 9neky hatalmat ada, vég' anera hog' az Oloferneft, myn-
den emberektől megh gőzhetetlent megh gőzneye es az
hatalmaft megh nomoryta. amen.

Ymé azerth en zeret9 hvgom nyvythody Ivdith, az te
neveden valo zenth azonnak könyve, mellet en, az te ze-
gen' batad, nyvythody frater andras, megh yrtam, az dyaky
bötvről, ez magyar nelwre, az te hozzad valo atyafyvlagof
zeretetnek, || myatta megh gőzettetvéén, es hog' ne lennél,
az te celladban az te zentednek könyvénelkvl, de valla-
nád ezt az te lelkednek vygaztalafora. Ne nézed kedég
zeret9 hvgom ez yrafnak az 9 paraszt voltat, hanem az
9 ygaz értelmét kyben hamyffat nem lelhecz. /Szék.100-103/

Latinból, de nem a BK. latinjából való fordítás a következő adat:

4:10 es ne lennének galazatra az nemzeteknek között /Szék.13/

Vulgata: et fierent opprobrium gentibus.

A BK-hez viszonyítva ez is bővítésnek mutatkozik, de nem
a fordító leleménye, hanem annak bizonyossága, hogy latin szö-
veget, még hozzá a BK. latinjától eltérőt használt a SzékK.
Judit könyvének magyarra fordítója.

- 3:13 omnes deos: mēdz iftēnit /BK. 15/ ~ mynd fok yftenyt /Szék. 9/
- 4:14 sic erunt: Igèn lètèrièztètètèc lezn? /BK. 16/ ~ azon-
keppen leznec /Szék. 15/
- 5: 3 rex militiae illorum: ovitèzi fèzègèkn? kizala /BK. 17/~
az o vytezfegeknek kyralya /Szék. 16-17/
- 5: 9 ut dinumerari eorum non posset exercitus: o fèzègèc
ingèn mègnēm zālaltathatic /BK. 17-18/~o fokaffagok
meg nem zamlaltathanék /Szék. 18-19/
- 5:10 in luto et latere: fazzal ⁊ kötéglaual /BK. 18/ ~ faar
nyomafval, es tegla vetéffel /Szék. 19/
- 5:16 vicit: gozot /BK. 18/ ~ myndenvt gozodelmet vott /Szék 22/
- 5:19 resistendi: èllènt allanioc /BK. 18-19/ ~ mynden ellen-
fegynek ellene allaфра /Szék. 22/
- 5:24 mi Domine: èn vzā /BK. 19/ ~ vram,...te oloferes, Nabvgo-
donozornak fo hannaga /Szék.24/
- 5:25 universae terrae: mēdz földn? /BK. 19/ ~ mynden közön-
feges földön /Szék. 25/
- 5:28 cum eisdem: azonockal /BK. 20/ ~ azokval egembe /Szék 26/
- 5:29 Nabuchodonosor: Nabuhodonozor /BK.20/~ rak Nabvgodo-
nozor kyralt /Szék. 26/
- 6: 1 dixit: mōda /BK. 20/ ~ monda gees /Szék. 27/
- 6: 2 non est Deus, nisi Nabuchodonosor: nī iften hanem rak
Nabuhodonozor /BK. 20/ ~ nynien egeb yften, hanem rak
Nabvgodonozor kyralt /Szék.27/
- 6: 4 dominus sit universae terrae: mēdz földn? iftènè /BK.
20/~ mynd közönfeges földnek vra /Szék. 28/
- 6: 8 fundibularii: a pazitafoc /BK. 21/~ fok parytafok /Szék30/
- 6:14 universa haec: mēdènekèt /BK. 22/ ~ ezeketh mynd közön-

- fegvel /Szék. 32./
- 6:17 eorum...interitum: ovèzedèlmékèt /BK. 22/~ az 9 veze-
delmes halalokat /Szék. 34/
- 6:20 simul refecerunt: meghièdèlmèzèc magókat /BK 22-23/~
meg elegyteek akhiort es onon magokat /Szék.35/
- 7: 7 ad refocillandum potius, quam ad potandum: inkább hièdèl-
mèzètzè hog nem italza /BK. 24/~ yonkab onon magoknak
meg hyveftyéfeke hog nem mynt lak ytalokra /Szék. 38/
- 7:13 vendidit Deus: adot el iftèn /BK. 24/~ az vr yften
adott /Szék. 40/
- 7:14 non est, qui adiuvet: nīen ki fègellen /BK. 24/~ nynnen
ky megh fegèlen mvnkot /Szék. 40/
- 7:16 infantes nostros: mvgezmekdèdinckèt /BK. 25/~ az mv
artatlan apro gernekynket /Szék.41/
- 7:18 ad Deum: vzhoz /BK. 25/~ az vr yftenhez /Szék. 42/
- 7:25 faciemus: teguc /BK. 25/~ tahath wg tegvk /Szék. 44/
- 8: 1 Et factum est: Es lon /BK. 26/~Es ez dolog megh lon
/Szék. 44/
- 8: 3 venit aestus: iou9 nag hèufeg /BK. 26/~ ywta hewfeegh
/Szék.45/
- 8: 5 domus suae: ghazanac /BK. 26/~ ez iwdith az 9 hazanak
/Szék. 46/.
- 8:10 dixit illis: mōda azoknac /BK. 27/~ az Iwdith monda
9 nekyk /Szék. 47/
- 8:14 Dominus: vz /BK. 27/~ az vr yften /Szék. 48/
- 8:17 misericordiam suam: 9 izgalmaffagat /BK. 27/~ az 9
yrgalmaffagath, hamarlagwal /Szék. 49/
- 8:21 Deum suum: 9 iftènékèt /BK. 28/~ az 9 wrokot yftene-
ket /Szék. 51/

- 8:22 Dei amicus effectus est: löt iftènn^c bažattā /BK. 28/~
yftennek zeretō barattā lōn /Szék. 51/
- 8:28 presbyteri: a papoc /BK. 28/~ ez keeth papok /Szék. 52/
- 8:31 Deus: iftèn /BK. 29/~ vr yften /Szék. 53/
- 8:32 cum abra mea: èn Abzāmal /BK. 29/~ az én zolgalo lea-
nomwal abrawal /Szék. 53/
- 9: 1 Quibus: kic /BK. 29/~ kyk mykoron /Szék. 54/
- 9:1/b ad Dominum: vzhoz /BK. 29/~ vr yftenhez /Szék. 55/
- 9: 3 Domine Deus meus: èn vrā iftenem /BK. 29/~ vram en
édes yftenem /Szék. 55-56/
- 9: 3/b mihi viduae: ènnèkem ozuègn^c /BK. 30/~ ènnèkem es ożweg^l
zolgalo leañodnak /Szék. 56/
- 9: 4 priora: az èlōbèlièkèt /BK. 30/~ az elōbby dolgokath
/Szék. 56/
- 9:4/b hoc factum est: az löt /BK. 30/~ mynd megh lōn /Szék. 56/
- 9: 7 Sed aspexisti: Dè nèzèl /BK. 30/~ de te vr yften te-
kéènteel /Szék. 57/
- 9: 9 Domine: Vzam /BK. 30/~ en éédes vram yftenem /Szék. 57/
- 9:11 Erige: Èmèllèdfel /BK. 30/~ emèlèd fel vr yften /Szék. 59/
- 9:17 totius creaturae: mēden tēzèmtèkn^c /BK. 31/~ mynd kō-
zōnfeges teremtetth allatoknak /Szék. 61/
- 9:17/b miseram deprecantem: nauolaft onzollot /BK. 31/~ zegèñ
kōñgōgō, zolgalo leañodoth /Szék. 61/
- 9:17/c tua misericordia: te izgālmāffagodba /BK. 31/~ az te
nāg yrgālmāffagodrol /Szék. 61/
- 10:1 cessasset clamare: mēgzōt volna vūoltèni /BK. 31/~
megh zōnt volna az Iwdith...kayaltanya /Szék. 62/
- 10:2 abram suam: o Abzaiat /BK. 31/~ az o zolgalo leanyat
abrāth /Szék. 62/

- 10: 3/a myro optimo: mētoł iob miZZauał /BK. 31/ ~ yeles dra-
ga kenet||vel es yo yllatwał, mełeth myrrabol zerezte-
nekwala /Szék. 62/63/
- 10: 3/b inaures: higékèt /BK. 31/ ~ fvénybevalo éékes mer-
leyth /Szék. 63/
- 10: 4/a Dominus: vr /BK. 31/ ~ vr yften /Szék. 64/ NB! Kétszer!
- 10: 4/b splendorem: fénéffeget /BK. 31/ ~ zép es éékes fénef-
fegeth /Szék. 63/
- 10: 4/c ista compositio: ézezzes /BK. 31/ ~ ez on maganak ylen
éékeffegwel || valo megh zerzééfe /Szék 63/64/
- 10: 5 abrae suae: o Abzaiaza /BK. 31/ ~ az abranak, az o
zołgalo leañanak /Szék. 64/
- 10: 6/a ad portam: kapuiaza /BK. 32 ~ kapwyara, ottołon /Szék. 64/
- 10: 6/b expectantem: vazuan /BK. 32/ ~ warwan Iwditoth /Szék. 65/
- 10: 9 Fiat, fiat: légē, légēn /BK. 32/ ~ vg leegen, vg légeh
/Szék. 65/
- 11: 6 bonus: io /BK. 34/ ~ nag yo /Szék. 70/
- 11: 9 sciunt: tuggac /BK. 34/ ~ yol twggak /Szék. 71/
- 11: 9/b Deum suum: o vzokat ifténékèt /BK. 34/ ~ az o yftene-
keth /Szék. 71/
- 11:10 invasit: megfoglalta /BK. 34/ ~ ygen el gotrotte /Szék. 71/
- 12:18 Bibam: izō /BK. 37/ ~ oromoft yzom /Szék. 78/
- 13:21 quoniam bonus: mézt io /BK. 39/ ~ mert yo az vr yften
/Szék. 80/
- 13:21/b in saeculum: ozocke /BK. 39/ ~ orokkee vagon /Szék. 80/
- 13:23 filia: leanom /BK. 39/ ~ leany magzat /Szék. 81/
- 14: 4/a eum truncum: nakanalkul /BK. 41/ ~ ygen megh tagolwan,
feyenelkvł /Szék. 83/
- 14: 4/b timor: félèlm /BK. 41/ ~ nag rétteteneteffégh /Szék. 83/

- 16:26 virtuti: o iozagahoz /BK. 47/ ~ az o zentfegenek yoza-
gahoz /Szék. 98/
- 16:26/b castitas: tiztafag /BK. 47/ ~ az oveg^ly tyztafaagh /Szék. 98/
- 16:26/c adiuncta: eggèfolt /BK. 47/ ~ eroffen hozya eggef^{ll}vlween
/Szék. 98/
- 16:28 abram suam: o Abzaiat /BK. 47/ ~ az abrat. az o zòlgalo
leanat /Szék. 99/

Szabad fordítások

Szabad fordításról olyankor beszélek, ha a fordító a latint nem szóról-szóra követve, hanem értelme szerint adja vissza. A BK-ben nem találunk erre példát, túl sokat a SzékK-ben sem; ami előttünk van, jól rámutat: hol, milyen okkal tér el a fordító a latin szavaktól, hogy az azok kifejezte gondolat-hoz közelebb jusson.

A következő csoportokra oszthatjuk a szabad fordításokat:

- 1/ Értelmező jellegű: pusztá szó nem adhatná vissza a latin igazi értelmét, ill. az olvasóban nem idézne föl olyan ismeretanyagot, amely a megértéshez elegendő lenne. Ilyenek: 3:12, 6:6, 7:7, 10:4/b, 16:21, 16:22
- 2/ Eufémisztikus jellegű: nem akarja a fordító, olvasójára való tekintettel a szót egyszerűen lefordítani, inkább körülírja, alkalomadtán még változtat is /12:10/. Példák: 9:2, 10:4, 12:16, 16:28
- 3/ Modernebb kifejezést használ: 16:1; talán ide sorolható a 7:18 is.
- 4/ Tömörítés: egy ige elhagyásával a mondatot sokkal erőteljesebbé teszi. — Ez esetben azonban arra is kell gondolnunk, hogy véletlen, nem stilisztikai indítékú az ige elhagyása, s csak mi értékeljük így — ez a veszély — az átértékelés veszélye — azonban minden esetben fennáll, ha nem saját korunk irodalmi műveit elemezzük stilisztikailag. A szóban forgó példa: 5:2
- 5/ Az itt felsorolandó két példa az, ami mai mértékkel mérve is szabad, szinte költői értékű fordítás; 7:23, 16:5

- 3:12 lucos eorum: o èzèztuénèkèt /BK. 15/ ~ az o fertelmes
aldozattoknak helyt /Szék. 9/
- 5: 2 furore nimio exarsit in iracundia magna: nag híztlèn-
kèdèttèl gèzièdè naghazagba /BK. 17/ ~ nag hirtelen
haragwal fel gheryede /Szék. 16/
- 6: 6 ipse simul ultioni subiaceas: te azon gozodèlm ala
èngèztèltètèl /BK. 21/ ~ téés vélek egvt az en bwzzw
allaomnak alatta léwén, el vezzy /Szék. 29/
- 7: 7 a muris: a kó falocól /BK. 23/ ~ az varofnak keryté-
ritól /Szék. 38/
- 7:18 in ecclesia: eghazban /BK. 25/ ~ az hyweknek gvleke-
zetyben /Szék. 42/
- 7:23 Aequo animo estote: Egèlmeioç legètèc /BK. 25/ ~ ygaz
léélekwel legetek /Szék. 43/
- 9: 2 violatores exstiterunt: töröç voltanac /BK. 29/ ~ löttek
vala tyztafagnak megh zeplofyty /Szék. 55/
- 10:4 non ex libidine: nem bèlèndèffegból /BK. 31/ ~ nem va-
la az oltözethez valo gònörvfegek geryedetèffégéből
/Szék. 64/
- 10:4/b ex virtute pendebat: iozagból vvguala /BK. 31/ ~ yften
zerént valanak, lelky yozagból fvgwén /Szék. 64/
- 12:10 ad Vagao eunuchum: vagao mèddonç /BK. 36/ ~ az o off
mefterenek, az tyztafagh tartó wagaonak /Szék. 76/
- 12:16 erat enim ardens in concupiscentia eius: Mezt vala
ègèdöç o kèuāfagában /BK. 37/ ~ merth zeretety vala
neky az Ivdithoz. az o zvwéének tvze zerénth /Szék. 77-78/
- 16:1 cantavit canticum: ènèclè èz ènèkèt /BK. 44/ ~ dyvéere-
tet monda /Szék. 92/
- 16:5 cuius multitudo obturavit torrentes: Kinç fokaffaga
mègzekèztè az azzadatokat /BK. 45/ ~ o fokaffaga az

febeff folo vyzeketh megh ywa /Szék. 92/

16:21 sentiant: megèzziec /BK. 46/ ~ kéénzodyanak /Szék. 95/

16:22 obtulerunt omnes holocausta: mēd aldozatokat aianlanac
/BK. 46/ ~ az wr yftennek aldozak az myndenestől megh
ééghetéendő aldozatoth /Szék. 96/

16:28 et defuncta est: meghala /BK. 47/ ~ ees ez Ivdith
bodogwl ky mvléék ez vylagbol /Szék. 99/

Latinizmusok

Noha a fordítók igyekeznek az előttük lévő latin szöveget egészében és jól magyarítani, a szándékot nem mindig követi a megvalósítás. /Vö. Lefordíthatatlan szavak, Hiányos fordítások/ Amit sikerül lefordítaniuk, nem mindig magyaros — az előttük lévő latin szöveg mondatszerkesztése, igevonzatai erős hatást gyakorolnak rájuk.

Magyar irodalmi nyelvről, de még csak írott nyelvről sem beszélhetünk a XV. sz.-ban; magyar nyelvtant — igen valószínű — Tamás és Bálint nem tanult, még András fráter sem, nemhogy magyar stilisztikát. Így kell értékelnünk a fordításokban található latinizmusokat: nem megbotránkozva, inkább azon csodálkozva, hogy csak ennyi latinizmus van a szövegben, hogy az anyanyelv ösztönös tudása viszonylag milyen biztosan vezette a fordítók tollát, s milyen sokat fejlődött az írott nyelv /a beszélt nyelv nyomdokain/ egy század alatt.

A két fordításban /elsősorban és nagyobb mértékben a BK.-ben/ előforduló latinizmusok a következő csoportokba sorolhatók: a szórend ill. a mondatszerkesztés latinizmusai — ezek alkotják a legnagyobb csoportot —, a passzívum szükségtelen átvétele, a latinos igevonzatok, a magyartól idegen egyeztetések, a szó szerinti való fordítások, amelyek vagy csak nyelvi furcsaságot eredményeznek, vagy esetleg félreértésre is okot adnak.

Szórendi ill. mondatszerkezeti latinizmusok:

- 1: 2 ex lapidibus quadratis et sectis: nég zégo kőből 7
fazagottakból /BK. 11/ ~ négzegv faragot kővekből/Szék.1/

NB! Ez beillene a felesleges

egyeztetések csoportjába is.

- 4:13 Amalec confidentem in virtute sua, et in potentia sua,

et in exercitu suo, et in clypeis suis, et in curribus suis, et in equitibus suis: Ameleket pèzèiebè bizot ⁊ phatalmaba ⁊ o fèzègèbè ⁊ payfiba ⁊ o zèkèzibè ⁊ olouagiba /BK. 16/~ ⁊ az amaleket, az on eroyeben, es hatalmaban, es az o népének fereghyben, es az on payfyban, es zekeryben, es lowaghyban byzakodot /Szék. 14/

5: 4 quare prae omnibus, qui habitant in Oriente, isti contemserunt me: Mizè èzec mēdēnēc felēt kic lakoznac napkélètzè megutaltanac èngem.^t /BK. 17/ ~ es myerth hog, ezek meg wtaltanak m̀vnköt, mynd azoknak fellelte. kyk az nap keleth felé lakoznak /Szék. 17/

5:27 qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, et exercitibus eius, homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugnae: ki Ifzl fiayt mōga hog Nabuhodonozor kizalnac ⁊ o fèzègēnēc èllènè alhat fèguèztèlèn èmbezēc ⁊ tèhètfeğnèlk̀vl valoc ⁊ viadal tudomañanac tudatlani /BK. 20/ ~ az ky ezt monga, hog az yzrahel fyay ellene alhatnak Nabvgodonozor kyrallnak, es az o nag hadanak, ez yl fègverte-len es erötelen emberek, es az vyadalban twdatlanok /Szék. 25-26/

6:12 quae locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: mellèkèt p̀bèzellètuala Olofeznèft̀ol kèzdèztètùèn /BK. 21/~ kyket Olofernesnek kerdefere mondott vala /Szék. 32/

7: 8 et muniunt illos colles in praecipito constituti: ahal-moc a nag magaffagban zèzzèttèttèc èzofeitic p̀kèt /BK. 24/~ es az eros magaffagokon valo halmok erofytyk p̀ket /Szék. 38/

- 7: 9 quam putant in montibus positam superari non posse:
mèllèt alaitnac ahegecbè vèttètùèn mègnē gozhètni
/BK. 24/~ az mèlèt alaytnak, hog' az hegéken helhez-
tètwéén megh nem véhetneyek /Szék. 39/
- 7:20 et noli tradere confitentes te populo, qui ignorat
te: ne akaziad adnod tégedèt vallokat ānēpn^c ki tege-
dèt nē tud /BK. 25/~ es ne akaryad adnod az téged
wallokat az néépnek, ky nem twd téégedet /Szék. 43/
- 8: 4 Erat autem Iudith relicta eius vidua: Vala ked. Iu-
dith ozuèg o meghagotta /BK. 26/~Wala kedeegh az o
tolle maradott iwdyt, ozweg' /Szék. 45/
- 8:16 et in spiritu constituti humiliato, servientes illi:
α tozodèlmès zèllètbn α alaztatotbā zolgallonc onèki
/BK. 27/~ es megh alazott léélekben lewéén, zolgalywnk
o neky /Szék. 49/
- 8:20 Exspectamus humiles consolationem eius: vaziuc alaza-
tofoc o vigaztalattat /BK. 27/~ warywk alazatoffagh-
wal az o wygaztalafaat /Szék. 50/
- 8:27 sed reputantes peccatis nostris haec ipsa supplicia
minora esse, flagella Domini, quasi servi Domini, qui
corripimur, ad emendationem, et non ad perditionem
nostram evenisse credamus: de mǝbvǝnǝknēc valluc èzekèt
kǝffèb gètzelèmèkn^c lenni. vznac oftosit. mōnal vznac
zolgay kic mǝgfegèttetǝnc higguc mǝ iogolafonkza nem
vèzedèlmǝnkzè /BK. 28/~ deh, de, twlaydonytwan az mǝ
bvǝneynkéérth: ez yǝ kéénokath kewefeknek, es kyǝnde-
deknek, lennyek, az vrnak oftoryth, mykeeppen az zol-
gak, kyk megh veretnek, az on megh yobbwlafokerth. es
nem az mǝ wezedèlmǝnkéérth hyggǝvk tǝrtééntnek lennye
ezeket mǝ raytvnk /Szék. 52/

- 9:11 cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt
se violare sancta tua, et polluere tabernaculum nomi-
nis tui, et deicere gladio suo cornu altaris tui: Ef-
fēc le 9 èzèiēc te hazagodban kic igézić magókat még-
fèztèztètni te fcētedèt ⁊ mégfèzteztètni te nèuèdn.
hailakat te fcētèdezt leèitèni 9 tőzebèn te oltazod-
nac zazuat /BK. 30/ ~ efféék leh az 9 erőyök az teh
haragodnak myatta, kyk ygéryk 9n magókat megh zeplofy-
tenyek az teh zenthfeghideth, es megh férteztetnye az
teh zent newednek hayléékat, es akaryak le vetnyek az
9 tőrőknek myatta, az teh zent oltarodnak zarwát /Szék.59/
11:12 et sancta Domini sui, quae praecepit Deus non contin-
gi, in frumento, vino, et oleo, haec cogitaverunt im-
pendere, et volunt consumere, quae nec manibus deberent
contingere: ⁊ 9 vzoknake f. fegit mellékét vr pazāwolt
bvzaban bozhan ⁊ olayban nè illètni. èzekèt gondoltac
tenni ⁊ èzekèt akaziac mégtoķèllèni mellékét kézèccèl
fem kel illètniek: /BK. 34/ ~ es az 9 vroknak zenth-
fegyth melèket poronwolt az yften, hog neh yllefféék.
az bwzakat. es borokat. es az olayt (melyek az yfteny
aldozatra valanak adatvan), azt gondoltak hog megh
emééztenéék (az az megh ennék es megh ynnak) melèket
ak kezekweles nem zabad wolna ylletnyek /Szék. 71-72/

A latin passzívum szükségtelen átvétele:

- 1: 3 Per quadrum vero earum latus utrumque vicenorum pedom
spatio tendebatur: 9 oldalit /huz/ kèdèg nèg zègouèn
monno huz lab nõmdèknè taztatikuala /BK. 11/ ~ Az tor-
noknak kedeegh, mynd az nèg zeghe között valo kőfalyt,
hwz lab nyomnéra zelefyteté /Szék.1/

- 2:14 usquequo perveniatur ad mare: miglèn iuttatic tēgezzè
/BK. 13/ ~ myghlen yvtananak az tengerygh /Szék. 5/
8:15 non enim quasi homo, Deus sic comminabitur, neque
sicut filius hominis iracundiam inflammabitur: Mēt
iftèn nem vgā fenégèt mēt ember. fem gezièztetic ha-
zagza mikèt èmbèrn? fia /BK. 27/ ~ Merth, az yften
nem feneget vgan mynt ember, fem kedéég haragoffag-
ra nem gheryed, mykepen embernek 9 fya /Szék. 48/

Latinos igevonzatok:

- 2:12 pertransisset fines Assyriorum: altal mētèkuolna Af-
fiziofoknac végèyt /BK. 13/ ~ el kòlte volna az Affy-
rosoknak hatarat /Szék. 4/
3:14 Pertransiens autem Syriam Sobal, et omnem Appamiam,
omnemque Mesopotamiam: Altal mēuèn kèdeg Siziat So-
balt ~ mēd Affamiamot ~ mend Mefopotamiat /BK. 15/ ~
Altal méné kedeeagh az Olofernes fobalnak fyriayan:
es mynd eghéz appamyan: es mynd az mefopotammian
/Szék. 9-10/
11:8 Deum nostrum sic peccatis offensum: mṽ vzonckat ig
vétűc bṽnṽckèl /BK. 34/ ~ megh vagon bantatwan az
mṽ yftenṽnk az bṽnṽknek myatta /Szék. 70/
12: 1 Tunc iussit eam introire: Tahat pazāwola 9tèt bè menni
/BK. 35/ ~ Tahat 9 néky azaz Ivdithnak poronwola Olo-
fernes bee mennye /Szék. 73/
12:2 Nunc non potero manducare ex his: quae mihi praecipis
tribui: Ma nem èhètèm azocbol mēllèkèt pazāwolz nèkém
adatni /BK. 35/ ~ mostan en nem ehètem azokbol. mele-
ket ennekem poronwolz adatny /Szék. 73/
16: 3 Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi: vr

hadakat megtö29 vr annac nèuè /BK. 44/ ~ wr hadaknak
megh töröye. vr newe 9 neky /Szék. 92/

Nem magyaros egyeztetés:

- 2:16 omnesque resistentes sibi: Es mēdēnekēt onēki èllènè
allokat /BK. 13/ ~ mind az 9 ellenne allokat /Szék. 5/
8:19 pro quo scelere: abvñèt kiezť /BK. 27/ ~ Meľ bñnéérth
/Szék. 49/

Szó szerinti fordítások:

- 3:10 ducentes choros in tympanis et tibiis: tancokat vèzèt-
vén kvztöcbèn 7 tympanomocban /BK. 14/ ~ yarvan tanczo-
kat dob zöban es syp zöban /Szék. 8/
5:22 in terram non suam: a nē 9földèbè /BK. 19/ ~ ydegen
földre /Szék. 24/
7: 2 universae iuventutis: mēdz ifiac /BK. 23/ ~ yfyvfagnak
közönfeegy /Szék. 36/
7:11 et collectiones aquarum: 7 vizèkn^c gvllèkèzètè /BK. 24/ ~
es az megh gvtytöth vyzek /Szék. 39/
9: 1 et prosternens se Domino: 7 letèzièztè 9magat vznac
/BK. 29/ ~ es le bwrwlwan vrnak elötteh /Szék. 55/
11: 7 ne illud ignoratur, quod ei iussis evenire: Az es tuduan
vagö mēllèt neki pazāoltal ioni /BK. 34/ ~ aztees twggak
myt megh poronoltal 9 ryaya yonye /Szék. 70/
13:25 sed subvenisti ruinae ante conspectum Dei nostri: Dè
fègèllèttèl Azölatnac m̃v iftènonkn^c zémèlè èlöt /BK.
40/ ~ deh kõnörvléél az m̃v romlafvñkon, az m̃v yftenvñk-
nek èlötte /Szék. 82/

Lefordíthatatlan szavak

Néhány latin szó mindkét fordításban található, Az abra, melyet a névanyagban tárgyalok, szinte személynévvé lett. Az ok az, hogy egyik fordító sem ismerte ezt a görögből a latinba átvett szót. A neomenia is lefordíthatatlan a BK.-ben — a héber újhhold ünnep görög neve —, ez is a fordító tájékozatlanságát mutatja.

Más szavak esetében nem okvetlen tudatlanság a le nem fordítás oka. A ceremonia, cilicium, poeniteo, praedico, propheto, psalmus latin szavak magyar végződéssel beilleszkedtek a magyar egyházi nyelvbe, pontosabban a latinból magyarra váló egyházi, vallásos szókincs hosszú ideig megőrzi őket — a szükségből megszokás, hagyomány válik. Egyik-másikuk mai napig szinonímája magyar szavaknak, szerkezeteknek: prédikáció = igehirdetés, prófétál = jövendöl.

A BK., mint első a bibliafordítások később hosszúra növe sorában, magától értetődően használja a latin terminus technikusokat. A SzékK. fordításáig eltelt század azonban meghozza a magyar nyelv irodalmi felemelkedését; ez a felemelkedés a nyelv megújulásából, gazdagodásából fakad. A humanizmus és a huszitizmus, a kor egyházi reformja, a vallásos élet elmélyülése, a kolostoroknak a világi hívőkkel megerősödött kapcsolatai /harmadrendi ferencesek, beginák/ különböző okai ugyanannak a fejleménynek, egy egyházi jellegű nyelvújításnak. Ezen a megújult nyelven szólal meg Nyujtódi András, s mond psalmos helyett dicséretet, cilicium helyett szőringet.

A propheta lefordíthatatlanságát nem vehetjük egyik fordítónak sem a szemére — a szónak van ugyan magyar megfelelője /jós, látnok/, vallásos szöveggörnyezetben azonban ma is csak prófétáról beszélhetünk.

CEREMONIA	Deserentes itaque ceremonias patrum suorum 5:8 Es vg még' hagac o attoknac cezimoniaiokat /BK. 17/~ Annak okaert, ezek, el hag'van, az o attok- nak velekedetyket /Szék. 18/
CILICIUM	ciliciis 4:9 ciliciomockal /BK. 16/~ zor yngek- ben /Szék. 13/; cilicio 4:9/b cilicioṃal /BK.16/~ zor lépékékwél /Szék.13/, 9:1 ciliciomba /BK. 29/~ zor ynghbe /Szék.54/
NEOMENIA	neomenias 8:6 Nēomeniactol /BK. 26/~ az wyhod- nak ynnepytol /Szék. 46/
POENITEO	poenituerunt se recessisse a cultura Dei sui 5:19 megbātac elfozdoltokat o iftēnékn? zolgalattatol /BK. 19/~ az o yftenektol valo el teresrol, es az o tyztéléféről valo el zakadafrol penitenciat tartanak /Szék. 22/
PRAEDICO	praedicasti 6:17 p̄dikaltad /BK. 22/~ hyrdetted /Szék. 34/; praedicatur 11:6 p̄dikaltatic /BK.34/~ hyrdettetyk /Szék. 7o/
PROPHETA	per -s suos 11:8 o pphetay miat /BK. 34/~ az o profetaynak altalla /Szék. 7o/
PROPHETO	prophetasti 6:2 pphetaltal /BK. 2o/~ yovendot mondal /Szék. 27/
PSALMUS	psalmum 16:2 pfalmoft /BK. 44/~ dyweereteth /Szék. 92/

Hiányos fordítások

Mind a BK.-ben, mind a SzékK.-ben találunk olyan mondatokat, amelyekből a latin eredeti egy-egy szavának megfelelője hiányzik; a SzékK.-ben egy helyütt /4:17/, SzékK. 15/ egy félmondat, ill. egy mellékmondat nincs lefordítva. Ha viszont nem a BK. latinját, hanem egy másik Vulgata változatot veszünk kiindulásul, egy másik helyen /4:10/ a BK. fordítása hiányos; a BK.-ból kiindulva ez a félmondat a SzékK.-ben mint bővítés jelentkezik /L. ott/.

Ha a fordító nem ismer egy-egy latin szót, vagy nem tud lefordítani egy-egy szövegrészt, üresen hagyja a helyet, vagy megjegyzi, hogy fordítása ehelyütt hiányos. A középkori fordítók számára a latin szöveg — akár a biblia, akár más szent irat — gyakran okoz nehézségeket. Lássuk erre egy Horváth János idézte példát! — A Jordánszky kódexben Mózes II. könyvének 25. fejezete után rögtön a 28. következik. A fordító megjegyzése erre nézve: "Itt két kapitulumnak hijja vagyon... ki-nek értelme és magyarsága semmiképpen én elmémbe nem fér, de egyébtől sem érthetöm" /Horváth János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei, 133. l./.

Ilyen hosszú kihagyás — tudtukra — egyik kódexben sincs /ezzel a kikötéssel azért szükséges élni, mivel a SzékK. egyébként elég hiányos/, legtöbbször egy szó hiánya fordul elő.

Nézzük, milyen okkal marad el egy-egy szó!

a/ A latin szót a fordító nem ismeri, ill. nem tud rá magyar megfelelőt. Feltehetőleg erről van szó a következő esetekben:

contus, scutum; talán uterque és vicissitudo:

9: 9/a in contis: — /BK. 30/ ~ az o kééthwééghéról hegezeth, fvtotth elv fa kéépekben, awag karoyokban. Merth az vdoben egféle fegwerek ylyen vala az o wyadalokban,

hog^o mynt az doctorok yryak. karo^hth hegeznek wala megh
mynd az keth végheh felől ygen megh élefytwéén es
megh fűtyk vala az hegeth, ero^hb woltaerth. ezfele,
fok vala az olofernes hadaban kykben byznak vala az
affyrofok. de kővetkezyk meges az yras:

9: 9/b in scutis: — /BK. 30/ — /Szék. 57/

1: 3 utrumque: monno /BK. 11/ — /Szék. 1/

6:17 tibi hanc dabit vicissitudinem: te nèked èz fozbatla-
tot agga /BK. 22/ ~ ezt agga o tenéked /Szék. 34/

A vicissitudo megfelelője helyett tárgyragos mutatónévmást
találunk. A hiány nem okoz nehézséget a megértésben, mert rész-
letezés következik: hog^o yonkab te laffad meg, az o vezedelmes
halalokat: ut eorum magis tu interitum videas /6:17, SzékK. 34/.

Az uterque fordításánál is fölvehetjük a kérdést: vajjon
ismerete-e a fordító a szót. Kevéssé valószínű, hogy nem, in-
kább arra gondolhatunk, hogy tudatosan hagyta el — a szöveget
kissé szabadabban kezelve — ; Ecbatanis építését, a város kő-
falainak, tornyainak méreteit a latin bonyodalmasan, sok név-
mást alkalmazva adja elő /"fecit muros eius in altitudine cu-
bitorum septuaginta,... turres vero eius posuit in altitudi-
nem cubitorum centum. Per quadrum vero earum latus utrumque
vicenorum pedum spatio tendebatur; posuitque portas eius etc."
BK. 11/; ehhez képest a SzékK. — a hiány ellenére — érthető-
en, szépen fordít.

A seutum fordítása mindkét szövegből hiányzik, nyilván a
szó és a szó jelölte fogalom /fából készült, bőrrel bevont,
téglalap alakú nagy pajzs/ ismeretlen a fordítók előtt.

A contussal csak a BK.fordítója nem birkózik meg, Nyujtó-
di András — noha nem tudja egy szóval visszaadni — lefordít-

ja a szót, s hosszas magyarázatot fűz hozzá, tudományával, illetve a "doktorok" bölcsességével egy kicsit dicsekedve.

b/ A viszonylag szabadon megfogalmazott magyar mondat feleslegessé teszi a szót, elhagyásával ismétlést lehet kiküszöböl-
ni. Példák:

ago, audeo, excito, metus, tremor, vir

12:11 agendo: m̀v̀elkedùen /BK. 36/ ~ — /Szék. 76/

14:12 ausi sunt: m̀ez̀ek̀ett̀en? /BK. 42/~ — /Szék. 86/

8:12 qui iram excitet, et furorem accendat: ki haragot
tamazion ~ híztl̀eǹk̀ed̀et̀et̀ g̀eziezien /BK. 27/ ~ az
hog' mel' haragot es hyrtelenkedééft g̀wyfton /Szék. 48/

15: 1 metu: — /BK. 43/ ~ félelem myat /Szék. 88/

14:17 — /BK. 42/ ~ rettenes /Szék. 88/

10:14 viri illi: a fezfiaç /BK. 33/ ~ ezek (azaz ez affyro-
fok) /Szék. 67/

c/ Néhol feledékenységből maradhatott el egy-egy szó:

copiosus, fatigo, filius, fugio, gens, ille, militia

8: 7 familiam copiosam: zolgakat /BK. 26/ ~ fokaffagos
maladoth /Szék. 46/

7: 9 vel certe fatigati tradent civitatem suam: auag bi-
zon mégaggac a v̄azofokat /BK. 24/~awağ byzon meg fa-
radwan, megh agg'ak az 9 warofokat /Szék. 39/

4: 7 filii Israel: If̄z̄l /BK. 16/ ~ yzrahelnek fyay /Szék. 12/

14:3 exploratores necesse erit, ut fugiant: z̄v̄kfeg' lézen
hog' akémec elfuffanac /BK. 41/ ~ z̄yv̄kféég'h lezen az
kéémeknek /Szék. 83/

5:29 omnis gens: m̄eden /BK. 20/ ~ mynden nemzet /Szék. 26/

11:4 illi: — /BK. 34/ ~ neky /Szék. 69/

7:17 in manu militae Holofern̄is 7:17 Olofezn̄en̄. kézebe

/BK. 25/~ az olofernefnek wytezy kézeybe /Szék. 42/

NB! A militia hiányzik a BK. fordításából, a SzékK-ben meg hibás a fordítása /L. ott/.

d/ Egy esetben az előző szó írásképeinek hasonlósága okozhatott hibát:

manduco

12:19 manducavit: — /BK. 37/ ~ ewéék /Szék. 78/

a hiányzó *evec előtt veue áll, írás közben a fordító /vagy a másoló/ azt gondolhatta, hogy már az *eve/c/ ~*eue/c/ szót is leírta, és a következő szóval folytatta munkáját.

e/ Egy mellékmondat a leghosszabb hiányzó szövegrész a SzékK-ben. A Szabó Samu-féle kiadásban /Nyelvemléktár XV. kötet/ az előző mondat után három pont áll, talán a hiányt akarja vele jelezni a kézirat kiadója. Az eredeti szövegben — a fényképmásolat tanúsága szerint — nem láthatók ilyen pontocskák, sőt: szorosan az előző mondat utolsó szava után a Cap rövidítés áll, a lap legalsó sorát kitöltendő.

A hiány — föltehetőleg — vagy abból adódik, hogy a kódex írója lap aljára érve be akarta fejezni a soron lévő kapitulumot, vagy — és ez a valószínűbb — olyan szövegvariánsból dolgozott, amelyből hiányzott a kérdéses mellékmondat.^{R₂} Utóbbi elgondolást az is alátámasztja, hogy más helyeken is eltérőnek látszik a két fordítás latinja.

4:17 ut visitaret populum suum Israel: hog meglatna Ifélt
onépét /BK. 16/~ — /Szék. 15/

Hibás fordítások

Egy-egy szó vagy szószerkezet hibás fordítására mindkét kódexben van példa. Ezeket a hibásan fordított adatokat a következőképp csoportosíthatjuk:

1/ egy szó jelentése hibás

a/ mert a latin szó ismeretlen: auster

australis

expeditio

nolo

viginti

zelum

zelo

/Mivel egy-egy szóra több adat is szerepel, nem szövegbeli hely-, hanem címszó megjelöléssel következnek az adatok./

AUSTER ad austrum terrae Cellon 2:13 zelon földén. Ez-
fèkèzè /BK. 13/ ~ céleon földének délzele felől
/Szék. 4/; qui sunt ad austrum 2:15 kic vadnac

Ezfèkzè /BK. 13/ ~ melek vadnak délzetre /Szék. 5/

AUSTRALIS a parte australi 7:6 èzfek felől /BK. 23/ ~ déél-
zelfelől /Szék. 37/

EXPEDITIO expeditionem suam: 2:8 omēdz kimēnefēt /BK. 12/ ~
o éléfty /Szék. 3/

NOLO noluerunt sequi 5:7 nēm akazac kōuètniec /BK. 17/ ~
yol twggak kōwetny /Szék. 18/

VIGINTI et equites viginti duo millia 7:2 ~ louggoc XIJ
èzèzèn /BK. 23/ ~ es lovagok hvzonket ezere
/Szék. 36/

ZELO zelaverunt zelum tuum 9:3 hažaguttac te hazago-
dat /BK. 29/ ~ zeretéék az te zeretetedeth /Szék. 55/

/BK.

/Szék.

ZELUS zelum tuum 9:3 te hazagodat 29/~ az te zeretetedeth 55/

Meggondolandó, hogy néhány szó a fentiek közül valóban ide tartozik-e. PL. a nolo, amelynek SzékK.-beli, idézett /5:7/ fordítása valóban téves, de később /8:33. Nolo = nem akarom/ jól fordítva is megtalálható a kódexben. Ugyancsak nehezen hihető, hogy a BK. fordítója nem ismerte a viginti számnevet; talán a másoló követett el hibát, két X helyett csak egyet írva.

b/ a fordító /vagy másoló/ hasonló hangalakú —
írasképű szóval téveszti össze a fordítandó ill.
másolandó szót:

consumere

equitatus

irascor

lampas

quadriga

CONSUMO volunt consumere 11:12 ezékét akaziac megtokéllèni
/BK. 34/~ azt gondoltak hog' megh eméézteneék (az-
az megh ennék es megh ynnak) /Szék. 71-72/

EQUITATUS in equitatu suo 9:6 olouagocba /BK. 30/~ az on
lowaglafokban /Szék. 57/

IRASCOR irati sunt 5:26 tudalkodanak /BK. 19/~ megh haragw-
nak /Szék. 25/

LAMPAS cum lampadibus 3:10 di.ézèteckél /BK. 14/~ lampa-
fokval (az az zövetnekekvel) /Szék. 8/

QUADRIGAE quadrigarum suarum: 1:4, zèkin^c /BK. 11/~ 9 zeke-
rynek /Szék. 2/

A consumo helyett a BK. a consummo igét fordítja, az
equitatus helyett equitatio-t, irascor helyett miror-t. A cum
lampadibus fordítási hibája valószínűleg olvasási hibából ered:

a lampadibus-t könnyű laudibusnak olvasni. — A quadriga BK.-beli hibás fordítása föltehetőleg másolási hiba eredménye: lehetséges, hogy egy zèkerinec alakot másolhatott a kódex leírója — betűkihagyással — zèkin.^c formában.

c/ többjelentésű a szó, és a fordító nem a megfelelőt választja:

vicus

VICUS vicos suos 4:4 9 faluiokat /BK. 15/~ 9 vczayokat /Szék.11/

— A SzékK. fordítása szűkebb, itt nem fogadható el.

2/ Számban - személyben hibás a fordítás:

loquor

vos

LOQUOR fecisti in nos mala, nolens loqui 7:13 tóttél gonozo-
kat mǔbènnȋc nem akazuāc ... zolnȋc /BK. 24/~ gonozt
tȋol mǔ nekǔnk, nem akarwan zolnod /Szék. 4o/

VOS vobis adiutorium 8:10 fègedèlm mǔnèkȋc /BK. 27/~
tǔnektek fegedelem /Szék. 48/

A vos . mǔnèkȋc értelmezés a BK.-ben szemmél láthatóan hibás.
A nolens loqui BK.-beli többes szám első személyű fordítása — az egész kontextust figyelembe véve — épp elfogadható lenne, szűk grammatikai értelemben azonban föltétlenül hibás.

3/ igeidőben hibás a fordítás: sum, esse, fui

SUM, ESSE, FUI qui estis presbyteri 8:21 kic papoc leztēc /BK.
28/~ tǔ kyk vattok wének /Szék. 5o/

Itt is a BK. szövege helytelen, mint a legtöbb előző esetben.

4/ a szó mondatbeli szerepének föl nem ismerése, ill helytelen felismerése:

coelum

loquor

magnus

Melotis

militia

- COELUM dedit eis Deus coeli virtutem 5:19 amenn^c iftene adot
onèkic tehetfégét /BK. 19/ ~ ada 9 nékyk az 9 iftenek
meney erőt /Szék. 22/
- LOQUOR Nec hoc latet, quod locutus est Achior 11:7 Az es iélén
vagō mellét Achior bészellét /BK. 34/ ~ nem tytok ezés,
az myt zoltal az akhyornak /Szék. 70/
- MAGNUS factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia omni-
bus 7:18 lön nag fizalm ~ ozdeitas annag eghazban mē-
dénék^c /BK. 25/ ~ lön nag' fyras es ordytas, az hywek-
nek gvlekezetyben myndenektől /Szék. 42/
- MELOTIS civitatem opinatissimam Melothi 2:13 Melotofnac ke^d
mēdz kazdagfégő vazofit /BK. 13/ ~ az nevezetes varoft
melotyt /Szék. 4/
- MILITIA in manu militae Holofernis 7:17 Olofeznèfn^c kèzebè /BK.
25/ ~ az olofernefnék wytezy kézeybe /Szék. 42/

A coelum a latinban genitivusban áll, a magyarban birtokos-
jelzőnek kell fordítani /így a BK./, a SzékK. egy másik szó:
virtus minőségjelzőjeként fordítja, az egész mondat értelmét
megváltoztatva. — A loquor fordításában tévedett Nyujtódi And-
rás; a latin mondat alanyát /Achior/ részeshatározónak érti, s
másik alanyt /rejtett alany: Holofernes/ illeszt a mondatba.
A magnus-t, amely a latinban a fletus et ululatus jelzője, a
BK. csak félig fordítja jól: nag fizalm ~ ozdeitas, s a követ-
kező főnév elé is beiktatja: annag eghazban.

A civitatem opinatissimam Melothi kifejezést a SzékK. for-
dítja helyesen, az előrevetett jelzőt a BK. mint birtokos szer-
kezetet érti.

Az in manu militiae Holofernis fordítása tulajdonképpen
egyik kódexben sem helyes: a SzékK.-é hibás, a BK.-é viszont

hiányos /L: ott/

5/ az egész szerkezetet nem érti a fordító: defensio
tabernaculum
ultio
virtus

DEFENSIO in defensionem alienigenarum 9:2 az idegeneknek
oltalmazafaza /BK. 29/ ~ az ydeghen nemzeteknek
megh lakoltatafara /Szék. 55/

TABERNACULUM et polluere tabernaculum nominis tui 9:11 ~ a meg-
fèzteztetni te nèuèdn^c hailakat te fcētédèzt /BK.
30/ ~ es megh férteztetnye az teh zent newednek
hayléékat /Szék. 59/

ULTIO in ultionem inimicorum nostrorum 8:34 mvèllènfegonk^c
gozödelmebe /BK. 29/ ~ az mv ellenfeegvñkon valo
bwzzwallafra /Szék. 54/

VIRTUS Da mihi virtutem 9:14 ~ o tètètfègèt /BK. 30/ ~ es
agg' erööt /Szék. 60/

A defensio és az ultio alaptagú szerkezetek nem értése épp
ellentétes értelmű mondatokat hoz létre; a tabernaculum alap-
tagú szerkezet fordítását egy szükségtelenül betoldott szó teszi
zavarossá, míg a virtus esetében a szöveg félreértése folytán
az állítmány marad ki a magyar mondatból.

6/ pontosan meg nem határozható okú hiba: liberatio
sanctus

LIBERATIO in liberatione vestra 13:20 tv' megzabadolástokon
/BK. 39/ ~ az tv' fegéédfeéghtekben /Szék. 80/

SANCTUS sancta sanctorum 5:23 fcētèkn^c fcentè /BK. 19/ ~
zent zentfegek /Szék. 24/

A liberatio SzékK.-beli hibás fordításának — még csak

hipotézisként sem — nem tudom okát adni; a sanctus címszó
alatti idézet esatében ismét arra gondolhatunk, hogy az elté-
rést két különböző latin alapszöveg használata okozta. Egy má-
sik Vulgata variánsban, amelyet összehasonlításul már más eset-
ben is használtam, sancta eorum áll a BK.-beli sancta sancto-
rum helyén, s ebből már könnyebb a zent zentfegek fordítást
magyarázni.

Tulajdonnevek

A vizsgált szövegből személynév, névmás, népnév, földrajzi név megoszlásban emeltem ki a névanyagot. Terjedelemben mindegyik csoport elég gazdag; a viszonylag nagy szám kevés, de gyakran előforduló névből tevődik ki.

A csoportokat a könnyebb kezelhetőség és áttekinthetőség kedvéért elválasztom, bár néhol kétségek nélkül nehéz egy-egy névről eldönteni, vajon népnév-e vagy személynév; másutt a nép- és országnév elkülönítése okoz gondot. /Megjegyzendő, hogy népről, nemzetről nem a mai értelemben beszélünk, törzsekről, törzsszövetségekről vagy pusztán földrajzi közösségről lehet csak szó./ Annak eldöntését, hogy egy megnevezés népre, országra vagy személyre vonatkozik-e, a szövegben betöltött funkció befolyásolta.

Személynevek

A személynév anyagban a legnagyobb mértékű az egyes szavak ismétlődése. A főszereplők neve: Judit, Holofernes, Achior, Nabuchodonosor a pontosságra való törekvés következtében gyakran előfordul. A leszármazási táblázatok /Judit, Ozias/ szintén jelentékenyen növelik az adatok számát. A személynevekből túl sok tanulságot nem vonhatunk le; a még le nem tisztult, meg nem rögződött használat bizonyítékként szemlélhetjük őket. Az írásformák változatossága — kis és nagy kezdőbetű változó használata —, helyesírástörténetünk e korai szakaszának hű dokumentuma. — Egy érdekes szó szerepel a nevek között: az ába. Ez a görögök köznév /ἄβα "szolgálólány"/, mely a latinban azonos hangalakkal és jelentéssel volt használatos, mindkét fordítónak gondot okoz. A BK. sem le nem fordítja, sem nem értelmezi a szót. Köznévként használja ugyan — o Abzaiat, o Abzaiaza —, de mindig nagybetűvel írja a szót, s az olvasónak az a benyomása, hogy inkább tulajdonnévnek gondolta az abrát a fordító. A SzékK. egy eset kivételével /az o abraja 10:10/ mindig értelmezi a szót: az abrat, az o zolgalo leanyat /16:28/; az o zolgalo leanyat abráth /10:2/ stb. — nem dönthető el, vajon tulajdonnév-e számára az ába /a második példa ezt sugallja/, vagy olyan idegen szó, amelyet -egyenértékesként- egy magyar szóval megtold.

ABRA abra eius 10:10 o Abzaia /BK. 32/~ az o abraja /Szék. 66/; abram suam 10:2 o Abzaiat /BK. 31/~ az o zolgalo leanyat abráth /Szék. 62/, 16:28 o Abzaiat /BK. 47/~ az abrat, az o zolgalo leanyat /Szék. 99/; abrae suae 10:5 o Abzaiaza /BK. 31/~ az abranak, az o zolgalo leanyának /Szék. 64/; cum abra mea 8:32 en Abzāmal /BK. 29/~ az én zolgalo leányommal abrawal /Szék. 53/

ABRAHAM	— 8:22 Abzaham /BK. 28/ ~ abraham /Szék. 51/
ACHIOR	— 5: 5 Achior /BK. 17/ ~ Achior (akhior)/Szék. 17/, 5:26 Achior /BK. 19/ ~ Akhyor /Szék. 25/, 5:28 Achor /BK. 20/ ~ Akhyor /Szék. 26/, 6:12 Achior /BK. 21/ ~ Akhyor /Szék. 31/, 6:14 Achior /BK. 22/~ ez akhyor /Szék. 32/, 13:27 Achior /BK. 40/~ akhior /Szék. 82/, 14:6 Achior /BK. 41/ ~ akhyor /Szék.83/; 6:7 Achiozt /BK. 21/~ az akhyort /Szék. 29/, 6:13 Achiozt /BK. 22/~ Akhyort /Szék. 32/, 6:16 Achiozt /BK. 22/~ az akhyort /Szék. 34/; 6:9 Achioznac /BK. 21/~ az akhyornak /Szék. 30/, 11:7 Achior /BK. 34/~ akhyornak /Szék. 70/; ad Achior 6:1 Achioznac /BK. 20/~ az akhyornak /Szék. 27/
ACHITOB	filii Achitob 8:1 Achitob fiaie /BK. 26/~ akhytobnak fya /Szék. 45/
AMALEC	— 4:13 Amēlehēt /BK. 16/~ amaleket /Szék. 14/
ARPHAXAT	— 1: 1 Azphaxat /BK. 11/ ~ Arfaxat /Szék. 1/, 1:5 Azphaxat /BK. 11/~ Arfaxat /Szék. 2/
CHAMBRI	— 8:9 Cambzi /BK. 27/ ~ kabri /Szék. 47/
CHARMI	— 6:11 Thazim /BK. 21/~ az karmy /Szék. 31/, 8:9 Cazmy /BK. 27/~ az karmy /Szék. 47/
ELAI	filii Elai 8:1 Eliay fiaie /BK. 26/~ Elay fya /Szék.44/
ELIACHIM	— 4:5 Eliachim /BK. 15/~ elyachym /Szék. 11/, 4:7 u. így! /BK. 16, Szék. 12/, 4:11 Eliachim /BK. 16/~ az elyakhym /Szék. 12/
ENAN	— 8:1 Enā /BK. 26/~ éénan /Szék. 45/
ERIOTH	— 1:6 Eziothnac /BK. 11/ ~ eriokban /!/ /Szék. 2/
GEDEON	— 8:1 Gedeon /BK. 26/~ gedeon /Szék. 44/
GOTHONIEL	— 6:11 Gothoniél /BK. 21/~ gothonyel /Szék. 31/

HOLOFERNES — 6:1 Olofeznès /BK. 20/ ~ olofernes /Szék. 27/,
 6:7 Olofeznès /BK. 21/ ~ olofernes /Szék. 29/, 6:13
 Olofeznès /BK. 22/ ~ az olofernes /Szék. 32/, 7:6
 Olofeznès /BK. 23/ ~ alofernes /Szék. 37/, 12:10
 Olofeznès /BK. 36/ ~ olofernes /Szék. 76/; 7:1
 Olofeznès /BK. 23/ ~ Olofernes /Szék. 35/; 12:3
 olofeznès /BK. 36/ ~ olofernes /Szék. 74/, 12:17
 u. így! /BK. 37, Szék. 78/, 12:20 u. így! /BK. 37,
 Szék. 78/, 14:9 u. így! /BK. 41, Szék. 85/, 14:16
 u. így! /BK. 42, Szék. 87/; Holofernem 15:1 olofez-
 nëft /BK. 34/ ~ olofernefnék /Szék. 88/; ad Holo-
 fernem 3:1 Olofeznèfhéz /BK. 14/ ~ Olofernefnhez
 /Szék. 6/, 7:8 Olofeznèfhéz /BK. 24/ ~ az olofer-
 nefhez /Szék. 38/; Holofernis 3:13 Olofeznèfn^c /BK.
 15/ ~ Olofernes /Szék. 9/, 5:26 Olofeznèfn^c /BK. 19/ ~
 Olofernefnel /Szék. 25/, 6:8 Olofeznèfn^c /BK. 21/ ~
 az olofernes /Szék. 30/, 6:12 Olofeznèfnèc /BK. 21/ ~
 olofernes /Szék. 31/, 7:15 Olofeznès /BK. 25/ ~ olo-
 fernes /Szék. 41/, 7:17 Olofeznèfn^c /BK. 25/ ~ olo-
 fernefnék /Szék. 42/, 10:13 Olofeznès /BK. 32/ ~
 olofernes /Szék. 67/, 10:16 Olofeznèfn^c /BK. 33/ ~
 olofernes /Szék. 68/, 12:16 olofeznefn^c /BK. 37/ ~ az
 olofernefnék /Szék. 77/, 13:19 olofeznèfn^c /BK. 39/ ~
 az olofernes /Szék. 79/, 13:19/b olofeznèfn^c /BK. 39/ ~
 olofernefnék /Szék. 79/, 14: 4 olofeznèfn^c /BK. 41/ ~
 az olofenes /Szék. 83/, 14: 7 olofèznèfn^c /BK. 41/ ~
 olofèfnes (sic!) /Szék. 84/, 14:8 u. így! /BK. 41,
 Szék. 84/, 16:23 olofeznèfn^c /BK. 46/ ~ az Olofer-
 nenek /Szék. 96/; Holoferni 5:1 Olofeznefn^c /BK. 17/ ~

Olofernefnak /Szék. 16/; Holoferne 7:10 Olofeznès
/BK. 24/ ~ olofernefnak /Szék. 39/; ab Holoferne
6:12 Olofeznèftől /BK. 21/ ~ Olofernesnek /Szék. 31/

IACOB — 8:32 Iakob /BK. 28/ ~ iakob /Szék. 51/

IAMNOR — 8: 1 Gamēr /BK. 26/ ~ iamnor /Szék. 44/

IDOX — 8:1 ydèx /BK. 26/ ~ yodox /Szék. 44/

JOSEPH — 8:1 Iosèph /BK. 26/ ~ iofef /Szék. 44/

ISAAC — 8:23 Ifaac /BK. 26/ ~ yfaak /Szék. 51/

IUDITH — 8:1 Iudith /BK. 26/ ~ ywdith /Szék. 44/, 8:4
Iudith /BK. 26/ ~ iwdyt /Szék. 45/, 8:30 Iudit /BK. 29/ ~
Iudith /Szék. 53/, 9:1 Iudit /BK. 29/ ~ Iudith /Szék.
54/, 10:10 Iudith /BK. 32/ ~ Iwdith /Szék. 66/, 11:4
Iudit /BK. 34/ ~ Iwdith /Szék. 69/, 12:2 Iudith /BK.
35/ ~ Iwdith /Szék. 73/, 12:4 Iudit /BK. 36/ ~ Iwdith
/Szék. 74/, 12:13 Iudit /BK. 36/ ~ Iwdith /Szék. 77/,
12:18 Iudith /BK. 37/ ~ Iwdith /Szék. 78/, 13:17
Iudit /BK. 38/ ~ iwdith /Szék. 79/, 16:1 Iudith /BK. 44/ ~
Iwdith /Szék. 91/, 16:8 Iudit /BK. 45/ ~ Iwdith
/Szék. 93/, 16:23 Iudit /BK. 46/ ~ Iwdith /Szék. 96/,
16:25 Iudit /BK. 46/ ~ Iwdith /Szék. 98/; 14:15 Iu-
ditnac /BK. 42/ ~ az Iwdithnak /Szék. 87/, 15:14
Iuditnac /BK. 44/ ~ Iwdithnak /Szék. 91/; ad Iudith
12:12 Iudithoz /BK. 36/ ~ Iwdithoz /Szék. 76/; cum
Iudith 14:13 Iuditval /BK. 42/ ~ az ywdithval /Szék.
86/, 16:24 Iuditval együtt /BK. 46/ ~ Iuditval egytt
/Szék. 97/

MANASSES — 8:2 Manaffes /BK. 26/ ~ Manaffes /Szék. 45/,
16:26 u. így! /BK. 47, Szék. 99/

MELCHIA filii Melchiae 8:1 Melchie fiaie /BK. 26/ ~ Melkhyaf-
nak fya /Szék. 45/

- MERARI filiai Merari 8:1 Mézainac leánya /BK. 26/ ~ merarymnek leánya /Szék. 44/, 16:8 Meazazinac leánya /BK. 45/ ~ az Merary leánya /Szék. 93/
- MICHA filius Micha 6:11 Micha fia /BK. 21/ ~ Mykanak fya /Szék. 31/
- MOYSES — 8:23 Moyfes /BK. 28/ ~ Moyfes /Szék. 51/; Moysi 4:13 Moyfèfről /BK. 16/ ~ moyfèfről /Szék. 14/
- NABUCHODONOSOR — 1:5 Nabahodonozor /BK. 11/ ~ Nabvgodonozor /Szék. 2/, 3:2 Nabuhodonozor /BK. 14/ ~ Nabvgodonozor /Szék. 6/, 3:13 Nabuhodonozor /BK. 15/ ~ Nabvghodonozor /Szék. 9/, 5:27 Nabuhodonozor /BK. 20/ ~ Nabvgodonozor /Szék. 26/, 5:29 u. így! ^{/BK. 20, 6:12/} /BK. 20, Szék. 28/, 11:5 u. így! /BK. 34/ Szék. 69/, 14:16 Nabuhodonozor /BK. 42/ ~ nabvgodonozor Szék. 87/
- NATHANIA filii Nathaniae 8:1 Natania fiaie /BK. 26/ ~ Nathanya fya /Szék. 45/
- OZIAS — 6:11 Ozyas /BK. 21/ ~ ozyas /Szék. 31/, 6:19 u. így! /BK. 22, Szék. 34/, 7:23 u. így! /BK. 25, Szék. 43/, 8:9 ozyas /BK. 26/ ~ ozias /Szék. 47/, 8:10 Ozyas /BK. 27/ ~ yozyas /Szék. 47/, 8:28 Ozyas /BK. 28/ ~ ozyas /Szék. 52/, 8:34 Ozyas /BK. 29/ ~ Ozyas /Szék. 54/, 13:23 m. így! /BK. 39, Szék. 81/, 15:5 Ozyas /BK. 43/ ~ az ozyas /Szék. 89/; Oziam 10:6 Ozyaft /BK. 32/ ~ Ozyaft /Szék. 65/; ad Oziam 7:12 Ozyafhoz /BK. 24/ ~ az ozyafhoz /Szék. 40/
- RAPHAIM filii Raphaim 8:1 Raffain fiaie /BK. 26/ ~ Rafoymnak fya /Szék. 44/
- RUBEN filii Ruben 8:1 Ruben fiaie /BK. 26/ ~ Rvben fya /Szék. 45

- SIMEON — 6:11 Simeō /BK. 21/ ~ fyneonnak /Szék. 31/, 9:2
Simeōnac /BK. 29/ ~ fyneonnak /Szék. 55/; filii Si-
meon 8:1 Simeō fiaie /BK. 26/ ~ fyneonnak fya /Szék. 45/
- SALATHIEL filii Salathiel 8:1 Salatiel fiaie /BK. 26/ ~ falathyel-
nek ... fya /Szék. 45/
- SIMEON — 6:11 Simeō /BK. 21/ ~ fyneonnak /Szék. 31/, 9:2
Simeōnac /BK. 29/ ~ fyneonnak /Szék. 55/; filii Si-
meon 8:1 Simeō fiaie /BK. 26/ ~ fyneonnak fya /Szék. 45/
- VAGAO — 12:12 Vagao /BK. 36/ ~ wagao /Szék. 76/, 14:13
Vagao /BK. 42/ ~ az wagao /Szék. 86/; ad Vagao 12:10
vagao /BK. 36/ ~ wagaonak /Szék. 76/

A névmások

A névmások fordításának kérdése külön figyelmet érdemel. A BK. a latin névmások magyar fordítását minden kiegészítés vagy magyarázat nélkül illeszti a szövegbe, míg a SzékK. szinte kivétel nélkül bővítve. A SzékK. fordítójának eljárása érthető: a latin névmások grammatikai neme pontosabban utal a megnevezett személyre, mint a magyar nyelv névmásai: az ő vonatkozhat férfira vagy nőre, az az, azok mutathat tárgyra vagy személyre, utóbbin belül ismét férfira vagy nőre. Ha egy szövegrészben több személyről, dologról esik szó, a pontatlan utalások félreérthetővé teszik a mondanivalót. A SzékK. fordítója ennek megelőzésére a névmásokat értelmezi, vagy rögtön személynévvel helyettesíti. /A következő adatokban mindkét eljárásra van példa./ Ezért kerültek a névmások a névanyagban a tulajdonnevek csoportja után.

ILLE, ILLA, ILLUD illi 3:13 annac /BK. 15/ ~ o neky /Szék.9/;
 Illi 6:9 azoc /BK. 21/ ~ ezek... (azaz az olofernes zolgai) /Szék. 30/: illorum 10:13 nekic /BK. 32/ ~ azoknak (azaz az yzrahel néepenek) /Szék. 67/

IPSE, IPSA, IPSUM ipse solus 3:13 onon maga /BK. 15/ ~ onon maga... az Nabvgodonozor kiralt /Szék.9/; et ipse 6:3 te es /BK. 20/ ~ tees, akhior /Szék.27/

IS, EA, ID eum 9:15 otet /BK. 31/ ~ ottet (az az, olofernest) /Szék. 60/, 16:8 otet, /BK. 45/ ~ otet, az az oloferneft /Szék. 94/; ad eum 6:10 phozia /BK. 21/ ~ az akhiorhoz /Szék.31/; eius 4:1 o /BK. 15/ ~ az oloferneftnek /Szék. 10/, 4:15 o /BK. 16/ ~ az elyachym papnak /Szék. 15/, 11:6 o /BK. 34/ ~ Nabvgodonozor-

nak /Szék. 70/; ei 8:13 onèki /BK. 27/ ~ o
 neky (azaz vr yftennek) /Szék. 48/; eorum 8:17
 o /BK. 27/ ~ az affyrofoknak /Szék. 49/; eam
 12:1 otèt /BK. 35/~o néky azaz Ivdithnak /Szék.
 73/; ad eam 8:34 nèki /BK. 29/ ~ Iwdithnak
 /Szék. 54/; eius 8:2 o /BK. 26/~ ez o¹zweg¹
 iwdytnak /Szék. 45/

QUAECUMQUE

— 8:20 valamèllèc /BK.28/ ~ kyk, awag¹, mel¹ek
 /Szék. 50/

QUI, QUAE, QUOD

qui 9:2 kic /BK. 29/ ~ mel¹ nemzeték /Szék.55/

TU

— 7:20 Te /BK. 25/ ~ Te azeert vr yften /Szék.43/

Népnevek

A négy csoport közül terjedelmében legkisebb, de a legtöbb gondot okozza. Egyrészt szófaji hovatartozása miatt: a népneveket — megjegyezve ugyan kettős szófajiságukat — a melléknevek közé soroljuk /MMNyR. I., 221. l./. Az itt felsorolandó adatok azonban a népneveknek személynévi eredetét mutatják /a népet elnevezhették — mondai — ősről, az általa tisztelt istenről/; néhol egyenesen személynévvel alakult szerkezet nevezi meg, máshol földrajzi név jelöli a népet. Az osztályozás másik akadályja az, hogy ugyanazt a latin szót néha különböző értékekben fordítja a két kódex: ami az egyikben népnév, a másikban földrajzi név /vö. Elicori/.

AMMON duces Ammon 5:2 aamōnac vèzèzit /BK. 17/ ~ Amonnak hannagit /Szék. 16/ filii Ammon 7:8 Amōnac ...fiay /BK. 24/ ~ amonnak ... fyay /Szék. 38/; filiorum — 5:5 Amon ... fiaynac /BK. 17/ ~ Amonnak ... fyaynak /Szék. 17/

AMORRHAEUS Amorrhaeum 5:2o Amozzeuft /BK. 19/ ~ amorreuft /Szék. 23/

ASSYRII — 6:1o az Affiziofoc /BK. 11/ ~ az affyriabely /Szék. 31/; 15:4 az affiziofoc /BK. 43/ ~ az affyrofok /Szék. 89/; 15:7 affiziofoc /BK. 43/ ~ az o /Szék. 9o/; apud Assyrios 12:11 az Affiziofoknak /BK. 36/ ~ az affyrofoknak kötötte /Szék. 76/; Assyriorum 1:5 Affiziofoknak /BK. 11/ ~ Affyrofoknak /Szék. 2/, 2:12 u. így! /BK. 13, Szék. 4/, 5:1 Affiziofoc /BK. 17/ ~ az affyriabely /Szék. 16/, 6:3 az Affiziofoknak /BK. 2o/ ~ az affyrofoknak /Szék. 27/, 9:6 u. így! /BK. 3o, Szék. 56/, 1o:11 u. így! /BK. 32, Szék. 66/, 13:19 Affiziofoc /BK. 39/ ~ affyryabely /Szék. 79/, 14:1o az Affiziofoc /BK. 41/ ~ az affyrya /Szék. 85/, 14:11

- az affiziofoc /BK. 42/ ~ affyryanak /Szék. 86/,
 14:17 Affiziofoc /BK. 42/ ~ affyria /Szék. 87/,
 15: 7 az Affiziofoknac /BK. 43/ ~ az affyrofoknak
 /Szék. 90/ Assyriis 8:10 az Affiziofoknac /BK. 27/~
 az affyrofoknak /Szék. 47/; cum Assyriis 7:13 az
 Affiziofokkal /BK. 24/ ~ az affyrofokkal /Szék. 40/
 ASSUR — 16:5 Affur /BK. 45/ ~ az affvr /Szék. 92/
 AEGYPTII — 5:11 Ez Egiptomiac /BK. 18/ ~ az egytombelyek
 /Szék. 19/: Aegyptiorum 5:13 az Egiptomiaknac /BK.
 18/ ~ az egytombalyaknak /Szék. 20/, 9:6 az Egiptomiaknac /BK. 30/~ az egytombelyeknek /Szék. 56/
 CHALDAEI Chaldeorum 5:6 Caldeofoc /BK. 17/~ az kaldeofoknak
 /Szék. 18/, 5:7 Caldeofoknac /BK. 17/~ kaldeofoknak
 /Szék. 18/
 CHANANAEUS Chananaeum 5:20 Cananeuf /BK. 19/ ~ az kananevs
 /Szék. 22/
 ELICORI regis Elicorum 1:6 Elicozon kizalanac /BK. 11/~
 élikofoknak kiryalyanak /Szék. 2/
 HEBRAEA Hebraea 14:11 eber /BK. 42/ ~ fydo /Szék. 87/; Hebraeorum 10:12 az Ebézéc /BK. 32/ ~ az fydoknak
 /Szék. 66/; ab Hebraeis 16:31 az Ebezéctól /BK. 47/~
 az fydoknak közötté /Szék. 100/
 HETHAEUS Hethaeum 5:20 Eteuft /BK. 19/ ~ ethevft /Szék. 23/
 HEVAEUS Hevaeum 5:20 Eueuft /BK. 19/ ~ eweuft /Szék. 23/
 IDUMAEI ad Idumaeos 3:14 az Idomeofokhoz /BK. 15/ ~ az ydvmevfokhoz /Szék. 10/
 IEBUZAÆUS Iebuzaeum 5:20 Iebuzeuft /BK. 19/ ~ iebvfeuft /Szék. 23/
 IUDA — 8:34 Iudanac /BK. 29/ ~ ywdanak /Szék. 54/
 IUDAEUS a Iudaeis 16:31 a fidoctól /BK. 47/ —

ISRAEL omnis — 6:3 mēd Ifēl 20 ~ az yzrahel népe mynd 28
 / — 16:30 Ifēlt 47 ~ yzrahelnek fyayt loo/ omnem —
 4:11 mēd Ifēlt 16 ~ mynd yzrahelnek népéth 14 /populum
 suum — 8:32 o népét Ifēlt 29 ~ o neepeeth yzrahel
 fyayth 53 / civitates ... — 15:5 Ifēln^c vazofi 43 ~
 az yzrahel ...89/90/ Deus — 7:4 Ifēln^c iftènè 23 ~
 yzrahelnek o yftne 37; 13:27 Ifēln^c iftène 40 ~ az
 yzrahelnek yftene 82 /fecit Deus — 14:6 iftèn tōt
 Ifēln^c 41 ~ tōn vr yften yzrahel népével 84 / ad...
 DEum — 4:10 Ifhēln^c ... iftènéhez 16 ~ yzrahelnek
 yfténéhez 13 /Dominum Deum — 12:8 Ifēl vztat iftènēt
 36 ~ yzrahelnek vztat yftenééth 75/ a Deo — 6:21 Ifēl
 iftènētōl 23 ~ yzrahelnek yftenetōl 35 / domus — 8:96
 Ifēl haza 26 ~ az yzrahel hazanak 46 / domūi — 13:18
 Ifēl hazanac 38/39 ~ yzrahel hazanak 79 / filii — 4:1
 Ifēln^c fiay 15 ~ jzrahéln^cek fyay 10; 4:7 Ifēl 16 ~
 yzrahelnek fyay 12; 5:1 Ifēl fiay 17 ~ az yzrahel fyay
 16 ; 6:10 Ifēln^c fiay 21 ~ yzrahel fyay 30 ; 7:8 Ifēl
 fiay 24 ~ az yzrahel fyay 38 ; 11:9 Ifēl fiay 34 ~
 az yzrahel fyay 71 ; 15:3 Ifēl fiay 43 ~ yzrahel fyay
 89 / filii autem — 7:4 Ifēl fiay 23 ~ az yzrahel fyay
 36 ; 15:4 Ifēl fiay 43 ~ az yzrahel fyay 89 / filios —
 2:13 Ifēl fiayt 13 ~ az bōzōrmenyeknek fyayt 4 ; 5:27
 Ifēl fiayt 20 ~ az yzrahel fyay 25/26 ; 6:13 Ifēl fiayt
 22 ~ az yzrahel népét 32 ; 7:3 Ifēl fiay 23 ~ yzrahel
 fyaynak 36 / filiorum — 6:7 Ifēl fiaynac 21 ~ yzrahel
 fyaynak 30 ; 16:9 Ifēl fiaynac 45 ~ az yzrahel fyaynak
 94 / gens — 6:2 Ifēln^c nēmzètè 20 ~ az yzrahel neepe
 27 / hostes — 4:14 Ifēln^c 'èllènfege 16 ~ yzrahelnek
 ellenfegy 15 / ad populum — 14:6/b Ifēl népéhez 41 ~

az yzrahel néépének köznye 84 / universae terrae
 — 16:25 Ifzln^c mēden földinél 47 ~ mynd yzrahel-
 nek közönféges földén 98 / intervulneratos — 6:4
 Ifzln^c fèbèfi közöt 20 ~ az meg febhetet yzrahel
 fyaynak köznye 28

ISRAELITIS Israelitis 6:13 Ifzlitaknak 22 ~ az yzrahel fyay-
 nak 32

MADIAN filios Madian 2:16 Madiānac ... fiayt /BK. 13/~ az
 madian fyayt /Szék. 5/

MEDI — 16:12 a Medofoc /BK. 45/~ ez medofok /Szék. 94/;
 Medorum 1:1 Medofoknak /BK. 11/ ~ medofoknak /Szék.1/

MOAB — 5:2 Moabnac /BK. 17/~ Moabnak /Szék. 16/; filii
 Moab 7:8 Mouabnac fiay /BK. 24/~ moabnak fyay
 /Szék. 38/

PERSAE 16:22 a pezfayac /BK. 45/~ az perfak, az az affyrofok
 /Szék. 94/

PHEREZAEUS Pherezaeum 5:20 Pezezeuft /BK. 19/~ férézeuft
 /Szék. 23/

Földrajzi nevek

Mind a BK., mind a SzékK. fordítójának nehézséget okozott a földrajzi nevek lefordítása. A ragos alakokból néhol nem vagy rosszul ismerték föl a latin nominativust. Ilyenkor a latin accusativust vagy ablativust vélték szótőnek, s ahhoz kapcsolták a magyar toldalékokat. A görög accusativusi formákat szinte^{schol} nem ismerték föl; hogy a fordítók nem tudtak görögül, ez a fordítási hibákból ill. lefordítatlan szavakból is kitűnik. Nemcsak a latin és görög nyelv hiányos ismerete, a földrajzi tájékozatlanság is nehezítette munkájukat. Az utóbbin nem csodálkozhatunk, mert a vizsgált szövegben előforduló földrajzi objektumok közül többet — mint igen sok bibliai földrajzi nevet — a mai napig is nehéz lokalizálni. Az adatokat itt is ábégé rendben csoportosítottam eltekintve azok belső /országnév, településnév, természetes földrajzi alakulat/ csoportosításától.

- AEGYPTUS** in Aegyptum 5:9 Egiptőba /BK. 17/ ~ egyptomba /Szék. 19/ Aegypti 5:10 Egiptőnac /BK. 18/ ~ az egyptomnak /Szék. 19/ 5:10/b Egiptőnac /BK. 18/ ~ egyptomnak /Szék. 19/
- ANGE** — 2:12 Angenac /BK. 13/ ~ Angenek /Szék. 4/
- APPAMIA** — 3:14 Affamiamot /BK. 15/ ~ appamyán /Szék. 9/
- BEIMA** — 7:3 Belna /BK. 23/ ~ belmanak /Szék. 36/
- BETHULIA** Bethuliam 7:1 Betulia /BK. 23/ ~ betvlianak /Szék. 35/, 7:11 Betuliában /BK. 24/ ~ betwlyában /Szék. 39/; ad Bethuliam 6:10 Betuliaba /BK. 21/ ~ betvliában /Szék. 30/, 15:8 Betuliaba /BK. 43/ ~ betvliaba /Szék. 90/; in Bethuliam 6:7 Betuliaba /BK. 21/ ~ betwliában /Szék. 29/; Bethuliae 12:7 Betulianac /BK. 36/ ~ betvlyanak /Szék. 75/; de Bethulia 6:10 Betuliából /BK. 21/ ~ betvliából /Szék. 30/: in Bethulia 8:3

- Betuliaban /BK. 26/ ~ betwliaban /Szék. 45/, 15:7
 Betuliaban /BK. 43/ ~ az betvlyanak varofaban /Szék.
 90/, 16:25 Betuliaban /BK. 46/ ~ betvlyaban /Szék.98/,
 16:28 u. így! /BK. 47, Szék. 99/
- CELLON — 2:13 zelon /BK. 13/ ~ céleon /Szék. 4/
- CHARAN — 5: 9 Cazāban /BK. 17/ ~ karramban /Szék. 18/
- CHELMON usque ad Chelmon 7:3 Chelinomiglā /BK. 23/ ~ az chel-
 monyg /Szék. 36/
- CILICIA Ciliciae 2:12 Cilicianac /BK. 13/ ~ Cilicianak /Szék.
 4/, 3:1 cilicianac /BK. 14/ ~ cilicianak /Szék. 6/;
 a Cilicia 2:15 Ciliciatol foguā /BK. 13/ ~ Ciliciatol-
 fogvan /Szék. 5/
- DAMASCUS Damasci 2:17 Damafkofnac /BK. 13/ ~ damafkofnak /Szék.5/
- DOTHAIM — 4:5 Dotaim /BK. 15/ ~ dotaymnak /Szék. 12/
- DOTHAIN — 7:3 Dotaimot /BK. 23/ ~ dotaymra /Szék. 36/
- ECBATANIS — 1:1 hēc batanifnac /BK. 11/ ~ eghbatanifnak /Szék.1/
- ESDRELON — 4:5 Ezdzelon /BK. 15/ ~ esdrelonnak /Szék. 1/, 7:3
 Ezdzelon /BK. 23/ ~ az esdrelonnak /Szék. 36/
- EUPHRATES Euphraten 1:6 Effzatefnēl /BK. 11/ ~ az evfraten
 /Szék. 2/, 2:14 Effzateft /BK. 13/ ~ az eufraten
 vyzen /Szék. 4/
- GABAA — 3:14 Gabbaanac /BK. 15/ ~ ghabaanak /Szék. 9/
- HESEBON — 5:20 Efebonbā /BK. 19/ ~ efebonbaly /Szék. 23/
- IAPHETH ad fines Iapheth 2:15 raphētn^c vegékiglèn /BK. 13/ ~
 yafetnek hataraygh /Szék. 5/
- IASADON — 1:6 Iazadānal /BK. 11/ ~ yodafon vyzey melleth /Szék.2/
- IERICHO usque Iericho 4:3 Iēzichoiglan /BK. 15/ ~ yerikoygh
 /Szék. 11/
- IERUSALEM — 4:2 Ifzēln^c /BK. 15/ ~ jervfalemnak /Szék.11/, 5:23
 Ihzlmèt /BK. 19/ ~ yervfalemet /Szék. 11/; ad Ierusalem

4:6 Ižlmbe /BK. 15/ ~ yervfalemre /Szék. 12/; in
Ierusalem 16:22 Ižlmbè /BK. 46/ ~ yervfalembe
/Szék. 95/

- IUDA — 4:1 Iudanac /BK. 15/ ~ yvdanak /Szék. 10/
- LIBYA Libyae 3:1 Lībezenac /BK. 14/ ~ lybyanak /Szék. 6/
- MAMBRE — 2:14 Mābzenac /BK. 13/ ~ az Mambre /Szék. 4/
- MARE RUBRUM — 5:14 a vèzés tēngez**l**bol /BK. 18/ ~ az veres
tengerb**l** /Szék. 21/
- MELOTHI — 2:13 Melotofnac /BK. 13/ ~ melotyt /Szék. 4/
- MESOPOTAMIA — 3:14 Mefopotamiat /BK. 15/ ~ mefopotam //mian
/Szék. 9/; in Mesopotamiam 2:14 Mefopotamiaba
/BK. 13/ ~ mefopotamyaba /Szék. 4/; Mesopotamiae
3:1 Mefopotaminac /BK. 14/ ~ mefopotamianak /Szék.
6/; in Mesopotamia 5:7 Mēfopotamiaban /BK. 17/ ~
~~mefopotamiaban /BK. 17/~~ mefopotamyaban /Szék. 18/
- NINIVE in Nimive 1:5 Niniuē^c /BK. 11/ ~ Nynyveben /Szék. 2/
- RAGAU — 1:6 Ragānac /BK. 11/ ~ ragarjvnak /Szék. 2/
- SAMARIA in...Samariam 4:3 famai^aaba /BK. 15/ ~ famaria
orzagon /Szék. 11/
- SINA — montis 5:14 fina hegen^c /BK. 18/ ~ fynay hegnek
/Szék. 21/
- SYRIA Syriam Sobal 3:14 Siziat Sobalt /BK. 15/ ~ fobalnak
fyriayan /Szék. 9/; Syriae 3:1 Sizianac /BK. 14/ ~
fyryanak /Szék. 6/; ex Syria 2:9 fiziabol /BK. 13/ ~
fyria orzagbol /Szék. 3 /
- SOBAL — 3:1 Sobalnac /BK. 14/ ~ fobalnak /Szék. 6/;
Syriam Sobal 3:14 Siziat Sobalt /BK. 15/ ~ fobalnak
fyriayan /Szék. 9/
- THARSIS — 2:13 tazfifnac /BK. 13/ ~ tharfifnak /Szék. 4/
- TIBRIS Tigria 1:6 Tigzifnèl /BK. 11/ ~ tygryn /Szék. 2/

Összefoglalás

A dolgozatból és a hozzá csatlakozó szójegyzékből a következő tanulságok vonhatók le:

1. A huszitizmus és humanizmus fölszabadító hatással van a kor fordítóira, a latin nyelv egyeduralmát fölvaltja az anyanyelv egyre szélesedő használata.

A fordításirodalomban mind nagyobb szerepet játszik a fordítatók igénye; ez az igény nyilvánul meg a témaválasztásban, az anyanyelviségben és a megformálásban.

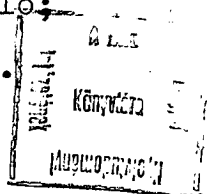
A gyakorivá váló magyar nyelvű írásgyakorlat lassan megszabadul a latinos formáktól; a beszélt nyelv eszközeit írott nyelvi eszközökké adaptálja.

Az első fordítások nehézkességét könnyen folyó magyarság váltja fel. A fordítók egyben nyelvújítók is, s mint minden nyelvújító mozgalom — így a magyarban klasszikus, XVII-XIX. sz-i is — ez is sok torz, életképtelen alakulatot hoz létre, amelyek azonban a sok használható mellől hamarosan kikopnak a nyelvből.

2. Ha a fenti kérdéseket a vizsgált két kódexre vonatkoztatjuk, a következőket állapíthatjuk meg:

A BK., amely a huszitizmus magyarországi terjedése idején keletkezett, noha anyanyelven íródott, nagyon sok latinoságot mutat mind mondatszerkezetében, mind igeidő-használatában, szórendjében stb. Nyelvújító érdeme nagy, mert olyan fogalmak megnevezésére is kísérletet tesz, amelyeknek — feltehetően — korábban nem volt anyanyelvi kifejezésük.

Magyarító törekvéseiben néhol maradandót is alkot, vannak azonban olyan szavai, amelyek később nem fordulnak elő; némelyiket Kazinczyék nyelvújítása hívja újra életre.

A SzékK. nyelve magyarosságban, kifejező erőben és stilisztikai értékben messze fölülmúlja a BK.-et. Latinosság alig fordul elő benne, szó- és mondatfűzése többnyire egyezik a ma szokásossá. Különösen szókincse érdemel figyelmet: kevés olyan szava van, amit egy azonos téma kifejtéséhez ma föl ne használhatnánk.

Fordítása a gondolatok tolmácsolásában is szabad; ha a jobb megértés úgy kívánja, függetleníti magát a latin szövegtől.

A két kódex összevetéséből, a magyar irodalmi nyelv fejlődésének kezdeti szakaszáról kapunk hiteles képet: a kiindulás ismerete biztosíték a későbbi fejlemények, eredmények helyes értékeléséhez.

S Z Ó J E G Y Z É K

1. A szójegyzék lehetőséget ad annak áttekintésére, hogy az egyszerű / a=a / fordítások esetében milyen mértékű egyezés található a BK. és a SzékK. kifejezései között. — A szóanyag ismeretében megállapítható, hogy azonosság ritkán fordul elő, s akkor is leginkább olyan szavak esetében, amelyek szintén csak egyféleképp fordíthatók /anima: lélek, aquilo: ézfek = észak, cinis: hamu, cogito: gondol, consilium: tanács/; és tő meg a hozzájuk járuló toldalék szempontjából még ezek is eltérnek egymástól /L. a 4. pontban/.

2. Módot nyújt a szójegyzék az egyes szavak elavulásának illetve hangulati — többnyire pejoratív irányú — változásának megfigyelésére is. Néhány szó előfordulásának áttekintése meggyőzhet erről.

A clamo, clamor, exclamo, invoco, ululātus és ululo igék és főnevek szinoním jelentésűek, hangulatilag azonban különböző értékűek. A latin-magyar összerendelések jól mutatják e szinonímák értékkülönbségét és -változását. /Az idézett szóalakok pontos helye: fejezet, vers ill. kódexlapszám az illető címszónál megtalálható, itt szükségtelennek látszott ezek ismételt közlése/.

clamo: BK: v̇uoltèni, v̇uolt̃, v̇uolt̃, v̇uoltèn^c, v̇uoltèn^c,
v̇uoltèn^c

SzékK: kayaltanya, fel kayaltwala, kayalta, kayaltanak,
fel kayaltanak, kayaltanak.

clamor: BK: v̇uolt̃es, v̇uolt̃éfèckel

SzékK: kayaltas, kayaltafokba

exclamo: BK: v̇uolt̃

SzékK: fel kyalta

invoco: BK: kaialatoc

SzékK: hyatok

ululatus: BK: ozdeitas, vuoltéffél

SzékK: ordytas, kyaltaffval

Ha a BK.-ben és a SzékK.-ben lévő fordításokat a szavak mai hangulati értékével összevetjük, azt tapasztaljuk, hogy a BK. használta kifejezések ma egészen más jelentésárnyalatúak ill. hangulatúak, míg a SzékK.-ben a maival egyező vagy legalább is ahhoz igen közelálló értékűek fordulnak elő.

Az üvölt a BK.-ben pozitív vagy semleges hangulatú szó. Ez a használat a régi magyar nyelvben nem egyedülálló, kódexirodalmunkban elég gyakori. PL.: Iuóltók felséges istenhez, ki iol tót ennekem /Apor-C 1/; Te neeked cherwbyn ees seraphyn zenetlen zowal yveeltnek /Fest. C.241/.

Ez a szó a SzékK.-ben nem fordul elő; ma jelentése ill. hangulata erősen pejoratív. Az ÉrtSz. 1. jelentésként állatok hangadásaként értelmezi, 2. jelentése "/Ember/ a szokásos emberi hangnál erősebb, fűlsértő, tagolatlan hangot ad, üvöltő állathoz hasonló hangon ordít, kül. dühében v. fájdalmában... /Ember/ kellemetlen, illetlen v. meg nem engedett módon, nagyon hangosan beszél, kiabál, kiált".

A kiált a SzékK.-ben régiesebb hangalakban /kayalt, de kyalt is/, de a maival egyező hangulattal jelentkezik. A BK. kaiallatoc /invoke/ szavának értéke más, több: talán az eredeti jelentésből-hangulatból még többet őrzött meg; az a funkciója, mint a vogulok kai-săw-jának, azaz isten idézés-igézés/vö. Mészöly Gedeon: Az ugorkori sámánosság magyar szókincsbeli emlékei. MNy. 1952/. Az invoke SzékK.-beli hyatok fordítása pontos, de színtelenebb, mint a BK.-beli megfelelője.

Az ordítás /BK: ozdeitas, SzékK: ordytas/ jelentése, hangulata a maival egyezőnek látszik mindkét kódexben.

A két kódex adataiból tehát a következő értékrend és fejlődés olvasható ki:

BK: kaialiatoc

SzékK: hyatok

üvölt

kayalt

ozdeit

ordyt azaz,

a kayalt a SzékK.-ben nem az invoco, csupán a clamo megfelelője, s az üvölt, ami a BK.-ben még lehetett a clamo fordítása, a SzékK.-ben már nem elég illő kifejezés /a XVI. sz.-ból már más hangulatú adatokat idézhetünk az üvölt-re: "Mit tegyek immár, jaj, kinek ivöltsek, panaszoljak én aj?" RMK. II. 267; "Tuol-tic mindenec" Görcs: Máty. 6o./.

A szintén szinoním: femina és mulier megfelelőinek összevetése is tanulságos.

femina: BK: nèmbezi, nèmbein^c, nèmbezin^c

SzékK: azzoñyallat, azzoñyallatnak, azzoñyallatnak^(ua)

mulier: BK: nèmbezi, nēbezi, nèmbezi^c, onèmbezièkèt, nèmbezieckèl, nèmbezièc felèt

SzékK: azzoñallat, azzonyallath, azzonynépek, azoknak azzonnéépeketh, az azzoñyallatokval, azzoñyallatoknak felette

A nemberi a régi magyar nyelvben csak a BK.-ből és a MünchK.-ből, a huszita bibliafordításból mutatható ki, a NySz. adatai mind innen származnak. Jelentése mindkét kódexben mulier, femina — a szöveggörnyezet tanúsága szerint pozitív hangulati értékkel: /f. nèmbezi vag n vzat felo BK. 29; Monda o añnanac: Nemberi,

yme te fiad MünchK. 211/. A XVI. sz.-tól a XIX. sz.-ig eltűnik nyelvünkben a szó; Révai támasztja fel, s Vörösmarty vezeti be az irodalmi nyelvbe. Nála is általános "Weib" jelentéssel szerepel /Tudományos Gyűjtemény II. 111; Eger: "Áll vala sasnóként, férjéhez szüve hasonló, Nagy deli némbéri fenn"; Széplak: "Megriadott a hölgy, és némbéri szíve dobogván..." stb./. Jókainál is gyakori e szó, többnyire rosszálló színezet nélkül: "A szegény, alacsony sorsú némbérnek az arcán csupa jóság volt kifejezve" /idézi az ÉrtSz. közelebbi forrás megjelölése nélkül/; de a következő idézet kissé más értékenek mutatja a szót: "A némber vadállati dühösséggel szökött fel ültéből" /A régi jó táblabírák, ÖM 10. kötet, 377. A kiemelés az eredetiben! A fejezet címe: A nő és a némbér./. — Megjegyzendő, hogy Jókainál a "némbér" mindig "alacsony sorsú", legfeljebb a "pórnó"-val váltakozik a szó, a magasabb társadalmi körökbe tartozó női szereplők "hölgy, delnő, úrnő" stb. megjelölést kapnak. A némbér ilyenféle állandó használata előkészíti a századforduló és a Nyugat íróinak már egyértelműen pejoratív szóhasználatát: "Meg nem vásárolt drága hetérák, óh, minden rendű némberek tömegje" /Ady, idézi az ÉrtSz./. Tóth Árpád, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes szintén ilyen értelemben él a szóval. — A XIX. sz.-ban új életre keltett szó azután újra elavult, használata ma ritka, modoros.

A SzékK.-ben a femina, mulier megfelelője azzonállat, azzonnyállat, azzonynép. Az asszonyi állat ugyancsak pejoratív — archaizáló, esetleg humoros /Petőfi: Az örült; Mikszáth/ szavává lesz a romantikának; a SzékK.-ben ugyanolyan jellegű, stílusértékű elem, mint a némbéri a BK.-ben. Az állat mindkét kódexben tág, általános jelentéskörű, a res, ill. a statura fordítása. Az asszonyi állat mellett ilyen beszédhelyzetben for-

dul elő az állat: "Mel' allat az o Iftoziacbol ~ bizoneitatic: Quae res et ex veteribus probatur historiis "BK. 83; " De kéérdetyk, my allat legen az bvn" SzékK. 163; " az nemeffeges, es zéépfeges lelket, az yftennek éékes teremtet allat'at " SzékK. 166. Az asszonyi állat szerkezet megértését talán a következő példa szolgálja legvilágosabban: " Hol voltanac a nëuèzètès oziáfoc kic kèzdèttòlfoгуā nag allatouac voltanac: Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna" BK. 104. — tehát az asszonyi állat = asszonyi állapot.

Később maga az asszony szó, ill. az asszonyember válik általánossá. Az asszony előfordul ugyan a BK.-ben és a SzékK.-ben is, de nem femina, mulier jelentéssel: a BK.-ben a regina, sponsa fordítása kizalne azzon ill. men azzon /BK. 63 ill. 206/, a SzékK.-ben ezt olvashatjuk: ez konv ziz lean Judit azzoneh /SzékK. 312/, itt az asszony talán domina jelentésű, u. így: "kioda vr: kioda azzon: kioda zolga /SzékK. 266/.

3. A néember ~ asszonyállat pejoratív hangulati változása fölveti azt a kérdést, hogy milyen viszony van egyes szavak elavulása és az eufémizmusra való törekvés között; vajon nem azért tűnt-e el egy-egy szó, mert igényesebb szövegben már nem volt helye? A SzékK. Judit könyve nőnek, apácának, a fordító húgának készült, így háromszoros ok készíthette az író a szókinsz megrostálására, finomabb kifejezésének keresésére.

A cadaver fordítása a BK.-ben dög, a SzékK.-ben teft, Hogy a dög ismeretes volt "holttest" jelentésben a SzékK.-ben is, bizonyítja a kódex 266. lapján olvasható adat: "lele eg yzonv rettenetös dohos emberi dögöt:teftet"— mindenesetre itt is megtalálható a "választékosabb" test kifejezés is, ez a ~~ki~~ fejezet /a halálról/ azonban már nem Nyujtódi András kezeírása.

A következő szavak esetében a SzékK.-ben körülírást találunk egyszerű fordítás helyett:

circumcido: /circumcisisit carnem praeputii sui/

BK: megköznékeze o fitmaianak hufat

SzékK: kornívl metelkedéék

eunuchus: BK: mēddon^c

SzékK: az o off mefterenek, az tyztafagh tarto /Vágaonak/

femur: BK: fozokokat

SzékK: o tytok taghat

libido: BK: bēlëndēffegből

SzékK: az oltozethez valo gonörvfegek geryedeteffégből

Ha ezt az eljárást összevetjük a szabad fordítás eseteivel /L. ott/, arra a következtetésre juthatunk, hogy a fordítót itt is az olvasóra való tekintet vezette.

4. Forrásként használható a szójegyzék az egyes tőtípusok, képzők, ragok alakjának, gyakoriságának vizsgálatában. Néhány példát ennek illusztrálására is bemutatok.

Abszolút tő és képzett tő szembenállása:

BK: futamanac — SzékK: el fwtanak

allaptatac — allatwan

allapēc — megh alla

Tőváltozatok:

BK: tanal — SzékK: tanal

Képzők:

BK: vigaztalattat SzékK: wygaztalafaat

ragadatba el ragadozafra

fizalm fyras

BK: fēgedēlm SzékK: fegedelem

Ragozás:

BK: fekHzn

SzékK: fekzyk

ioyq

yqve

hamut

hammat

tēgezzè

tengerygh

5. Néhon nyelvjárasi különbségre utalhat a fordítás különbözése. A nyelvenlékek nyelvjárások szerinti lokalizálása igen nehéz feladat, de az általam vizsgált szöveg esetében kivételesen kedvező helyzetben vagyunk: a SzékK.-et teljes bizonyossággal, a BK.-et igen nagy valószínűséggel köthetjük az udvarhelyszéki székely, illetve az alsó-drávavidéki nyelvjáráshoz. Mivel a némbéri csak a huszita bibliában fordul elő, esetleg a némbéri — asszonyi állat is ide vonható. Ide sorolható a fons: fozzas /BK./ — kwtfq /SzékK./.

A kútfőre igen sok adata van a NySz.-nak, de csaknem kivétel nélkül erdélyi: PPB, MA, Heltai stb.; a kódexekből többnyire a szó átvitt jelentése mutatható ki.

Székely tájszó az örvend az örül, víg, vidám köznyelvi ill. más nyelvjárásban élő szavakkal szemben:

BK: vigafaggal

SzékK: orwendetefféégwel

vig

orwendezweén

vigafagnac

orwendetefféégnek

6. A két fordítás eltérései — az előbbi okok mellett — a fordítók műveltségének, de a nyelv /az írott nyelv/ fejlettségi fokának, gazdagságának különbözőségében gyökereznek elsősorban. Erre akét tényezőre a korábbiakban már rámutattam, bizonyítékul pedig rendelkezésünkre áll mgga az egész szőjegyzék.

ABRA	— eius 10:10 9 Abzaia 32 ~ az 9 abraya 66 / ⁺ m suam 10:2 9 Abzaiat 31 ~ az 9 zolgalo leanyat abrath 62 ; 16:28 9 Abzaiat 47 ~ az abrat, az 9 zolgalo le- anat 99 / ⁺ e 10:5 9 Abzaiaza 31 ~ az abranak, az 9 zolgalo leananak 64 / cum — mea 8:32 en Abzamal 29 ~ az en zolgalo leanomval abrawal 53
ABSCINDO	abscindet 7:24 elmecci 25 ~ el zakazta /azaz el hagga es el mwla/ 44
ABSTULO	abstulerunt 15:7 elueuec veléc 43 ~ mynd el dvlak 90
ACCEDO	accessit 14:14 vepéc 42 ~ yrvla 86
ACCENDO	accendat 8:12 geziezien 27 ~ gwrtton /sic!/ 48
ACCIPIO	accepit 12:19 veue 37 ~ el kezde 78 / accipitur 16:31 vetttettetic 47 ~ zamlaltatik loo / accipientes 6:8 veuec 21 ~ meg fogak 30
ACCUMBO	accumbe 12:17 egel 37 ~ vl' leh 78
ACTUS	actum 8:33 dolgomon 29 ~ lelekedetymen 54
ADIMPLEO	adimplevit 13:18 betoltottq 38 ~ be telefytée 79
ADITUS	aditu 10:13 bemennettel 32 ~ be meenefvel 67
ADIUTORIUM	— 8:10 fegedelm 27 ~ fegedelem 48
ADUNO	adunati sunt 5:23 egbe gyvteten ^c 19 ~ meg eggezenek 24 / non adunati 15:4 ne egbe gylkezuē 43 ~ nem megh eggezween 89
AEDIFICATIO	in -nibus 5:10 megzakafiban 18 ~ rakatafaban 19
AEDIFICO	aedificavit 1:1 raka 11 ~ epyte 1
AGITO	agitati 15:1 mgindoltattac 43 ~ hayladozwan 88
AGMEN	uno agmine 15:4 eglèzègben 43 ~ egg feregbe gylekezween 89
AGO	egimus 7:19 mvuelkettoc 25 ~ lelekedetvnc 42/43
ALIENIGENA	-rum 9:2 az idegeneknec 29 ~ az ydeghehen nemzeteknek 55

ALLIDO	allide 9:11 èhèd lè 30 ~ verfed leh 59
ALLOQUOR	allocutus j que est 4:11 bèzellè 16 ~ zola 14
ALTER	-um 5:18 égèbèt 18 ~ máft 22
AMPLIO	ampliavit 10:4 mēgzéléfeitè 31 ~ megh ɔregbytée 64
ANCILLA	— 12:19 zolgaloia 37 ~ zolgalo 19ańa 78
ANGUSTIAE	propter angustias 13:25 gètzmékézt 40 ~ nómorofa- érth 82
ANIMA	— 8:21 lelkec 28 ~ lelkek /azaz akaratok/ 50
ANIMUS	aequo animo 7:23 egélmeiɔc 25 ~ ygaz léélekwel 43 / animi 14:17 élmeiec 42 ~ lelkek 88
ANNUNTIO	annuntiatumque est 5:1 meghizdèttètèc 17~megh mondateek 16 / annuntiantes 10:16 mēghizdètèc 33 ~ be mondak 68
ANTE	— 10:17 èlɔt 33 ~ eleybe 68
APPAREO	appareret 10:4 tèccikuala 31 ~ yelenneyek 64
APPONO	appositus est 14:6 vèttètèc 41 ~ héltheztetéeek 84
APUD	— Assyrios 12:11 Affiziofoknal 36 ~ affyrofoknak közötte 76
AQUAEDUCTUS	aquaeductum illorum 7:6/a ɔ vizekn ^c . folafat 23 ~ az ɔ vyzeknek menetyt /azaz folafat/ 37 / fons, qui influebat, <u>aquaeductum illorum</u> ... dirigeret 7:6/b a fozzas ki ɔ vizen ^c folafat mēftezfegés alkotaffat ... vizi vala 23 ~ az kwtfɔ, melből fol vala vyznek folama ɔ nekyk ... ygazyta 37
AQUILIO	ab -ne 16:5 èzfècfelɔl 45 ~ az eezfek felɔl 92
ARBITRIUM	in — vestrum 8:13 tv akazattocban 27 ~ az tv alaytaftok zeréént 48
ARBOR	-es 2:17 faiokat 13 ~ gvmɔl ^u fat 5

ARIDITAS	ab ariditate aquae 11:10 vizn ^o aziufagáiezt 34 ~ az ^u vyznelkv ^l valo azzwfag myatt 71
ARMATUS	iuventutem armatam 15:6 ifiakat fèguèzke ^u e 43 ~ feg ^u veres yfyakat 90
ARMENTUM	armenta boum ^{3:3} tèhènékn ^o hozday 14 ~ okrókn ^o nek nyay 7 / armentis boum 8:7 tèhènékn ^o hozdayual 26 ~ okrókn ^o nek nyaywal 46/47
ARS	arte 14:9 tudomānal 41 ~ me ^u stefeegwel 85
ASCENSUS	— 4:6 felmènètèt 15 ~ hágháfit 12
ASPECTUS	aspectu 8:7 zin ^o 26 ~ tekééntetre 46
ASPICIO	aspexisti 9:7 nèzél 30 ~ tekéénteel 57
ATTENDO	attende 6:15 figèlmèzièd 22 ~ v ^u gekezzyel 33
AUDEO	audebat 14:10 mèziziu ^u ala 42 ~ mery vala 85
AUSTER	ad austrum 2:13 èzfèkèzè 13 ~ délzele fel ^o l 4 ; 2:15 Ezfèkzè 13 ~ délzelre 5
AUSTRALIS	a parte australi 7:6 èzfe ^u k fèl ^o l 23 ~ déélzel fel ^o l 37
AUTEM	— 8:33 ke ^u d 29 ~ kedeegh 53

B

BELLATOR	in -um 9:6 hadakozoknac 30 ~ hadakozo néépeknek 57
BELLICUS	bellica 7:5 hadakozo 23 ~ hady 37
BENEDICØ	benedixit 13:22 aggon mēg ^u 39 ~ megh aldotth 81
BENEDICTUS	benedicta es tu, filia 13:23 aldot vag te leanom 39 ~ aldotth leany magzat vag ^u teh 81
BIBO	bibe 12:17 igal 37 ~ akaryh y ^u talth 78
BONUM	bona 5:21 o iozagoc 19 ~ mynden yok 23
BOS	boum 8:7 tèhènékn ^o 26 ~ okrókn ^o nek 46

CADAVER	— 14:14 dogét 42 ~ tefteet 87
CADO	cadat 10:13 èflec ^{le} 32 ~ el [ne] efféék 67 / cecidit 6:14 èfec 22 ~ le efeek az földre 32 ; 16:8 èfec le 45 ~ veree 93
CAMPESTRIA	per — 6:8 amèzofon 21 ~ az mezoféégén 30
CANTICUM	— 16:1 ènèkèt 44 ~ dyééeretet 92
CANTO	cantavit 16:1 ènèclè 44 ~ monda 92
CAPIO	caperet 14:14 foghathatna 42 ~ erezhetne 86 / cap- tivi 7:16 megfogdofuā 25 ~ az fogfaban lééven 41
CAPTIVITAS	captivitatem 9:3 ragadozatokat 29 ~ nerefeghekeheth 55 / in — 9:13 16:6 fogfagba 45 ~ fogfagra 93
CAPTIVUS	captivam fecit 16:11 megfoga 45 ~ fogfagba eytee 94
CARO	carni 7:16 tèftnèc 25 ~ embernek 41 / in carnes eorum 16:21 phufocba 46 ~ az o teftekre 95
CASTRA	— 9:6/a zallafit 30 ~ taboráth 56 ; 9:6/b zallafit 30 ~ thaborokat 56 ; ^{15:7} zallafiba 43 ~ taboraba 90 / — sua 16:4 o zallafit 44 ~ o taboryth 92 / super — eorum 9:7 o zallafokra 30 ~ az o thaborokra 57 / in... castrorum eorum 14:18 o zallafoc 42 ~ o ta- boroknak 88
CELEBRO	celebratum est 16:24 zolgaltatéc 46 ~ zolgaltatéék 97
CENTENARIUS	centenarios 7:10 zazafokat 24 ~ zazas hannagokat 39
CEREMONIA	-s 5:8 cezimoniaiokat 17 ~ velekedetyket 18
CESSO	cessasset 5:11 èltaozot volna 18 ~ el tivrkozotth volna 20 / cessassent 6:1 megzontèn? 20 ~ el ve- gezték 27
CILICIUM	— 8:6 ciliciomot 26 ~ zor yngeth 46 ; 10:2 acili- ciomot 31 ~ az zor yngeth 62 / cilicio 4:9/b cili- ciomal 16 ~ zor léplékwél 13 ; 9:1 ciliciomba 29 ~ zor ynghbe 54 / ciliciis 4:9/a ciliciomockal 16 ~

zör yngekben 13 ; 4:16 ciliciõmal 16 ~ zör
yngheket 15

CINCINNUS	cincinnos suos 16:10 9 haizalit 45 ~ 9 hayat 94
CINIS	— 4:16 hamu 16 ~ hamw 15 / cinerem 7:4 hamut 23 ~ hammat 37 ; 9:1 hamut 29 ~ hammat 55
CIRCUM-EO	circuivit 4:11 mëgkèzèngè 16 ~ megh kervlee 14 / circuit 7:6 kèzèngénè 23 ~ el kervlt volna 37
CIRCUMCIDO	circumcidit carnem proeputii sui 14:6 mëgkõznè- keze ofitmaianac hufat 41 ~ kornvl metelkedéék 84
CISTERNA	-e 7:11 watoznac 24 ~ watomakwtak 39
CIVITAS	per civitates 15:5 vazofi ... zezèt 43 ~ varo- fokra 89
CLAMO	clamare 10:1 vùoltèni 31 ~ kayatanya 62 / clamabat 9:1 vùolt9 29 ~ fel kayaltwala 55 / clamavit 4:8 vùolt9 16 ~ kayalta 12 / clamaverunt 4:10 vùoltén ^c 16 ~ kayaltanak 13 ; 5:10 vùoltén ^c 18 ~ fel kayaltanak 19 ; 7:18 vùoltén ^c 25 ~ kayaltanak 42
CLAMOR	— 14:18 vùoltès 42 ~ kayaltas 88 / -ibus 7:22 vùoltèfèckèl 25 ~ kayaltafokba 43
COELUM	— 7:17 menhèt 25 ~ menyorzagh 41 / coeli 5:9 mènèc 17 ~ meny orzagnak 18 ; 5:12 mèn ^c 18 ~ menyorzagnak 20 ; 6:13 menn ^c 22 ~ menorzagnak 32 / de coelo 5:15 mēb9l 18 ~ meny orzaghbol 21
CLANGO	clangentes tubis 15:3 küzt9ckèl zozatlanac 43 ~ kvrt9lwén 89
COENA	-m 6:19 vawozat 22 ~ vaworat / ... vendéégfèget/ 35 ; 12:10 nag vèndègfègèt 36 ~ vaworat 76
COGITO	cogitavi 12:4 gondoltam 36 ~ megh gondoltam 74
COGNOSCO	cognoscens 11:13 mëgèfmèzuém 35 ~ megh ertwéén 72

COINQUINO	coinquinari 13:20 megfeszítetténē 39 ~ megh zeplofvl- nom 80
COLLECTIO	-nes aquarum 7:11 vizèkn ^c gvlèkézètē 24 ~ megh gvytotth vyzek 39
COLLIGO	colligavit 16:10 egbè kottō 45 ~ bée fonaa 94
COLO	— 11:14 tiztelēm bōrlōm 35 ~ tyztelem 72 / coluerunt 5:9 bōrltēc 17 ~ tyztelteek 18 ; 5:18 bōrltènēc 18 ~ tyztelének 22 / colerent 8:21 bōrln ^c 28 ~ tyztelnéék 51
COMMORO/R/	ibi commorantem 13:20 ot lakattam 39 ~ ottogon valo léétemben 80
COMPUTO	computantur 11:10 zamlaltattac 34 ~ zamlalandok 71
CONCUTIO	concussum est 12:16 megzègèttètēc 37 ~ megh fog- laltatéék 77
CONFIDO	confidentem 4:13 bizot 16 ~ byzakodot 14
CONFIGO	confixus 6:4 által øklèttètùèn 20 ~ által vttet- wén 28
CONFITEOR	confitemini 13:21 Vallatoc 39 ~ wallaft tegetek /azaz dyééretéth/ 80
CONFUSIO	-nem 14:16 galazatot 42 ~ nag galazatof zegent 87 / in — 14:16 8:19 galazatba 27 ~ zegenféégre 49 ; 9:2 galazatba 29 ~ galazatoffaghwal 55
CONGREGO	congregaverunt 4:4 gvytén ^c 15 ~ zerezenek, es gvytenek 11
CONOPOEUM	— illius 13:19 ø or iègè 39 ~ ø zwnogfatora 79 ; 16:23 ø or iègèt 46 ~ az zwnogh fatorth 96/97
CONSENTIO	consentiat 12:10 èngèggèn 36 ~ léégen kellètes øneky 76
CONSEQUOR	consecuti sunt 5:15 kpuèttèn ^c 18 ~ nyerének 21
CONSERVO	conservasti 10:15 Megtaztottad 33 ~ Meg ørøzted 68

CONSILIUM	— 15:1 tanal 43 ~ tanal 88 ; 10:15 tanalot 33 ~ tanalot 68
CONSOLATIO	-nem eius 8:20 o vigasztalattat 27 ~ o wygaztaffaat 50
CONSPECTUS	ante conspectum Dei nostri 13:25 mv iftènonkn. zémélè èlöt 40 ~ mv yftenvñknek elötte 82 / in conspectu Domini 4:15 vznac zémélè èlöt 16 ~ wrnak zyne elött 15 / in conspectu Dei sui 5:21 o iftènec zémélec èlöt 19 ~ az o yfteneknek ellenne 23 / in conspectu Dei eorum 5:24 o iftènec zemelec èlöt 19 ~ az o yftenenek zyne elött 24 / in conspectu eius 10:15 o zémélè èlöt 33 ~ az o zyneenek elötte 68 / in conspectu vestro 10:12 tvzémeltèc èlöt 32 ~ tv zymeteknek elötte 67
CONSTITUO	constituistis 8:13 zèzzèttètèc 27 ~ hattatok 48 / constituerat 4:7 zèzzèttè 16 ~ megh hatta vala 12
CONSTO	constat 11:8 èlèn vagon 34 ~ byzon dologh ez 70
CONSUMO	consumere 11:12 mègtokèllèni 34 ~ megh emééztenéék /az az megh ennék es megh ynnak/ 71/72
CONTERO	conteris 9:10 mègtözz 30 ~ megh rontod 58
CONTESTOR	contestamur 7:17 Egèmbè valluc 25 ~ tanobyzonfagwl legenek mvnekvñk 41
CONTURBO	conturbatum est 8:17 meghabozodot 27 ~ megh zomo- rodotth 49
CONVERSOR	conversaris 5:18 nayiafkoggal 22 ~ éél, es nayafkog- gal 34
CONVIVIUM	de convivio suo 12:1 o vèndègfegéböl 35 ~ o lakodal- mabol /azaz éétkeyböl/ 73
COOPERIO	ita coopertus est 5:13 vgfèdèztètècbè 18 ~ anyera el be bvrytatanak 21
CORREPTIO	ad -nem 11:5 mèg fèddèfèzè 34 ~ megh gótrééfèére 69
CORRIPIO	corripimur 8:27 mègfègèttètènc 28 ~ megh veretnek 52

CORTINA	ante -m 14:13 a mēnezēt elōt 42 ~ az karpytnak elōtte 86 / ad — 14:14 a mēnezēthez 42 ~ az karpythoz 86
CREATURA	-e 9:17 tēzemtētēkn. ^c 31 ~ kōzōnfeges teremtetth allatoknak 61
CREPIDO	per crepidinem montis 7:3 a hēgn. ^c mag'affag'ara 23 ~ az hegnek zakadafyn 36
CUBICULUM	— 14:10 hailakat 41 ~ o ŋvgolmanak f'atorat 85 / — eius 14:13 o'hailakaba 42 ~ az hayleekba 86
CUBICULARIUS	cubiculariis suis 12:6 o'hailaka o'zizōin. ^c 36 ~ o kom'nykynak 75 ; 14:11 ahailak taztoknac 42 ~ az komornykoknak 86
CULTURA	a cultura Dei sui 5:19 o iftēnēkn. ^c zolgalatt'atol 19 ~ o tyztéléférōl 22
CULTUS	a cultu Domini Dei sui 5:17 o v'ia iftēnen. ^c zolga- latt'atol 18 ~ o vranak yftenének thyztéléfétōl 22
CUMQUE	— 15:1 es m'vdōn 42 ~ Es mykor 88
CURRO	cucurrerunt 14:8 futamanac 41 ~ el fwtanak 84
D	
DEBEO	debent 8:22 l! memor
DEBILITO	debilitabant 15:4 mēgbètēgeitn. ^c vala 43 ~ megh koorytak vala 89
DECIPIO	ad decipiendum 16:10 mēg'alni 45 ~ megh ŋerééfre 94
DEFENSIO	in -nem 9:2 oltalmazafaza 29 ~ megh lakoltatafara 55
DEFUNGOR	defuncta est 16:28 mēghala 47 ~ bodogwl ky mvléék ez vylagbol 99
DEICIO	deiecet 4:13 le èyte 16 ~ megh g'ozee 15 / deiecerit 9:15 le èitēndi 31 ~ g'ozendy megh 60
DEPRECATIO	— 9:16 onzollatt'a 31 ~ kōŋōrgééfe 61

DEPRECOR	deprecantes 4:15 onzoluan 16 ~ konyoroghwén 15 / miseram deprecantem 9:17 nauolaft onzollot 31 ~ zegen konyorgo zolgalo leañodoth 61 / deprecandi 12:5 onzollani 36 ~ konyorgééfre 74
DEPRAEDATIO	in -nem 10:12 fozlatba 32 ~ hereféégre 66
DERELINQUO	dereliquerunt 8:18 meghattac 27 ~ el hattak 49
DESCENDO	descenderes 10:15 le zallanal 33 ~ yonel 68
DESERO	non deseruit 13:17 nē hattaṃg 38 ~ el nem hágá 79
DESERTUS	deserta 5:14 kiètlèni èlèicbè 18 ~ pwztayaba 21
DEUS	— 11:12 vr 34 ~ az yften 71 / Deum 4:17 vzat 17 ~ wr yftenth 15 ; Deum nostrum 11:8 mv̄ vzonckat 34 ~ mv̄ yftenv̄nk 70 / deos patrum suorum 5:7 9 attoknac iftènékèt 17 ~ az 9 attoknak yftenyt 18
DIES	sanctorum dierum 16:31 fcētec napinac 47 ~ az zenth napoknak loo
DIGNOR	digneris audire 5:5 mèltolod halgatnod 17 ~ meel- toltatol megh hallany 17 / videre dignatus es 9:6 mélto loṭtèl latnod 30 ~ megh latnod meeltoltatol 56
DIMITTO	dimisit liberam 16:28 zabadon èzèztè 47 ~ zabadon hágaa /az az megh nemefyte/ 99 / dimiserunt ^{transire} 10:8 èlèzèztèc mēni 32 ~ ky erezteék 65
DIRIGO	dirigunt 7:5 vizic 23 ~ ygengetyk 37 / direxit 13:24 èzèztèt 39~kv̄lde 81 / dirigeret 12:8 vifel- nè 36 ~ ygengetnéye 75
DISCIPLINA	— 11:6 fègedèlmèd 34 ~ fègelmed 70
DISPEREO	disperiet 6:3 vèzèl 20 ~ véez 28
DISPERGO	dispersi fuerant 5:23/b èlhimlèttèk 19 ~ el ozlattanak vala 24
DISPERSIO	ex -ne 5:23/a a himletbol 19 ~ az el ozlafbol 24.

DISPONO	disposui 8:31 zèzzèttèm 29 ~ gondoltam 53
DISSOLVO	dissolvit 16:8 feitémg 45 ~ meg feytée azaz meg gőzéé 94
DIVERTO	divertentes 6:9 elfozdolanac 21 ~ meg téérének 30
DO	dabit 6:17 mēg aiandokozo 22 ~ agga 34 / testimo- nium dedisti 13:27 tanofagot adtal 40 ~ byzonfagat tötted 82 / dare 16:6 adna 45 ~ adnaya 93
DOMINUS	— 6:4 iftènè 20 ~ vra 28 / Domino 16:2/a Vznac 44 ~ Vrnak 92 ; 16:2/b iftènn. ^c 44 ~ vrnak 92
DOMUS	in domum suam 16:25 queibè 46 ~ az o hazayaba 97/98
DUCO	ducentes choros 3:10 tancokat vèzètvèn 14~yarvan o tanczokat 8
DUX	— 5:5 vèzèzè 17 ~ hannagga 17 / duces 14:4 fèiedèlmèc 41 ~ hannagy 83 / eius duces 14:11 o fèiedèlmi 42 ~ o hannagy 85 / duces 5:2 vèzèzit 17 ~ hannagit 16

E

ECCLESIA	intra -m 6:21 az éghazban 23 ~ az éghazban / az fynagogában, ...awag az gvlekezetben/ 35 / in — m 7:18 eghazban 25 ~ az hyweknek gvlekezetyben 42
EFFRINGO	effregit 2:13 ki viua 13 ~ el töré 4
EGO	^{meum} 10:13 èn bènne 32 ~ en magamban 67
ELECTUS	electam 15:6 valasztot 43 ~ valogatott 90
ELEGANS	nimis eleganti 8:7 igén dzagalatg 26 ~ yeles, es ygen eekes 46
ELOQUIUM	ad eloquium vestrum 8:21Tv bèzèttèkzè 28 ~ tv zozatokra 50
EMENDATIO	ad -nem 8:27 iogolafonkza 28 ~ megh yobbwlafokerth 52

EQUITATIO	in equitatu 9:6 9 louagocba 30 ~ az 9n lowagla- -fokban 57
ERGO	— 5:24 azezt 19 ~ Annakokaert 26
ESCA	-m 12:9 étkèt 36 ~ ééetelt 75
EUNUCHUS	ad eunuchum 12:10 mèddõn ^c 36 ~ az 9 off mesterenek, az tyztafagh tarto 76
EVADEO	evadere 15:2 èlzaladnioc 43 ~ fwtny 88
EVASIO	in -ne mea 13:20 èn èl zaladafomon 39 ~ az en megh zabadulafomban 80
EVIGILO	evigilaret 14:9 ebzèdnè fel 41 ~ ferkenne fel 85
EXALTO	exaltate 16:2 vigaggatoc 44 ~ 9rwendezyeþek 92
EXCITO	excitate 14:12 kòlètèc fel 42 ~ ferkenetec fel 86 / excitandum 14:3 felkòltèniec 41 ~ fel férkenty 83 / ab excitandibus 14:9 a felkòltòctol 41 ~ az ferkegetòktol 85
EXCLAMO	exclamavit 14:14 vùòltò 42 ~ fel kyalta 87
EXEO	exiret 12:6 ki mènè 36 ~ ky meheffen 75
EXERCITUS	de exercitu 10:13 fèzègèbòl 33 ~ nepe kòzvl 67 / exercitibus 5:27 fèzègènèc 20 ~ hadanak 26
EXHORTATIO	Ad ... -nem 4:15 onzollattaza 16 ~ yntefere es tanayara 15
EXILIO	exilit foras 14:15 ki zòkèllèc 42 ~ kyfwta 87
EXPEDITIO	Omnemque -nem 2:8 9mèdþ kimènefèt 12 ~ mynd az 9 élèfyt 3
EXPERIOR	experieris 6:6 megbizoneitod 21 ~ meg kell neked yvfmered 29
EXPLEO	expleto 6:20 megvègèzvèn 22 ~ el vegezék 35
EXPLORATOR	-es 14:3 akèmèc 41 ~ az kéémeknek 83 ; 14:8

kéméc 41 ~ 99r allok 84

EXPONO

exposuisset 6:14 mēg' magazazot volna 22 ~
meg bezellette volna 32

EXTERMINATOR

ab -e 8:25 a ki iztotol 28 ~ az pwztytonak myatta 52

EXTERMINIUM

in — 4:10 ki iztatba 16 ~ el pvztyvlafra 13

EXTERMINO

exterminaret 3:13 ki iztana 15 ~ el tōrneye, es
el vezteneye 9 / extermineris 6:4 ki iztaffal 20 ~
ki wégeztetel 28 / exterminati sunt 5:22 ki izta-
tanac 19 ~ el pvztytatanak 23 ; 8:25 ki iztattanac
28 ~ ki pwztytatanak 52

EXUO

exuit se 16:9 le vèttè 45 ~ leh vetkezéék 94

EXULTATIO

in -ne 16:9 vigasztalattabā 45 ~ meg wygazta-
lafara 94

F

FACIES

faciem 2:11 ozcaiat 13 ~ zynét 4 / faciem tuam 6:5
te ozcadat ~ te orczadot 29 / ad faciem 10:13
ozcaiahoz 32 ~ eleybe 68 / ante faciem eius 10:17
9 ozcaia èlöt 33 ~ az olofernefnék eleybe 68 /
ante faciem 12:12 ozcaia èlöt 36 ~ zeméél'nenek
elötte 76/77 / ante faciem eius 12:15 9 ozcaia èlöt
37 ~ az olofernefnék elötte 77 / in faciem 6:14
ozcaiaza 22 ~ arczal 32 / secundum faciem sancto-
rum 16:24 fcēteknèc ozcaia zézēt 46 ~ az zenteknek
9 peeldayok zerēnth 97 / a facie 4:1 ozcaiatol 15 ~
zynétöl 10 ; 10:12 ozcaioc èlöl 32 ~ zyneknek
elölle 66

FACIO

facisti 9:4 tottèd 30 ~ zerzééd 56 / fecit 8:5

alkota 26 ~ zereze 46 ; 12:10 tön 36 ~ zereze 76 /
 fecerunt 4:7 tön^c 16 ~ tön^cek 12 / faciat 12:4
 tögè 36 ~ megh zerezy 74 / faceret 4:2 tènè 15 ~
 myvelné 11 / ista facientes 3:11 èzekèt tèuèn
 14 ~ ezekveles 8

FACULTAS	facultates 3:3 bizodalmōc 14 ~ marhaynk 7
FALLO	fallit 5:28 megal 20 ~ valogat 26
FAMILIA	-m 8:7 zolgakat 26 ~ valadoth 46 / -e 3:3 zolgainc 14 ~ valadynk 7
FAMOSUS	famosissima 8:8 igen hizeffégő 26 ~ yo hyrv 47
FEMINA	— 12:11 nèmbezi 36 ~ azzonyallat 76 / -e 9:15 nèmbein ^c 30 ~ azzonyallat 60 / -e 13:19 nèmbezin ^c 39 ~ azzonyallatnak 79 / -e 16:7 nèmbezin ^c 45 ~ azzonyallatnak 93
FEMUR	— 9:2 fozokot 29 ~ 9 tytok taghat 55
FEROCITAS	ferocitatem 3:11 fènèfègèt 15 ~ vad kemenfeghet 9
FESTINO	festinabant 15:2 èzokodn ^c uala 43 ~ fyetnek vala 88
FILIA	-s 9:3 fiokat 29 ~ leañokot 55
FILIUS	filios Israel 6:13 Ifēl fiayt 22 ~ az yzrahel népét 32
FINIS	fines 2:12 vègèyt 13 ~ hatarat 4
FIO	fiat, fiat 10:9 lègē lègèn 32 ~ vg ¹ leegen, vg ¹ lègēn 65/66 / factus est 7:18 lön 25 ~ lön 42 / — 12:2 l! iucundus / factum est 8:1 lön 26 ~ ez dolog megh lön 44
FLETUS	— 7:18 fizalm 25 ~ fyra 42 / fletu 6:14 fizalmal 22 ~ fyrafval 33

FOEDUS	foedum 12:11 éktélén 36 ~ ygen vtalatos dolog 76
FONS	— 7:6 a fozzas 23 ~ az kwtfő 37 / in fonte aquae 12:7 a vizn ^c fozzafā 36 ~ az kwt főnek vyzeben 75 / fontes 5:15 fozzafok 18 ~ kwt vyzek 21 ; 7:7 fozzafoc 23 ~ kwtfeyek 37/38 / fontium 7:9 fozzafok- za 24 ~ az kyfolyo kwtaknak 38
FORTITUDO	in fortitudinis 16:5 èzöffégen ^c 45 ~ ereyének 92
FUGA	in -m ibant 15:4 futatban mēnekuala 43 ~ fyetwe fwtnak 89
FUROR	-em 8:12 híztlénkédétét 27 ~ hyrtelenkedéért 48 / -e 5:2 híztlénkédettél 17 ~ hyrtelen haragwal 16

G

GEMMA	in gemmis 15:14 göngöcbén 44 ~ draga köveketh 91
GENS	gentibus 11:6 nēzétékn ^c 34 ~ néépeknek 69
GENUS	generis tui 13:25 nēmzétidn ^c 40 ~ nemzetféégednek 82 / generis eius 14:6 onēzeten ^c 41 ~ az ő nemzetfeegy 84
GLADIUS	in gladium 5:18 tőzbé 18 ~ törnek alaya 22 ; 8:19 tőzbé 27 ~ törnek alaya 49 / in ore gladii 2:16 tőzn ^c zaiaban 13 ~ törnek torkaval ^(aras élyvel) 5 ; 15:6 tőzn ^c ^{zaiaban} 43 ~ törnek élyvel 90 / gladio 9:11 ő tőzeben 30 ~ az ő törőknek myatta 59
GRATIA	-m 12:17 malasztot 37 ~ kygelmet 78
GRATUS	gratissima 10:16 igē dzagalat 33 ~ kedweffééges 68
GRAVO	gravasset 5:10 mēgnéhézeitettéuolna 18 ~ nyomorgat- naya 19
GREX	greges (que) 3:3 kőzday 14 ~ korday 7 / gregibus (ovium) 8:7 kőzdaiual 26 ~ kordayval 47

HABEO	habens 8:6 valuā 26 ~ wyfel wala 46
HEBRAEI	Hebraeorum 10:12 az Ēbéréc 32 ~ az fydoknak 66
HEBRAEUS	Hebraea 14:16 ęber 42 ~ fydō 87 / Hebraeam 12:10 eber 36 ~ fydō 76 / Hebraeos 15:2 az ebezećtōl 43 ~ az fydok elōt 88 / ab Hebraeis 16:31 az Ebezećtōl 47 ~ az fydoknak kōzōtte 100
HODIE	— 13:25 ma 39 ~ ez napon 81
HOLOCAUSTUS	holocausta 4:16 aldozatot 16 ~ aldozatokat 15 ; 16:22 aldozatokat 46 ~ az myndenēftōl megh éég- hetééndō aldozatoth 96
HONOR	faciet sine -e 8:20 tézi ... tiztéffegnēlkvl 28 ~ tyztelethlenne téēzy 50
HORA	per multas -s 7:18 foc idēiglēn 25 ~ fok orákyglan 42
HORREO	horruerunt 16:12 igen fēlec 45 ~ megh rettenéének 94
HORROR	— 4:2 rēmplēt 15 ~ yzhonyodas 10
HUMILIS	humiles 8:20 alazatofoc 27 ~ alazatoffaghwal 50

I

IACEO	iacet 14:16 fekzēn 42 ~ fekzyk 87
IDEO	— 10:12 azēt 32 ~ annak okaéérth 66
IEIUNIUM	ieiunio 6:20 a bōit 22 ~ az bōytōt 35
IGNORO	nec ignoratur 11:7 tuduan vagō 34 ~ twggāk 70
ILLE, ILLA, ILLUD	illum 9:14/a azt 30 ~ ętet 60 ; 9:14/b azt 30 ~ ęteth 60 ; 16:10 azt 45 ~ ęteth 94 / illam 12:4 ętēt 36 ~ Ivdithoth 74 / Hebraeam illam 12:10 az eber nēmbeziēt 36 ~ az fydō azzoñhoz, es ... ęteth 76 / illi 8:16 ānac 27 ~ ę neky 49 ; 9:2 ānac 29 ~ ęneky 55 ; 10:13/a (?)nēkic 32 ~ ę neky 67 ; 10:13/b ānac 32 ~ olofernefnek 67 ; 16:2 annac 44 ~ ę neky 92 / (opposuerunt se) illi 16:8 az èllēn 45 ~ ę rya, azaz

olofernefre 93 / illös 16:20 azokat 46 ~ azokat
 95 / ad illos 5:24 phoziaioc 19 ~ o ryayok 24 /
 illorum 10:13 nèkic 32 ~ azoknak / azaz az yzrahel
 néépenek/ 67 / ab illis 11:13 otollöc 35 ~ azok-
 tol 72

- IMMUNIS — 12:11 aztatlan 36 ~ vfmeretlen 76
- IMPERIUM imperio suo 1:1 o vzařaga 11 ~ az o byrodalmanak 1
- IMPONO imposuit 10:5 vètè 31 ~ fel raka 64
- IMPROPERIUM — 8:24 bozzofagat 28 ~ zwgodafyt 51
- INCIPIO incipite 16:2 kèzgètèc 44 ~ yndyhatok 92
- INCOMPARABILIS — 14:18 mōdhatatlan 42 ~ felette nag 88 / incom-
 parabili 10:4 mōdhatatlan 31 ~ hasonlhat 64
- INCUBO incubuit 3:9 èfèc 14 ~ zalla 8
- INDIGNATIO — sua 3:2 te meltatlākodatod 14 ~ az te haragod 6
- INDUO induit se 16:9 oltöztètè o magát 45 ~ fel olt-
 tözéék 94
- INDUSTRIA — 11:6 ildomoffaga 34 ~ nag okoffaga 70
- INFANS infantes 4:9 o gèzmèkdèdèkèt 16 ~ az kvfded
 artatlan apro gèrmekeket 13 / infantes meos 16:6
 En gèzmècdèdimèt 45 ~ az en artatlanymot 93 / in-
 fantes eorum 4:10 o gèzmèkdèdèc 16 ~ az o apro
 gèrmekek 13 / infantes nostros 7:16 mv gèzmek-
 dèdinckèt 25 ~ az mv artatlan apro gèrnekynket
 /sic!/ 41
- INFLAMMO inflammabitur 8:15 gezièztètèc 27 ~ gheryed 48
- INGREDIOR ingressi sunt 15:7 bèmènèc 43 ~ el meenenek 90
- INGRESSUM ante — cubiculi 14:9 a hailacnac bèmènètébèn
 41 ~ az o be meenefeknek elötte, az fator aytöya
 elött 85

INIQUITAS	— 5:24 hamiffagoc19 ~ bvne és véetety 24 / iniquitatem 5:21 hamiffagot 19 ~ az gonozfagot 23 / iniquitates nostras 7:20 mvhamiffaginkat 25 ~ az mv kegetlenféégvnról 43
INITIUM	ab initio 9:11 kèzdèttòl foguā 30 ~ eleytòl - -foghwan 59 ; 9:16 kèzdèttòlfoguā 31 ~ eleytòl- -fogwan 60 / ad initio 9:10 kèzdèttòlfoguā 30 ~ eleytòlfogwan 58
INPATIENTIA	-m suam 8:24 o èngedèlmètlènfégekèt 28 ~ az o bééketelenféégheketh 51
INSTANTIA	— 4:8 alhatatoffagban 16 ~ konyorgééffel 12
INSULTO	insultaret 5:17 kazomlatot ~ mèuètèft tènne 18 ~ megh nyomorgathatta volna 22
INTEREO	interibis 6:3 halzmég 20 ~ meg olettetel 28
INTERITUS	/eorum/ interitum 6:17 ovèzedèlmèkèt 22 ~ az o vezedelmes halalokat 34 / cum interitu 3:2 vèzèdelmōcbèn 14 ~ [3:2 vèzèdelmōcbèn 14] ~ halal ⁿ vkval 6
INTERROGO	interrogatus 6:12 kèzdèztètuen 21 ~ [Olofernesnek] kerdefere 31
INTOLERABILIS	— 14:17 tvzhètètlèn 42 ~ el vyfelhetetlen 87
INTRO	Intrate 14:12 Mènnètècbè 42 ~ menetek be 86 / intrasset 10:17 allotuolna 33 ~ be ment volna 68 / intrando 14:10 bèmēuèn 42 ~ be menefvel 85
INTROEO	introiret 12:6 bèmēnè 36 ~ be yopheffen 75
INTUEOR	intuere 6:15 nèzièd 22 ~ tekéenn meg 33
INVADO	invasit 4:2 mèghata 15 ~ megh vtèe 10 ; 11:10 mègfoglalta 34 ~ ygen el gòtròtte 71

INVENIO	invenirent 10:12 lèlnénèc 32 ~ ñernekwala 67 / invenire potuissent 15:4 mèglelhètn ^c vala 43 ~ /hog/ éérnek vala 89
INVOCO	invocate 16:2 kaialatoc 44 ~ hyatok 92
IRA	-m 8:12 haragot 27 ~ haragot 48
IRACUNDIA	-m 8:15 hazagza 27 ~ haragoffagra 48 / in — 9:11 hazagodban 30 ~ haragodnak myatta 59
IRASCOR	irati sunt 5:26 ludalkodanak 19 ~ megh haragwnak 25
IRRIDEO	irrideat 12:11 mègmèuèffè 36 ~ meg lwfolà 76
IS; EA; ID	eum 6:7 9tèt 21 ~ 9tèt / az az Akhyort/ 30 ; 16:7/a 9tèt 45 ~ 9teth ⁹³ ; 16:7/b 9tèt 45 ~ 9ttet 93 ; 16:7/c 9tèt 45 ~ 9tet 93 ; 16:8/b 9tèt 45 ~ 9teth 93 16 ; 16:8/c 9tèt 45 ~ 9tet, az az oloferneft 94 / eam 10:16 9tèt 33 ~ az Ivditoth 68 ; 14:14 9tèt 42 ~ azt 86 / ad eam 10:15 9nèki 33 ~ Ivditnak 68 ; 12:20 9hoziaia 37 ~ az Iwdyth fel9l 78 ; 13:22 9nèki 39 ~ Iwdithnak 81 ; 13:23 9nèki 39 ~ Ivdithnak 81 / eius 4:1 9 15 ~ az olofernefnek 10 / 10:14 9 /ozcaiat/ 33 ~ az 9 / oczayat/ 68 ; 11:6 9 34 ~ Nabvgodonozornak 70 ; 16:11 9 45 ~ annak 94 / ante faciem eius ^{10:17} 9 ozcaia èl9t 33 ~ az olofernefnek eleybe 68 / servi eius 12:4 9 zolgay 36 ~ az olofernes zolgay 74 / verba eius 10:14/a 9 igeit 33 ~ az Ivditnak bezedit 68 /in ea 5:22 abban 19 ~ azon 23 / eos 10:13 9kèt 32 ~ azokat 67 / in oculis eorum 10:14 9

ISRAEL

zemécbèn 33 ~ azoknak zemekben 68 / potens
 eorum 16:8 azoknac hatalmasa 45 ~ az 9 hatal-
 mafyt 93 / in eis 16:20 gbènnéc 46 ~ 9 raytok 95
 omnis — 6:3 mēd Ifz̄l 20 ~ az yzrahel népe mynd
 28 / — 16:30 Ifz̄lt 47 ~ yzrahelnek fyayt l̄bo /
 omnem — 4:11 mēd Ifz̄lt 16 ~ mynd yzrahelnek
 népéth 14 / populum suum — 8:32 9 népēt Ifz̄lt
 29 ~ 9 neepeeth yzrahel fyayth 53 / civitates ...
 — 15:5 Ifz̄ln.^c vazofi 43 ~ az yzrahel ...89/90 /
 Deus — 7:4 Ifz̄ln.^c iftènè 23 ~ yzrahelnek 9
 yftene 37 ; 13:27 Ifz̄ln.^c iftène 40 ~ az yzra-
 helnek yftene 82 / fecit Deus — 14:6 iftèn t̄ot
 Ifz̄ln.^c 41 ~ t̄on vr yften yzrahel népewel 84 / ad...
 Deum — 4:10 Ifh̄z̄ln.^c ... iftènèhez 16 ~ yzrahelnek
 yfténèhez 13 / Dominum Deum — 12:8 Ifr̄l v̄zat
 iftènèt 36 ~ yzrahelnek vrat yftenééth 75 / a
 Deo — 6:21 Ifz̄l iftènèt̄ol 23 ~ yzrahelnek yfte-
 net̄ol 35 / domus — 8:6 Ifz̄l haza 26 ~ az yzrahel
 hazanak 46 / domui — 13:18 Ifz̄l hazanac 38/39 ~
 yzrahel hazanak 79 / filii — 4:1 Ifz̄ln.^c fiay
 15 ~ jzrahélnek fyay 10 ; 4:7 Ifz̄l 16 ~ yzrahel-
 nek fyay 12 ; 5:1 Ifz̄l fiay 17 ~ az yzrahel fyay
 16 ; 6:10 Ifz̄ln.^c fiay 21 ~ yzrahel fyay 30 ;
 7:8 Ifz̄l fiay 24 ~ az yzrahel fyay 38 ; 11:9
 Ifz̄l fiay 34 ~ az yzrahel fyay 71 ; 15:3 Ifz̄l
 fiay 43 ~ yzrahel fyay 89 / filii autem — 7:4
 Ifz̄l fiay 23 ~ az yzrahel fyay 36 ; 15:4 Ifz̄l
 fiay 43 ~ az yzrahel fyay 89 / filios — 2:13

Ifēl fiayt 13 ~ az bozormenyeknek fyayt 4 ; 5:27
 Ifēl fiayt 20 ~ az yzrahel fyay 25/26 ; 6:13
 Ifēl fiayt 22 ~ az yzrahel népét 32 ; 7:3 Ifēl
 fiay 23 ~ yzrahel fyaynak 36 / filiorum — 6:7
 Ifēl fiaynac 21 ~ yzrahel fyaynak 30 ; 16:9
 Ifēl fiaynac 45 ~ az yzrahel fyaynak 94 / gens —
 6:2 Ifēln^c nēmzètē 20 ~ az yzrahel neepe 27 /
 hostes — 4:14 Ifhēln^c èllènfegi 16 ~ yzrahelnek
 ellenfegy 15 / ad populum — 14:6/b Ifēl népéhez
 41 ~ az yzrahel néépének közbe 84 / universae
 terrae — 16:25 Ifēln^c mēden földinél 47 ~
 mynd yzrahelnek közönféges földén 98 / intervul-
 neratos — 6:4 Ifēln^c fèbèfi közöt 20 ~ az meg
 febhetet yzrahel fyaynak közbe 28
 ISRAELITA, ISRAELITÉS Israelitis 6:13 Ifēlitaknak 22 ~ az yzrahel fyaynak
 32
 ITA — 6:18 vgan 22 ~ azonképpén 34 ; 13:25 vg 39 ~
 añera 81 / ~~ut~~ ut hinc 5:12 innèt ~ innèt 18 ~
 mynd keethfelöl 20
 IUCUNDITAS in iucunditate 12:12 vigafaggal 36 ~ orwendetefféég-
 wel 77 ; 12:17 vigafagban 37 ~ orwendeteffegwel 78
 IUCUNDUS — 16:24 vig 46 ~ orwendezweèn 97 / — factus
 est 12:20 vig lön 37 ~ megh wygwla 78
 IUGUM sub iugo 5:24 iazma ala 19 ~ ygayanak alaya 25
 IUVENUS a iuvenibus 16:8 ifiactol 45 ~ yfyv hófeknek
 myatta 93

LAETITIA	-e 16:9 vigafagnac 45 ~ orvendetefféégnek 94
LAMENTATIO	-ne 6:14 ohaitaffal 22 ~ fyrankozafval 33
LAMPAS	cum lampadibus 3:10 di ^h ezèteckél 14 ~ lampafokval /az az zqv ^h etnekekvel/ 8
LANCEA	in — 7:8 zucaba 24 ~ lantaban 38 / in lanceis 9:9 zu ^h caiocba 30 ~ lantayokban 58
LAPATHUM	lapates 10:5 pazebol 19t étkékét 32 ~ paréét, kééz fowe 64
LAQUEUS	laqueo 9:13 t ^h ozébén 30 ~ vrokyaban 59
LISSO	lassati 7:22 megfogatkoztac 25 ~ el epedwén 43
LATEO	nec latet 11:7 i ^h elén vago 34 ~ nem tytok 70
LATER	in -e 5:10 kotéglau ^h al 18 ~ tegla vetéffel 19
LIBER	-am 16:28 1! dimitto
LIBERATIO	ad -nem 12:8 megzabadolafaza 36 ~ megzabadytafara 75 / in -ne vestra 13:20 tv megzabadolaftokon 39 ~ az tv fegéédfeéghtekben 80
LIBIDO	ex libidine 10:4 b ^h eléndéffegből 31 ~ az olt ^h ozethez valo gon ^h orvfeégnek geryedeteffégéből 64
LOQUOR	locutus est 11:7 b ^h ezéllét 34 ~ zoltal 70 / locuti estis 7:25 b ^h ezélléttétéc 26 ~ zolatok 44 / locutus fuerat 6:12 ob ^h ezéllétuala 21 ~ mondott vala 31 / loqueretur 15:2 b ^h ezéllènè 43 ~ zolna 88 / loqui 6:1 zolnioc 20 ~ zolafokat 27
LUCUS	lucos eorum 3:12 o ^h ezèztuènekét 15 ~ az o ^h fertelmes alozattoknak helyt 9
LUMBUS	super lumbos 8:6 fazokan 26 ~ ageekan 46
LUTUM	in luto 5:10 fazzal 18 ~ faar nyomafval 19
LUX	ante lucem 12:15 villamodat elot 36 ~ méégh wyrrattanak elotte 74/75

MAGNATES	omnes — 5:26 mēdʒ fēiedēlmi 19 ~ az nag' fok hannag'ok 25
MAGNIFICO	magnificavit 13:25 magasztatic fel 39 ~ felmagoz ⁺ -tattá 81
MANEO	munda manebat 12:9 lakozikuala 36 ~ tyztan marad vala... otth lééveen 75 / mansit 16:28 lakozec 47 ~ megh marada 99
MANSUETUS	mansuetorum 9:16 egv̄gouèknèc 31 ~ zeléédeknek 61
MANUS	in manu mea 12:4 èn kèzembèn 36 ~ az en kezemvel 74 ; 13:18 èn kèzembèn 39 ~ az en kezeymvel 79 / in manu 7:17 kèzebè 25 ~ kézeybe 42
MARE	ad — 2:14 tēgēzzè 13 ~ az tengerygh 5
MEMOR	-es fuerint 13:25 èmlèkèzoc lèndn. ^c 39 ~ megh emlekezééndnek 82 / -es sint 8:21 megèmlèkèzoc legèn. ^c 28 ~ megh emlekezwéén legének 50 / -es esse debent 8:22 légènèc mégèmlèkèzoc 28 ~ megh kell emlekeznyek 51
MENS	— 15:1 èlmè 43 ~ az ezz 88
MIROR	mirabantur 10:14 rudalkoggakuala 33 ~ rudaalak ⁺ -vala 68
MISERATIO	-nis 8:13 izg'almazat'nanac 27 ~ konyorv'leteffegenek 48
MISEROR	miserere 7:20 izg'almazih 25 ~ konyorv' 43
MITIGO	mitigare potuerunt 3:11 èngèztèlhètéc̄mg 14 ~ zélédyhetek megh 8
MITTO	misit 8:9 èzèzte 27 ~ kv̄lde 47 ; 11:13 èzèztè 35 ~ boratotth 72 ; 15:5 èrèztè 43 ~ kv̄lde 89 ; 15:6 èzèztè 43 ~ kv̄ldének 90 / miserunt 3:1 èzèztéc̄ 14 ~

küldenek 6 ; 4:3 ézèzten^c 15 ~ el küldözenek
11 / mittentes 7:4 ézèztuén 23 ~ vetvéén 37

- MODULOR modulamini 16:2 édèfdèdèn ènèclètec 44 ~ zén-
gedezzetek 92
- MOLLIO moliebantur 14:9 lageitak vala^{m̄}g 41 ~ orwofolnak
megh 85
- MONS montes 3:3 hégèc 14 ~ heg^hvk 6 / ad... montes
2:12 hegèzè 13 ~ hegeyre 4 / montium itinera 5:1
ahégèknèc vtayt 17 ~ az hegeknek 9 vtayt 16 /
de montibus 3:7 a hégècből 14 ~ az hegekről 7
— 5:3 a hegekèt 14 ~ az hegeket 16
- MONTANA — 5:3 a hegekèt 14 ~ az hegeket 16
- MONTOSUS inter montosa 7:5 a hégèfec közöt 23 ~ az hegek-
-nek közötte 37
- MOTUS motum 14:14 mozgafat 42 ~ yelt 86
- MULIER — 8:29 nèmbezi 29 ~ azzoñallat 53 ; 14:16 nēbezi
42 ~ azzonyallath 87 / -es 4:8 nèmbezièc 16 ~
azzonynépek 13 / -es illorum 9:3 onèmbezièkèt 29 ~
azok^{kn}ak azzoñnéépeketh 55 / cum -ibus 15:15
nèmbézieckèl 44 ~ az azzoñyallatokval 91 / prae
-ibus 13:23 nèmbezièc felèt 39 ~ azzoñyallatok-
nak felétte 81
- MUNITIO -nem 2:12 köfalokat 13 ~ erőfféghéket 4
- MURMURATIO -nis 8:24 mozgafoknac 28 ~ panazolkodafoknak 51
- MURUS super muros 14:7 aköfalokza 41 ~ az köfalon
84 / a muris 7:7 a kö faloc^tol 23 ~ az varofnak
kerytéfitől 38

NECESSE	— erit 14:3 zvkfeg' lezen 41 ~ zvykféégh lezen 83
NEOMENIA	—s 8:6 Nèomeniactol 26 ~ az wy hodnak ynnepytol 46
NIMIS	— 10:7 igén 32 ~ ygen nagon 65
NOLO	— 8:33 nem 29 ~ nem akarom 53 / noluerunt 5:7 nem akazac 17 ~ yol twggák 18
NOX	per totam noctem 6:21 mend étaltal 23 ~ mynd egeez az eyel 35 / noctibus 12:7 eyiecbèn 36 ~ az eyy vdokben 75
NULLUS	— 15:2 fem eg 43 ~ fenky 88
NUMERUS	in numero 10:8 zamaba 32 ~ zamy közötth 65 ; 16:31 zamaba 47 ~ közybe 100
NUNC	— 8:21 ma 28 ~ moftan 50 ; 9:6 ma 30 ~ moftan 56
NUNTIO	nuntiatur 11:6 meghizdèttetic 34 ~ hyrdettetyk 70 / nuntiaret 5:13 meghizènnèie 18 ~ megh hyrdethetneye 21

O

OBSIDO	obsidet 5:3 bizia 17 ~ megh zallotta 16
OBTINEO	possit obtinere 10:13 megbizhatna 32 ~ megh ñerhef- fe 67
OBTURO	obturavit 16:5 megzèkèztè 45 ~ megh ywa 92
OCCUPO	occupaverunt 5:14 kèlènç 18 ~ fwtanac 21
OCULUS	in oculis eorum 10:14 o zemècbèn 33 ~ azoknak zemekben 68
OFFENDO	offendisse 11:9 vèttéc 34 ~ megh bantottak 71 / peccatis offensum 11:8 vèttjuc bñnõckèl 34 ~ megh vagon bantatwan ... az bñnõknek myatta 70
OFFENSIO	— 12:2 vètkezètt 35 ~ bantas 73
OFFERO	offerebant 4:16/a aiālnakuala 16 ~ mwatnak vala 15 / obtulerunt 16:22 aianlanac 46 ~ aldozak 96 / offerent 4:16/b aianlanac ^{na} 16 ~ aldozyakvala 15

OMNIS	— 15:1 mēd 42 ~ mynden 88 / omnes 5:26 mēdž 19 ~ az nāg fok 25 / omnia 6:12 mēdž igékèt 21 ~ mynd azokat 31
ONUSTO	onustati sunt 15:7 mēgtēzhofplen. ^c 43 ~ meg ra- kodanak 90
OPERIO	operuerunt 9:8 bē fēdēztēc 30 ~ el bwrytak 57
OPINATUS	opinatissimum 2:13 mēdž kazdagség 13 ~ az nevezetes 4
OPPONO	opposuerunt se illi 16:8 vèttec magokat az èllèn 45 ~ tamadanak 9 rya 93
OPPROBRIUM	— 7:16 bozzofagba 25 ~ galazat 41 / in — 5:18 bozzofagba 18 ~ galazatra 22 ; 5:25 bozzofagaban 19 ~ zēgenfegvñkre es galazatwnkra 25
OPUS	in hoc opere 4:14 èmvuèlkèdetēc bèn 16 ~ ez dolog- ban 15
ORATORIUM	— 9:1 ymadkozo hēlēzē 29 ~ ymadkozo hazaba 54
ORIENS	in Oriente 5:4 napkèlètzē 17 ~ az nap kelet h felé 17
ORIOR	ortus est dies 14:7 napfèlkèlè 41 ~ fel tamada az nap 84
ORNO	ornavit 12:15 mēgoltōztètē 37 ~ megh éékéfyte 77
ORTUS	circa ortum diei 10:11 naptamadat èllèn 32 ~ az napnak tammada fakor 66
OS	in ore gladii 2:16 tōzn. ^c zaiaban 13 ~ tōrnek torkaval 5 ; 15:6 tōrn. ^c zaiaban 43 ~ tōrnek ély- vel 90

P

PALLOR	— 6:5 hiqquadag 20 ~ hyrvadas 28
--------	----------------------------------

PARATUS	paratae sunt 9:5 kézéc 30 ~ megh wadnak zerez- wéen 56
PARCO	non pepercisti 13:25 nem èngèttél 40 ~ nem ked- vezéél 82
PARO	paraverunt se 7:3 kézeitéc 9 magokat 23 ~ zerezeek on magokat 36 / paraverat 12:19 kézeitétuála 37~ zerzetthwala 78
PARVULUS	parvuli 7:12 apzodoc 24 ~ kvfdedek 40
PARVUS	minora 8:27 küfféb 28 ~ kewefeknek, es kryn- dedeknek 52
PATIOR	damna patiamur 3:2 kazat zènuèggüc 14 ~ karat valyvk 6 / patiens 8:14 èngèdèlmès 27 ~ béékefeges 48
PECCO	peccavimus 7:19 bñnhottōc 25 ~ wéétkeztvñk 42 / peccarent 5:21 bñnhottèc 19 ~ vétkeznének 23
PECTUS	eius pectoris 3:11 omèllèn ^c 14 ~ az 9 zñvenek 8/9
PENDO	pendet 8:21 rüg 28 ~ tartatyk 50 / pendebat 10:4 vvguala 31 ~ fvgwén 64
PERCUNCTOR	percunctati sunt 6:10 megtudakozanac 21 ~ meg keerdezéék 31
PERCUTIO	percussit 5:10 megvézè 18 ~ megh oftoroza 19
PERDITIO	-ne 6:3 vèzèdèlmbè 20 ~ vezzedelmvel 28
PERQUIRE	perquire 5:24 kèzèfteffèdmg 19 ~ meg tvdakozyal erről 24
PERSEQUOR	persecuti sunt 15:6 vldozèc 43 ~ vzéék 90 / persequeretur 5:13 vldozneie 18 ~ vzneek 20 / persequentes 15:4 kquètven 43 ~ vzyk vala /azokat/ 89
PERSIREPO	perstrepentes 14:9 labockal tapognakuala 41 ~ zergödééft teéznekvala 85

PERTRANSEO	pertransisset 2:12 által mētēkuolna 13 ~ el költe volna 4 / Pertransiens 3:14 Altal mēuēn 15 ~ Altal méné 9
PERVENIO	perveniatur 2:14 iuttatic 13 ~ yvtanak 5
PES	pedum spatio 1:3 1! spatium
PETO	petiit 12:5 kēzētēzēc 36 ~ kéré 74
PLACEO	placuit 9:16 kēllēt 31 ~ wolt...kellemetes 61 / placuerunt 8:23 kēllētten ^c 28 ~ kellemetefek voltak 51 ; 9:16 kēllēttec 31 ~ kellettenek 60 / placeret 12:6 kēllētnēc 36 ~ kellemetes lenne 75
POENA	-s 6:6 gētzēlmēt 21 ~ kényat 29
POENITEO	poenituerunt 5:19 megbātac 19 ~ penitenciat tartanak 22
POLENTA	-m 10:5 igen zeptiztafego liztēt 32 ~ péépet 64
POLLUO	polluere 9:11 leēitēni 30 ~ le vetnyek 59
POLLUTIO	in -nem 4:10 vndoklatlatba /sic!/ 16 ~ ferteze- teffegre 13 / sine -ne peccati 13:20 b̄vnn ^c feztē- zētēffēgēnēlkul 39 ~ b̄vnnēk zeployetōl megh orozwéén 80
PONO	posuisti 9:5 zezzettēd 30 ~ helhezttetted 56 / po- suit 16:4 vèttē 44 ~ helhezttetée 92 / positam 7:9 vèttētūēn 24 ~ helhezttetwéén 39
PORRO	— 13:27 valobizon 40 ~ demaga 82 ; 14:9 Valobizon 41 ~ demaga 84 ; 15:14 valobizō 44 ~ demaga 91 ; 16:23 valobizon 46 ~ demaga 96
POSSESSIO	-nes 8:7 valalokat 26 ~ byrodalmakot 46
POSTERII	posteris 5:13 omazadēkoknac 18 ~ o vtanok valok- nak 21

POTENTIA	-e suaē 5:24 te hatalmadnac 19 ~ te hatalmaffagodnak 25
POTENS	— eorum 16:8 azoknac hatalmasa 45 ~ az 9 hatalmafyt 93 / potentissimam 1:1 igē nag ēzoffeg9 11 ~ hatalmaf 1
POTIUS	— 8:12 inkab 27 ~ yonkab
PRAECEPTS	praecipites 15:4 teftoua ozoluan 43 ~ el téékozwan 89
PRAECINGO	praecincit 4:16 mēgzozeitozuā 16 ~ 9wedeztek vala9n maghokra 15
PRAECLARUS	praecclarior 16:25 fenefb 47 ~ yelefb, ... az az tyzteletetfb mynden azzonallatoknak felette 98
PRAEDA	-m 15:7 a fozlatot 43 ~ az 9 fok marhayokot 90 / in -m 4:10 ragadatba 16 ~ nyéréfée9v1 13 ; 5:18 ragadatba 18 ~ predaba, es nérefégre 22 ; 9:3 ragadatba 29 ~ predaba 55 ; 16:6 fozlatba 45 ~ néreféégre 93
PRAEDICO	praedicasti 6:17 pdikaltad 22 ~ hyrdetted 34 / praedicatur 11:6 pdikaltatic 34 ~ hyrdettetyk 70
PRAEDO	praedavitque 2:13 mēgfozta 13 ~ el dvla 4 / praedavit 2:16 mēgfozta 13 ~ el dvla 5
PRAELIUM	ad — 14:12 viadalza 42 ~ vyadalra 86
PRAESIDIUM	— 15:1 fēgedēlmēt 43 ~ oltalmat 88
PRAESUMO	praesumentes 6:15 mēzēzkéd9kēt 22 ~ byzokat 33
PRAETER	— te 9:19 t9llēdt9l mēgualua 31 ~ te féletted 62 / — ipsum 8:19 t9llēt9l m9gvalua 27 ~ 9 felette 50 / — ipsum Deum suum 5:18 9 iftēnēct9l mēgvaluā 18 ~ az 9 yfteneknek ellenne 22

PRECES	— 6:14 onzollattokat 22 ~ könyörgéefeket 33 / — vestras 4:12 tv onzollattokat 16 ~ az tv könyörgéefeket 14 / precibus 4:13 onzollatockal 16 ~ könyörgéeffel 14
PRESBYTER	⁺ -i 8:21 pap ^{ec} 28 ~ wének 50 / ⁻ os 10:6 papit 32 ~ wéén th 65 / -is 6:20 apapokat 22 ~ az véneket 35
PRINCEPS	ad principem su ^j um 14:3 o fèiedèlmèkèt 41 ~ az o feyedelmekhez 83 / principes 14:17 fèiedèlm 42 ~ hannagy és feyedelmy 87 / principis 10:13 fèiedèlm 32 ~ hannag ¹ nak 67 ; 13:19 fèiedèlmèn ^c 39 ~ hannag ¹ - ganak 79
PRIOR	-a 9:4 az èlobèlièkèt 30 ~ az elobby dolgokath 56
PROCEDO	procedens 16:27 iazuala 47 ~ vala maganak ... vyfeloye /az az tyzeletefféégel <u>yar vala</u> yoknak tarfafagaban .../ 98/99
PROFICISCOR	profectus est 2:11 èl èzèdè 13 ~ el yndola 3 / profecta est 10:5 èl èzèdè 32 ~ el meene 64 / profecti sunt 6:8 èl èzèden ^c 21 ~ el menenek 30
PROMITTO	promisit 13:18 igezt 38 ~ megh ygéérth 79 / pro- misisset 8:9 fogattauolna 27 ~ megh ygeerteh wolna 47
PROPHETA	per ⁻ s suos 11:8 o pphetay miat 34 ~ az o profe- taynak altalla 70
PROPHETO	prophetasti 6:2 pphetaltal 20 ~ yovendot mondal 27
PROSTERNO	prostraverunt 5:20 letèzièztèt ^c tèn ^c 19 ~ el g ¹ ozeek 23 ; 7:4 letèzièztèt ^c c 23 ~ le bvritak 36 / pros- ternamur 7:14 letèzièztèt ^c 24 ~ le hwllwnk 40 /

- prosternens 9:1 letèzièztè omagat 29 ~ 1e
 bwrwlwan 55 / prostrata 10:1 letèzièzkèduèn 31 ~
 leh bwrwlwan 62
- PROVIDENTIA in — 9:5 ildomoffagodbā 30 ~ lak az téénnen
 twttodra 56
- PROVINCIA provinciis 11:6 vidékècn.^c 34 ~ tartományoknak 70
 ; 3:9 vidékèczè 14 ~ az tartományokra 8 / de
 provinciis 7:2 vidékècből 23 ~ a tartományokból 36
- PROVOCO provocet 8:12 rézzèzien 27 ~ hyon 48 / ausi sunt
 provocare 14:12 mèzèzkèttèn.^c ... rézzèztènièc
 42 ~ yngernek 86
- PROXIMUS cum proximo suo 15:2 gfélèuèl 43 ~ az 9 feleba-
 rata^jwal 88
- PSALMUS psalmum 16:2 pfalmoft 44 ~ dyneereteth 92
- PUELLA — 12:12 lan 36 ~ azzon 76
- PUGNA ad -m 14:3 viadalza 41 ~ az vyadalhoz 83
- PULCHRITUDO pulchritudinem eius 10:14 9 zèpfeget 33 ~ az 9
 zéépféégéét 68
- PULSO pulsando 14:10 koltaguā 42 ~ vergetééível 85
- Q
- QUADRIGAE quadrigarum suarum 1:4 9 zèkin.^c 11 ~ 9 zekerynek 2
- QUANDO — 11:15 mvdon 35 ~ mykor 72
- QUARE — 5:4 Mizè 17 ~ myerth 17
- QUASI — 5:12 mōnal 18 ~ mykeppen 20 ; 8:27 mōnal 28 ~
 mykeppen 52
- QUI, QUAE, QUI 8:12 ki 27 ~ hog mel 48 / quod 8:31 mèllèkèt
 QUOD 29 ~ az myth 53 ; 11:13 kit 35 ~ mel dolgot 72 ;

14:8 kit 41 ~ metet 84 / quo 12:4 kibè 36 ~
metbe 74 / qui 2:15 kic 13 ~ melek 5

QUIS — 5:27 ki 20 ~ kyuda 25

QUOTIESCUMQUE — 5:18 valaménèzer 18 ~ valahanzer 22 ; 5:19
vala || ménèzer 18/19 ~ valahanzer 22

R

RAPINA in -m 8:19 ragadatba 27 ~ el ragadozafra 49

RECEDO non recedat 13:25 nem mēgen èl 39 ~ el ne ta-
wozyek 81 / recessisse 5:19 èlfozdoltokat 19 ~
el teresrøl es ... el zakadafrol 22

RECUMBO recumbemat 13:19 vluala 39 ~ fekzyk vala 79

REDDO reddat 11:15 mēgagga 35 ~ fyzety megh 72

REDEO rediit 16:25 fozdola 46 ~ téere 98

REDIGO redegit 13:22 változtatta 39 ~ tewe 81

REFICIO refecerunt 6:20 meg hiédèlmèzèc 22 ~ meg elegyteek 35

REFOCILLO ad refocillandum 7:7 hiédèlmèzètzè 24 ~ onon
magoknak meg hyvesytéfekekre 38

REGIO — 15:6 vidèc 43 ~ tartomány 90 / per -nes 15:5
videki zezèt 43 ~ tartományra 90

RELICTUS relictæ eius 8:4 9 meghagotta 26 ~ az 9 tölle
maradott 45

RELIQUUS reliqui 15:7 Amazadeki 43 ~ kyk megh marattak
vala 90

REPERIO reperisti 10:15 létèl 33 ~ talaltal 68

REPONO repositi erant 12:1 vèttètèn^c vala 35 ~ valanak
leh téwéen 73

REPREHENSIO — 8:28 mēgfèddès 29 ~ megh ygééztelendø 52

REPUTO reputantes 8:27 valluc 28 ~ twlaydonytwan 52

RESISTO resistendi 5:19 èllènt allanioc 19 ~ ellene
allafra 22

RESPICIO	respice 6:15 tēkēnēd 22 ~ néézz 33 ; 9:6 nēziēd 30 ~ tekéénē megh 56 / respiciat 8:32 nēziē 29 ~ tekéénē megh 53
RESPIRO	non respirabis 6:4 nem ēlhēc 20 ~ lelket nem vééz 28
RESTIS	restibus 6:9 a kötélēckél 21 ~ gwfokval 30
REVERTO	reversi sunt 6:9 mēgfozdolanac 21 ~ meg térenék 30 ; 15:8 megfozdolanac 43 ~ terenek 90 / reve- rentem 13:20 fozdolattam 39 ~ vyzha megh térēt- tem 80
REVOCO	— 13:20 hiutmég 39 ~ megh hoza 80
RITUS	gentilitatis ritu 14:6 pōgān zokafat 41 ~ az pogany tééwelgēft 84
RUINA	—e 13:25 Azōlatnac 40 ~ az mē romlafvñkon 82

S

SACRIFICIUM	sacrificia 4:16 aldozatokat 16 ~ ayandokokat 15
SANCTIFICATIO	in -ne 9:18 fcētélètēdbēn 31 ~ zenteltetēéfben 61
SANCTUS	sancta sanctorum 5:23 fcētēknē fcētē 19 ~ az zent zentfegek 24
SANDALIUM	sandalia eius 16:11 o fazui 45 ~ az o czypel'vfeý 94
SATELLES	satellitibus 7:10 o ... földofi 24 ~ az o zolgay 39
SCINDO	scidit 14:14 mēgmètélē 42 ~ megh zaggata 87 / sciderunt 14:17 mēgmètélēc 42 ~ megh zakasztak 87
SCRUTOR	scrutemini 8:33 mēgtudakoziatoc 29 ~ twdakoz- zatok 54
SCUTUM	absque scuto 5:16 vēztnēl 18 ~ payfnalkvī 22
SECUNDUM	— faciem sanctorum 16:24 fcēteknēc ozcaia zēzēt 46 ~ az zenteknek o peeldayok zereenth 97 / —

	voluntatem suam 8:17 o akazattá zézēt 27~ az o akarata zereenth 49
SEMPITERNUM	usque in — 16:21 mēd oʒokiglēn 46 ~ mynd oʒokkéé 95
SENSUS	— aurium 14:14 fvlèknèc èzzèlmēuèl 42 ~ fvlēy- nek hallafaval 86 / — eorum 4:2 o èztèlmékèt 15 ~ az o erzeckenfegeket 10
SENTIO	sentiant 16:21 mēgèzziec 46 ~ kéénzodyanak 95
SEQUOR	non sumus secuti 8:18 nem kpuèttuc 27 ~ nem yndwltunk 49
SIC	et — 6:9 ʔ ig 21 ~ es ezen keppen 30
SILEO	siluissent 7:22 vèztèglènc 25 ~ meg zontek wolna 43
SIMUL	— 6:20 egèmbè 22 ~ egetembe 35
SOLIDO	solidarentur 5:12 mēgèzʒʒdnèn ^c 18 ~ megh kemeny ^y dének 20
SOLVO	solventes 6:10 mēgoduā 21 ~ el feytvén 31
SONO	a sonantibus 14:9 a zozatloctol 41 ~ az zengéés myatt 85
SPATIUM	pedum spatio 1:3 lab nomdekne 11 ~ lab nyomnéra 1
SPECIES	in specie 16:8 zinebèn 45 ~ kéépéével 94
SPERO	sperantes in se 13:17 oʒèlè rēmèkèdʒkèt 38 ~ az o benne byzokat 79
SPONTE	— 7:15 kènkèn 25 ~ akaratwnkzérènth 41 ; 12:10 ʒkeien 36 ~ az ʒn akarata zeréènt 76
STATUO	statuentes 6:10 allaptatac 21 ~ allatwan 31

STO	stetit 12:15 allapèc 37 ~ megh alla 77 ; 14:13 allapèc 42 ~ megh alla 86 / steteris 10:16 allādaz 33 ~ allapol 68
STREPITUS	cum... strepitu 14:7 tapogáffal 41 ~ zergééffwel 84
STUPEO	stupentes 10:7 mēgyèduèn 32 ~ el alméélkodvan 65
STUPOR	— 10:14 rēmōlèt 33 ~ alméélkudas 68
SUADEO	suade 12:10 kizlèllèd 36 ~ tanarozad 76
SUBDO	subditi simus tibi 3:2 alazkoggonc te nèkèd 14 ~ legvnk te byrtokod alatt 6
SUB-IACEO	subiaceas ultioni 6:6 gozōdèlm ala èngèztèltèltèl 2l~az en bwzzw allafomnak alatta léwén 29
SUBIUGO	subiugaverat 1:1 alazot vala 11 ~ haytott vala 1 / subiugati erant 5:24 alaztattac lēzn ^c 19 ~ adat- nak, es foglaltatnak 25 / potuissent subiugari 3:13 èngèztèlhètètuolnaṁg 15 ~ megh gozettetnenek 9
SUBVENIO	subvenisti 13:25 fègèllèttèl 40 ~ kōṇṇorvléél 82 / subveni 9:3 fègèh 30 ~ léég fegedelmem 56
SUCCESSIO	— generis eius 14:6 ṇṇṇzèten ^c mazadeka 41~az 9 meg maradééky 84
SUM	estis 8:21 leztèc 28 ~ vattok 50 / sunt 2:15 vadnac 13 ~ vadnak 4 ; 5:23 vagō 19 ~ tartatnak 24 / erit 14:3 lézen 41 ~ lezen 83
SUMO	sumunt 15:1 vèuèc 43 ~ valaztak 88 / sume 11:4 vègèd 34 ~ vegeð elṇ 69
SUPELLEX	in supellectili 15:14 ag lépèlbèn 44 ~ ezkozt, azaz ... marhat 91
SUPERIOR	in i bus 8:5 felfṇ fèlibèn 26 ~ felfṇ réézyben 46

SUPERO	superari non posse 7:9 megnē gozhètni 24 ~ megh nem véhetneyek 39
SUPPLICIUM	supplicia 8:27 gètzèlmèkn. ^c 28 ~ kéénokath 52 / suppliciis 6:13 gètzèlmèckèl 22 ~ kenokval 32
SUSPENDO	suspenderunt 14:7 felakasztac 41 ~ ky fvggezteek 84

T

TABERNACULUM	— 14:15 hailakaba 42 ~ fatoraba 87 / ad — 10:16 hailakaba 33 ~ fatorahoz 68 ; 14:4 hailakahoz 41 ~ fatorahoz 83 ; 14:8 hailakaba 41 ~ fatorahoz 84 / in — 12:4 a hailacban 36 ~ az fatorba 74 / in tabernaculo 12:9 a hailacban 36 ~ az fatorban 75 ; 14:9 a hailacban 41 ~ az fatorhoz 85
TENDO	tendebatur 1:3 taztatikuala 11 ~ zelefyteté 1
TERRA	in —m non suam 5:22 a nē ofoldebè 19 ~ ydegen földre 24
TESTAMENTUM	testamenti ^{tui} 9:18 te tèftamētomodzol 31 ~ az te törwénédről 61
TIBIA	in tibiis 3:10 kvztqcbèn 14 ~ fyp zoban 8
TIMEO	timens Deum 8:29 vzat félq 29 ~ yften félq 53
TIMOR	— 14:4 félèlm 41 ~ réttenefféégh 83 ; 14:17 remolèt 42 ~ felelem 87
TITAN	filiis — 16:8 kizalnac fiay 45 ~ Tytannak erof fyay [*] / [*] az az [nem] oryafok kyk mondatnak tytan fyaynak 93
TOLLO	sustulerat 16:23 èluqtuala 46 ~ el hozotth vala 97
TORRENS	a torrente 2:14 azzadat ¹ tatolfogua 13 ~ patakatol 4 /

torrentes 16:5 az azzadatokat 45 ~ az febeff
fofo vyzeketh 92

TRANSEO transivit 10:10 altal mēnē 32 ~ ky méēne 66 /
transierunt 8:23 mētēn^c 28 ~ mwltanak el 51

TREMOR — 4:2 felēlem 15 ~ réttégés 10 / -e 15:1
felēlēmēl 43 ~ az rettenéés ... myat 88

TRIBULATIO propter -nem 13:25 tōzōdēlmēkēzt 40 ~ haborvfaga-
érth 82 / per ... -nes 8:22 tōzōdēlmēkn^c miatta
28 ~ haborwfagokval 51 ; 8:23 tōzōdēlmēknēc
miatta² ~ haborofaghwal 51

TRIBUNUS tribuni 14:11 az èzezłoc 42 ~ feyedelmy 86

TRUNCUS eum truncum 14:4 otēt nakanalkul 41 ~ otet ygen
megh tagolwan, feye helkvl heveredvén 83

TU tibi 10:16 te nēked 33 ~ te veled 68

TUNC — 14:3 tahat 41 ~ es azonval 83

TURBO turbati sunt 14:17 mēghabozodēc 42 ~ megh zomo-
rodanak 88

TYMPANUM in tympanis 3:10 tympanomocban 14 ~ dob zəban
8 ; 16:2 dobocban 44 ~ dob zokot 92

U

UBI — 13:19 hol 39 ~ holot 79

ULCISCOR ulciscitur 7:17 mēggozōdēlmēz 25 ~ bwzzwth
all 42 / ulciscatur 13:27 dyadalmaz 40 ~
bwzzwth all 82 / non ulciscamur nos 8:26 nē
dyadalmiuc mēg magōckat 28 ~ megh ne allwk az
m^v bwzzwnkat 52

ULLUS ulla 8:28 fem eg 29 ~ valamy 52

ULTIO in -nem 8:34 gozōdēlmēbē 29 ~ bwzzwallafra 54 /

	-ni 6:6 gpozðèlm 21 ~ bwzzw allafo ^l mnak 29
ULULATUS	— 7:18 ozdeitas 25 ~ ordytas 42 / cum ... ululatu 14:7 vùoltèffèl 41 ~ kyaltaffval 84
ULULO	ululantes 15:3 nag vùoltèffèl vùoltèn ^c 43 ~ vvoltvén 89
UNANIMUS	unanimus 6:14 egakazattal 22 ~ egembevalo 33
UNGO	unxit 16:10 mègkèntè 45 ~ éékefyte 94
UNUS QUISQUE	illos — 16:25 egmēdenic 46 ~ kyky mynd 97
URO	urantur 16:21 mègègiènèc 46 ~ éégyenek 95
USQUEQUO	— 2:14 miglèn 13 ~ myghlen 5

V

VALDE	— 8:8 igē 26 ~ hywen 47 ; igēn 42 ~ ygen nagon 88
VAS	-a 16:23 kèffregit 46 ~ zerzamath 96
VENIO	venit 2:14 iouo 13 ~ méne 4 ; 2:12 iouo 13 ~ yvta 4 ; 3:14 iouo 15 ~ yove lo ; 8:3 iouo 26 ~ ywta 45 ; 16:22 iouo 46 ~ mééneh 95 / venerunt 6:10 iouèn ^c 21 ~ yovenek 31 ; 7:3 iouènèc 23 ~ el yowenek 36 / venerit 7:25 iouènd 25 ~ yoweend 44 / veni 3:6 ioy 14 ~ yoy 7 / venires 11:3 iottèl 34 ~ yonel 69 / venissent 10:6 iutotuolna 32 ~ ywtott vala 64 ; 14:11 iottèn ^c volna 42 ~ el yottek volna 85 / obviam venienti 3:9 a iouon ^c èlèibe 14 ~ o eleybe 8 / venientes 3:1 iouèn 14 ~ yovén 6 ; 14:9 iouèn ^c 41 ~ yottek vala 85 / venire audierant 15:2 hallottakuolna ionnèc 43 ~ yonyek halnak vala 89
VERBUM	— 8:10 igè 27 ~ dologh 47 ; 9:18 igèt 31 ~

- bezéédet 61 / verba 6:5 igeimèt 20 ~ bezédemyt
/sic!/ 29 ; 7:25 ige'kèt 25 ~ dolgokat 44 ;
10:14 igeit 33 ~ bezedit 68 ; 11:4 igeit 34 ~
bezedyth 69 ; 11:4/b igeit 34 ~ ygeyt 69
- VEREOR vereatur 12:12 altalla 36 ~ féélyen 76
- VERUS veram 6:5 igaznac 20 ~ byzonymak 28 / vera sunt
8:28 igazac 28 ~ byzoñok 52
- VERE — 8:21 igazan 28 ~ byzoñval 51
- VESTIMENTUM vestimento 16:9 zuhaiat 45 ~ oltozetyből 94 ;
16:9/b zuhaiaba 45 ~ rvhayba 94 / vestimento suo
12:15 oзуhaiaual 37 ~ az o oltozetyvel 77 /
vestimentis ~~zuha~~ 10:2 zuhaiat 31 ~ oltozetyből
62 ; 10:3 zuhaiaba 31 ~ rvhayba 63
- VICISSITUDO hanc vicissitudinem 6:17 èz forbatlatot 22 ~
ezt 34
- VICTOR -es 15:8 gozoc lottékuala 43 ~ az ellenfeg megh
gozween 90
- VICUS vicos suos 4:4 o faluiokat 15 ~ az o vezayokat 11
- VINCO vicit 5:16 gozot 18 ~ gozodelmet vott 22 /
vinceret 6:13 meggoznè 22 ~ meg gozne 32
- VINDICO vindicabit 16:20 dyadalmaz 46 ~ bwzzwth all 95 /
vindica 7:20 gozodelmèzièdmg 25 ~ al bwzzwth 43
- VIOLO violare 9:11 megfèztèztètni 30 ~ megh zeplofy-
tenyek 59
- VIR — 10:13 fezfiv 32 ~ hof 67 ; 8:2 fezie 26 ~
vra ... az az feerye 45 / — eius 16:26/b

9 feziè 47 ~ az 9 ferfya 98 / — suus 8:7 9
 fèziè 26 ~ az 9 vra 46 / —um 16:26/a fezfia^t
 47 ~ feryfyath 98 / —i sui 16:28/a 9 fezienèc
 47 ~ az 9 vranak 99 / cum —o suo 16:28/b 9
 fezièuèl 47 ~ az 9 vraval 99 / —i lo:14 a
 fezfia^c 33 ~ ezek /azaz ez affyrofok/ 67

VIRTUS

— tua 9:16 te èzod 31 ~ az te hatalmad⁶⁹ —
 eius 11:5 9 èzèiè 34 ~ az 9 hatalma 69 / — eorum
 5:3 9 èzèiec 17 ~ az 9 eroyok 17 / virtutem 5:19
 tèhètfe^gèt 19 ~ erot 22 ; 6:17 tèhètfe^gèt 22 ~
 hatalmát 34 ; 9:14 9 tèhètfe^gèt 30 ~ erot 60 ;
 14:6 atèhètfe^gèt 41 ~ az nag hatalmaffagot 83 /
 virtutem illarum 9:11/b azoknac tèhètfe^gèkèt 30 ~
 az 9 eroyokot 59 / virtutis 13:25 tèhètfe^gèzot 39 ~
 hatalmarol 82 / virtutis Affyriorum 14:10 az
 Affiziofoc tèhètfe^gè 41 ~ az affyrya eros es ha-
 talmas hannagganak 85 ; 14:14 Affiziofoc tèhètfe-
 genèc 42 ~ affyria ereyenek 87 / ex virtute 10:4
 iozagbol 31 ~ lelky yozagbol 64 / in virtute 3:7
 tèhètfe^ggèl 14 ~ hatalomval, es erovel 7 / in
 virtute tua 9:11/a te tèhètfe^gèdbèn 30 ~ az teh
 hatalmadval 59 / in virtute sua 13:22 9 tèhètfe^g-
 bèn 39 ~ az 9 hatalma^val 81 / sine virtute 5:27
 tèhètfe^gèlkvì 20 ~ erotelen 26

VISITO

visitabit 16:20 mèglatta 46 ~ megh latogata 95

VITA

in — sua 12:20 9 èlètèbèn egnapon 37 ~ az 9 ééle-
 tenek napyban 78

VIVO	viventes 3:2 èlèuènèn 14 ~ élvén 6
VOLUTO	volutatum 14:4 kèuèzèduèn 41 ~ fertezwéén 83
VOS	vobis 8:10 m̀v̀nèk̄ōc 27 ~ t̀v̀nektek 48 / ex vobis 8:21 t̀v̀ bèl̄ollètéc 28 ~ t̀v̀ t̄olletek 50
VULTUS	— tuus 6:5 te zèméled 20 ~ az te zyned 28

Z

ZELO	zelaverunt 9:3 hazaguttac 29 ~ zeretéék 55
ZELUS	zelum t̄ujum 9:3 te hazagodat 29 ~ az te zere- tetedeth 55

Felhasznált irodalom

- Általános nyelvészet, stilisztika, nyelvjárástörténet. A III. országos magyar nyelvészkongresszus előadásai. Bp., 1956
- Bárczi Géza: A magyar nyelvtörténet korszakai. MNy. 46, 7.
- Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza. Bp., 1963
- Bécsi Kódex
- Beke Ödön: Übereinstimmende Zusammensetzungen in den finnisch-ugrischen Sprachen. Keleti Szemle, 13., 99-128
- Benkő Loránd: A magyar irodalmi írásbeliség a felvilágosodás korának első szakaszában. Bp. 1960
- Érdy-kódex /Nyelvméltár IV-V./
- Gáldi László: A magyar szótárirodalom a felvilágosodás korában és a reformkorban. Bp., 1957.
- Guary-kódex Codices Hungarici III.
- Hergenröther - Kaulen: Kirchen-lexikon. Freiburg 1882.
- Horger Antal: Magyar szavak története. 1924. Bp.
- Horger Antal: Némber /Szó- és szólásmagyarázatok/. MNy. 14, 87.
- Horváth János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Bp. 1931.
- Horváth János: Tanulmányok. 1956.
- Kardos Tibor: A huszita biblia keletkezése. Bp. 1953.
- Kardos Tibor: A magyarországi humanizmus kora. Bp. 1955.
- Mészöly Gedeon: Legrégibb bibliafordítóinkról. MNy., 13. 35-44, 71-83.
- Mészöly Gedeon: Szüz Szent Margit asszonynak, Béla király leányának élete. Nép és Nyelv I. 18. és kk.
- Mészöly Gedeon: Jegyzetek a "Sermones Dominicales" Szótárához. MNy. VI., 401-406.
- Mészöly Gedeon: Ómagyar szövegek nyelvtörténeti magyarázatokkal Bp. 1956.

Molnár József: A könyvnyomtatás hatása a magyar irodalmi nyelv kialakulására. 1527-1576 között. Bp. 1963.

Pais Dezső: A magyar irodalmi nyelv. I.OK. IV., 425-66.

/Pais Dezső szerk.:/ Dolgozatok a magyar irodalmi nyelv és stílus történetéből. Bp. 1960.

" " " Nyelvünk a reformkorban. Bp. 1955.

Simonyi Zsigmond: A Székelyudvarhelyi Kódex. Nyr. 35, 1-11.

Székelyudvarhelyi Kódex. /Nyelvemléktár XV./

Zolnai Gyula: Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig. MNy. I.29-36.

Szótárak: Nyelvtörténeti Szótár, Magyar Szófejtő Szótár, Etymológiai Szótár, Akadémiai Értelmező Szótár.

T A R T A L O M

I. Bevezetés	1
A kettős fordítások	3
Bővítések	25
Latinizmusok	36
Lefordítatlan szavak	42
Hiányos fordítások	44
Hibás fordítások	48
Tulajdonnevek	54
Személynevek	55
A névmások	61
Népnevek	63
Földrajzi nevek	67
Összefoglalás	70
II. Szójegyzék	I-VII
	1-40
Felhasznált irodalom jegyzéke	41